

પ્રવચનકારણ માહત્વન

વિ. સં. ૨૦૨૬ની ચાલના માગસર પરી ૧ ના કિન્ને તારંગાલીધની પાગમે જતાં રસ્તામાં વડનગરમાં એક મહિનાની અમારી સ્થિતતા થઈ. જેન-જેનેતર પ્રગલ્ભે એક મહિના મુખી લાગત પ્રવચનોનેતે મોટી સંખ્યામાં લાજ લીધા. વડનગરની કોંગ્રેસના પ્રોફેસરની વિનંતિથી કોંગ્રેસનાં 'મેગ'ના વિચાર ઉપર અંદરે પ્રવચન થયું. તદુપરાંત અહીંની ન્યાયિક જે મોટી હાઈકોર્ટની વિનંતિથી તે જે હાઈકોર્ટમાં પણ અંદરે પ્રવચનો થયાં. જાગરમાં આવેલી મોટી વાલીનાં પણ અંદરજનતા સમક્ષ 'ચાન્દિના ઉપાયો' જે વિચાર ઉપર અંદરે પ્રવચન થયું. પછી તે કોંગ્રેસના પ્રગલ્ભે દોજ ખોલે કે વાગે જેન ઉપાધ્યયમાં આવીને મોટી સંખ્યામાં પ્રવચનો લાજ લેવા લાગી. પછી તે જેન-જેનેતર પ્રગલ્ભે વાનુમાંના માટે ખૂબ જ આગ્રહ થયો. પોણ મહિનામાં અહીંના સંધના આગેવાનો અમારા પૂ. શુદ્ધેવ શ્રી લુવલતાનુસૂચિયરજ મહારાજ પાસે અનહાવાદ જઈને અમારા વડનગરના ચોમાસા માટે વિનંતિ કરી આવ્યા. પૂ. શુદ્ધેવે આગેવાનોને દેવાધારણ આપી. છેવટે વૈશાખ સુદ ૧૦ ના રોજ શુદ્ધેવની આજ્ઞાની ચિહ્ની આવી કે તમને વડનગરના ચોમાસા માટે આજ્ઞા છે અને તમે ખુશીથી વડનગર ચોમાસા માટે જશો.

વડનગરની કોલેજના પ્રોફેસર વિનોદભાઈ જી. શાહે પણ
પ્રેસ વ્યવસ્થા વગેરે કરી આપી આ પ્રકાશનમાં સારી મદદ
કરી છે તે બદલ સંસ્થા તેઓ પ્રત્યે આભાર પ્રદર્શિત
કરે છે.

વડનગરના સંઘના જ્ઞાનખાતામાંથી આ પુસ્તક પ્રકાશનમાં
ઘોટીક આર્થિક સહાય મળી છે.

આ સંસ્થા પાસેથી પૂ. મહારાજશ્રીનાં લખેલાં તમામ
મસતકોનો સેટ મંગાવી મનન કરવા લાયક છે.

વિ. સં. ૨૦૨૬
દિવાળી

વિ.
શ્રીપતલાલ મુરચંદ બંગડીવાળા
મંત્રી, પ્રેમ પ્રકાશન મંદિર
ઢાઢર (મુંબઈ-૨૮)

44-205105-2152103

[illegible]

મૂર્તિ શત્રુઞ્ચ તીર્થની તળેટી હતી તે વડનગરના
લયોના દર્શન-પૂજા માટે પધારવા સૌ સંધોને
મંત્રણ

રેલવે લાઈનમાં જતાં વડનગર સ્ટેશન આવે છે.
મ લગભગ ૧ માઈલ દૂર છે. આ અતિપ્રાચીન
ગામ આ ગામની ૨૦ હજાર જેટલી વસ્તી છે.
૩૫ થી ૪૦ ઘરો ખુલ્લાં છે. અહીંના લોજકો
પાળે છે.

છે કે કંપસૂત્રની સંઘસમક્ષ પ્રથમ વાચના
હી. અહીં પાંચ પ્રાચીન જૈન દહેરાસરો છે. તેમાં
ચોવીઝીના ચમર તીર્થાધિપતિ મહાવીરસ્વામિનું
(પ્રાયે સંપ્રતિ મહારાજ વખતનું) બાવન જિનાલય
હાથીવાળું દહેરાસર છે. જેના જિર્ણોદ્ધારનું
પાલુ છે. બીજું ચૌટાવાળું આદેશ્વર ભગવાનનું
શિખર સહિત વિશાળકાય દહેરાસર છે. ભોંયરામાં
સ્થાનાથ ભગવાનની ક્ષણવાળી લબ્ધ મનોહર
મૂર્તિ છે. ઉપરના ભાગમાં નૂતન ધર્મશાળાનું
તાં જમીનમાંથી નીકળેલી કાઉસ્મગીયા બે મોટી
તિમાઓ છે. તેમાં એક પ્રતિમા શાંતિનાથ ભગવાનની
મુનિમુવત સ્વામિ ભગવાનની છે. દહેરાસરની
છ મોટી શિખરયુક્ત દેરીઓ છે.

વડનગરની કોલેજના પ્રેક્ટિસર વિનોદભાઈ બી. શાહે પણ પ્રેમ વ્યવસ્થા વગેરે કરી આપી આ પ્રકાશનમાં સારી મદદ કરી છે તે બદલ સંસ્થા તેઓ પ્રત્યે આભાર પ્રદર્શિત કરે છે.

વડનગરના સંઘના જ્ઞાનખાતામાંથી આ પુસ્તક પ્રકાશનમાં યોગીક આર્થિક સહાય નળી છે.

આ સંસ્થા પાસેથી પૂ. મહારાજશ્રીનાં લખેલાં તમા પુસ્તકોનો સેટ મંગાવી મનન કરવા લાયક છે.

વિ. સં. ૨૦૨૬
દિપાવલી

વિ.
શ્રીમતલાલ સુર્યકંઠ બંગડીય
મંત્રી, પ્રેમ પ્રકાશન મંદિર
ઢાઢર (સુબર્ધ-૨૮)

જ્યાં પૂર્વે શત્રુન્ઝય તીર્થની તળેટી હતી તે વડનગરના
લબ્ધ જિનાલયોના દર્શન-પૂજા માટે પધારવા સૌ સંધોને
ભાવલયુક્ત આમંત્રણ

તાર ગા રેલવે લાઈનમાં જતાં વડનગર સ્ટેશન આવે છે.
સ્ટેશનથી ગામ લગભગ ૧ માઈલ દૂર છે. આ અતિપ્રાચીન
ગામ છે. હાલ આ ગામની ૨૦ હજાર બેટલી વસ્તી છે.
જેમનાં હાલ ૩૫ થી ૪૦ ઘરો ખુલ્લાં છે. અહીંના લોકો
પણ જૈનધર્મ પાળે છે.

કહેવાય છે કે કલ્પસૂત્રની સંઘસમક્ષ પ્રથમ વાચન
અહીંયાં થયેલી. અહીં પાંચ પ્રાચીન જૈન દહેરાસરો છે. તેમ
એક વર્તમાન ચોવીસીના ચમર તીર્થાધિપતિ મહાવીરસ્વામિ
અતિપ્રાચીન (પ્રાચે સંપ્રતિ મહારાજ વખતનું) બાવન જિનાલ
વિશાળકાય હાથીવાળું દહેરાસર છે. જેના જિજ્ઞૈશ્વર
કામ હાલ ચાલુ છે. બીજું ચૌટાવાળું આદેશ્વર ભગવાન
ગગનચૂંબી શિખર સહિત વિશાળકાય દહેરાસર છે. ભોંયન
પ્રાચીન પાર્શ્વનાથ ભગવાનની ફણાવાળી લબ્ધ મને
ચમત્કારિક મૂર્તિ છે. ઉપરના ભાગમાં નૂતન ધર્મશા
ખોદકામ કરતાં જમીનમાંથી નીકળેલી કાર્કસગીયા જે
નયનરમ્ય પ્રતિભાઓ છે. તેમાં એક પ્રતિમા શાંતિનાથ ભગ
અને બીજી સુનિસુવત્ત સ્વામિ ભગવાનની છે. દહેરા
માંગસ ત્રણ મોટી શિખરચુકત દેરીઓ છે.

પ્રવચન ૧

યોગદૃષ્ટિ નામના અતિપ્રાચીન યોગના મહાન ગ્રંથમાં ત્યપાદ વિદ્વદ્શિરોમણિ મહાન ત્યાગી જૈનાચાર્ય શ્રી હરિભદ્ર-રિશ્વરજી મહારાજશ્રી આપણને અષ્ટાંગયોગનો ઉપદેશ આપતાં માવે છે કે યોગનાં આઠ અંગો છે : (૧) યમ (૨) નિયમ (૩) આસન (૪) પ્રાણાયામ (૫) પ્રત્યાહાર (૬) ધારણા (૭) ધ્યાન (૮) સમાધિ.

આ અષ્ટાંગયોગ જ આપણને આઠ કર્મથી મુક્ત કરી શક્ષમાં લઈ જશે. યોગ મોક્ષ માટે જ સાધવાનો છે. કારણકે 'યુ', સ્વાધીન, શાન્ત, સંપૂર્ણ સુખ હોય તો તે મોક્ષમાં જ છે. મોક્ષ આત્માની પૂર્ણ વિશુદ્ધ અવસ્થા છે. મોક્ષ એટલે કાયમ માટે દુઃખમુક્તિ. આ આપણો આત્મા આ સંસારની ચાર ગતિ અને ચોરાસી લાખ યોનિઓમાં કર્મવશ અનાદિકાળથી પરિભ્રમણ રીતે જન્મ, જરા-મરણનાં, રોગ-શોકનાં, ભૂખ-તરસનાં, ટાક-ડકાનાં, ઈષ્ટના વિયોગનાં અને અનિષ્ટ સંયોગનાં અનંત અનંત ઝેરો ભોગવી રહ્યો છે.

આવા અનાદિકાળથી અનંત અનંત દુઃખોથી પીડિત આત્માને કાયમ છોડાવવા માટે જ યોગસાધના કરવાની છે. યોગસાધનાથી આ આપણો આત્મા દુઃખદ ભવભ્રમણ કરી રહ્યો છે. તે દુઃખદ ભવભ્રમણમાંથી આત્માને મુક્ત કરવા યોગસાધના કરવી જ પડશે. યોગસાધના કરવા ભોગસુખોનો ભોગ આપવો

જ્યાં પૂર્વે શત્રુંજય તીર્થની તળેટી હતી તે વડનગરના
ય જિનાલયોના દર્શન-પૂજા માટે પધારવા સૌ સંધોને
મલ્યુ" આમંત્રણ

તાર ગા રેલવે લાઈનમાં જતાં વડનગર સ્ટેશન આવે છે.
પ્રત્યે ગામ લગભગ ૧ માઈલ દૂર છે. આ અતિપ્રાચીન
મ છે. હાલ આ ગામની ૨૦ હજાર જેટલી વસ્તી છે.
તેનાં હાલ ૩૫ થી ૪૦ ઘરો ખુલ્લાં છે. અહીંના લોકો
જૈનધર્મ પાળે છે.

હહેવાય છે કે કંપસૂત્રની સંઘસમક્ષ પ્રથમ વાચના
હીંયાં થયેલી. અહીં પાંચ પ્રાચીન જૈન દહેરાસરો છે. તેમાં
૧ વર્તમાન ચોવીસીના ચમર તીર્થાધિપતિ મહાવીરસ્વામિનું
તેપ્રાચીન (પ્રાયે સંપ્રતિ મહારાજા વખતનું) બાવન જિનાલય
શાળકાય હાથીવાળું દહેરાસર છે. જેના જિથ્થોદારનું
૧ હાલ ચાલુ છે. બીજું ચૌટાવાળું આદેશ્વર ભગવાનનું
૧૫૦૦ થી શિખર સહિત વિશાળકાય દહેરાસર છે. ભોંયરામાં
ચીન પાર્શ્વનાથ ભગવાનની ક્ષણવાળી લબ્ધ મનોહર
મત્કારિક મૂર્તિ છે. ઉપરના ભાગમાં નૂતન ધર્મશાળાનું
દકામ કરતાં જમીનમાંથી નીકળેલી કાઉસંગીયા બે મોટી
નરમ્બ પ્રતિમાઓ છે. તેમાં એક પ્રતિમા શાંતિનાથ ભગવાનની
તે બીજી મુનિમુવત સ્વામિ ભગવાનની છે. દહેરાસરની
સપાસ વ્રણ મોટી શિખરચુકત દેરીઓ છે.

થી. વિજ્ઞાનયુગનો માનવી આવા વિકારોમાં ખૂબ સડે છે. કામ, ક્રોધ અને લોભનો માનવી ઉપર કાળૂ એટલે માનવીનું મતન. માનવીનો કામ, ક્રોધ, લોભ ઉપર કાળૂ એટલે મેટલે માનવીનું ઉત્થાન. વાતવાતમાં નાનું નિમિત્ત મળતાં ૭ કામ, ક્રોધ, લોભ વગેરે વિકારોને તાળે ઘર્ષ જાય તેનો યવનવિકાસ થાય શી રીતે ? સાચી બહાદુરી વિકારો ઉપર કાળૂ મેળવવામાં છે.

નિર્વિકારી બનવા વિકારી બનાવનારા નિમિત્તોથી સો ગાઉ દૂર રહેવું જોઈએ. વિકારી બનાવનારાં નિમિત્તો અને વિકારી મનુષ્યોના સહવાસથી આ જીવ વિકારી બન્યો છે. હવે નિર્વિકારી બનવા નિર્વિકારી વીતરાગી ભગવાનની મક્કિ કરો. નિર્વિકારી બનાવનારા ધર્મશાસ્ત્રોનું સદ્ગુણ મુખે પ્રવણ કરો. તદુપરાંત

- વિકારી વાંચન છોડો.
- વિકારી જોવાનું છોડો.
- વિકારી સાંભળવાનું છોડો.
- વિકારી બોલવાનું છોડો.
- વિકારી ખાવાનું છોડો.
- વિકારી પીવાનું છોડો.
- વિકારી મનુષ્યોનો સંગ છોડો.

યોગસાધના માટે જરૂરી સાધનો :

- (૧) આહારજ્ય (૨) નિદ્રાજ્ય (૩) આસનજ્ય
(૪) ઇન્દ્રિયજ્ય.

આટલું જરા વાંચો

પૂ. વિદ્વાન લેખક તથા પ્રવચનકાર મુનિરાજશ્રી ધર્મશુભ-
વિજયજી મહારાજના કસાયેલી કલમે લખાયેલા આધ્યાત્મિક,
નૈતિક તેમ જ ધાર્મિક પુસ્તકો છપાવીને સમ્યગ્જ્ઞાનનો પ્રચાર
કરતી પ્રેમ પ્રકાશન સંદિર નામની સંસ્થાને કાયમી
આર્થિક મદદ કરીને કાયમી સંસ્થાના સભ્ય બનવાના
પ્રકારો :

(૧) પ્રાણદાતા તરીકે નામ લખાવનાર માટે	૫૦૦૧૫ રૂ.
(૨) શ્રુતચારક " " "	૧૦૦૧૫ "
(૩) શ્રુતલક્ષ્ય " " "	૫૦૧૫ "
(૪) શ્રુતસભ્ય " " "	૨૫૧૫ "
(૫) શ્રુતપ્રેમી " " "	૧૦૧૫ "

આ પાંચ પ્રકારો આ સંસ્થાના કાયમી સભ્ય થવાના છે.
જે ભાગ્યશાળી આ સંસ્થાનો કાયમી સભ્ય થશે તેને દરેક
પુસ્તક પ્રગટ થયેલું કાયમ લેટ મોકલાશે અને દરેક નવા
પુસ્તકમાં તે સભ્યનું નામ છપાશે.

માટે તમારું પુણ્યનામ સભ્ય તરીકે લખાવી આવા
ઉત્તમ સમ્યગ્જ્ઞાનના પ્રચારમાં આ સંસ્થાને આર્થિક સહકાર
આપશો એવી આશા રાખીએ છીએ.

૪, જડાવબુવન
ડો. ડી. સીત્લા રોડ,
દાદર.
મુંબઈ-૨૮

લિ.
પ્રેમ પ્રકાશન સંદિક
મંત્રી, શ્રીપતલાલ સુરચંદ
બંગડીવાળા

હોવાય? કસાઈ પાસે છરો ન હોય તો ચાનાથી બકરાં કાપે? માછીમાર પાસે જાળ ન હોય તો શી રીતે માછલાં પકડે? ખૂની પાસે રામપુરી ચમ્પુ ન હોય તો શી રીતે ખૂન કરે? એમ વિજ્ઞાને એટમબોમ્બ, આણુબોમ્બ, રાઈફલ, મશીનગન ટેન્કો, યાંત્રિક કંતલખાનાં અને બીજાં નાના નાના હુલોને મારવાની કેરી દવાઓ શોધી આપીને હિંસાને લારે ઉત્તરન આપ્યું છે.

એરોપ્લેન શોધ્યાં, ટ્રેનો શોધી, બસો શોધી, મોટર ટ્રૂકો શોધી, સ્ટ્રીમ લોન્ચ શોધી, સ્ટીમરો શોધી, સબમરીન શોધી, યાંત્રિક હોટીઓ બનાવી પણ તેથી તો લાખો અકસ્માતો સર્જાયા અને લાખો લોકો અકાળે કરપોણ રીતે મૃત્યુના મુખમાં હોમાઈ ગયા તેલું થું?

છાશવારે ને છાશવારે વર્તમાનપત્રોમાં આપણે વાંચીએ છીએ કે અમુક સ્ટેશન આગળ ટ્રેન અકસ્માતમાં આટલા માણસ માર્યા ગયા અને આટલા ગંભીર રીતે ઘવાયા. અમુક વિમાન તૂટી પડ્યું અને આટલા મુસાફરો મરી ગયા. અમુક સ્ટીમર કે સ્ટીમ-લોન્ચ દરિયામાં ડૂબી ગઈ, અમુક સ્થળે બસ જીંધી પડતાં ત્યાં સ્થળ ઉપર જ આટલા મુસાફરો મરી ગયા. મોટર નીચે આવીને, બસ નીચે આવીને આટલા માણસો મરી ગયા. છતાં યંત્રવાદનો રાક્ષસ આગળ ને આગળ ધપી રહ્યો છે. રેડિયો, ટેલિફોન, તાર, વાયરલેસ, ટેલિવિઝન વગેરે સાધનોએ માણસોની શાંતિને છીનવી લીધી છે. જોટો આજંપો અને જોટી આતુરતાઓ મનુષ્યોની આ સાધનોથી ખૂબ જ વધી પડી છે.

આજનો માનવ અને વિજ્ઞાન લૌકિકવાદ તરફથી આત્મવાદ તરફથી નહિ વળે ત્યાં સુધી માનવ સાચો સુખી, શાંતિવાળો, સ્વસ્થ અને સ્વચ્છ નહિ બની શકે.

-પૂજા કરતાં કોઈ વ્યક્તિને દુઃખ ન થાય તે રીતે હોમારહી
 યાન-પૂજા કરવાનાં. ત્યાં જાગવાનના મંદિરમાં જઈને પછી
 કોઈના ઉપર ક્રોધ ન કરાય, અપરાધો ન બોલાય, કોઈને
 ઉતારી પડાય નહિ, કોઈનું અપમાન ન કરાય, ધણામુજી ન
 કરાય, બહુ મોટા અવાજે રતાવન કે સ્તુતિ ન બોલાય. અહિંસા-
 દેવીને રીઝવવા પૂજા જ તેની કામછપૂર્વક લક્ષિત કરવી પડશે.
 અહિંસાની ઉપાસના ઇષ્ટવનના બાધા જ રોડોમાં કરવાની છે.
 ખાતાં-ખીતાં પણ એ જોવાનું કે આમાં કોઈ હાથ તો નથી ને ?
 ખાતાં-ખીતાં પણ આહું-તવનું જોવાનું નહિ, નહિ તો માખી
 મચ્છર વગેરે આવીને જાણ્યામાં પડી ગરી જાય. ખાવામાં કોઈ
 અજક્ય ચીજ કે વાસી ચીજ ન આવી જાય તેની પણ કામછ
 રાખવાની, ખાતાં એંડું ન મુકવું. માખી પોઈને પી જવી.
 એમને એમ એંડી પાછી જરેડી વાળી મૂડીને ઊંઠ્યા પછી
 તેમાં માખીઓ, મચ્છરો વગેરે પડીને મરે છે. માટે દયાપ્રેમી
 માણસે રાત્ર વાળી પોઈને પીવાની ટેવ રાખવી જોઈએ. મચ્છર,
 માંકડ, માખીઓ મરે તેવી ઝેરી દવા છાંટવી કે છાંટાવવી
 નહિ. એતરમાં પણ તેવી ઝેરી જંતુનાશક દવાઓ છાંટાવી
 હાથહિંસા કરવી નહિ જોઈએ. ફરેક કામો હોયો ન મરે તેવી
 રીતે જોઈને કરવાં જોઈએ. પરદયા કરવાની છે તે પણ આપણા
 આત્માની દયા ખાતર. દયા એ ધર્મનું મૂળ છે. દયા વિના
 ધર્મ ન હોય. દીન-દુઃખી, અપંગ, આંધળા, અશક્ત, વૃદ્ધ
 અને રોગી માણસોની પણ શક્તિ અનુસાર દયા કરવી જોઈએ.
 અહિંસા ધર્મનું પાલન કરવાથી ખ, ગાંધીજીના પાઠાદી,
 લાંબું આયુષ્ય, આરોગ્ય, સુખ

સ્વર્ગસ્થ શેઠશ્રી રમણભાઈ ચુનીલાલ પટ્ટણીનો સંક્ષિપ્ત પરિચય

શ્રીમાન ચુનીલાલ આચીકાત ચાહરકર ચેડના ચંદ્રકારી કુટુંબમાં રમણભાઈનો જન્મ વિ. સં. ૧૯૬૫ ના આઘાન વરી ૧૨ ના રોજ થયો હતો. માતાનું પત્ન્ય નામ રૂપાબાઈ હતું.

રમણભાઈના પિતાશ્રી ધાર્મિક, બદ્દિક અને ચંદ્રકારી હતા. તેથી રમણભાઈમાં ચારા ચંદ્રકારોનાં બી રોખ્યાં. રમણભાઈને તેમના પિતાશ્રી રોજ દહેરાચર-ઉપાધ્યે સાથે જ લઈ જતા.

કમયાઃ યાજ્ઞાનો જરૂરી અભ્યાસ કર્યો. બુદ્ધિ તીવ્ર હોવાથી તેમનું વ્યક્તિય દિનપ્રતિદિન ખીલવા માંડ્યું. તેમના પિતાશ્રી અને માતૃશ્રીના અપચાન બાદ કુટુંબની તમામ જવાબદારી રમણભાઈના માથે આવી પડી. હિંમતથી માથે આવેલી જવાબદારીને સારી રીતે અદા કરી.

ધાર્મિક પ્રવૃત્તિ સાથે જાહેરસેવામાં પણ રમણભાઈ ખાસ લેવા માંડ્યા. તેઓ એવલાની ગુનિચિપાલિટીની સ્થૂલ જોડના ચેરમેન હતા. તદુપરાંત ત્યાંની જોયાળા અને પાંજરાપોળના પ્રમુખ પણ હતા.

જિતેશ્વરદેવની રોજ અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરવાનો નિયમ વયોં સુધી સાચવ્યો હતો. જગવાનની કૂલોથી આંગી કરી ચકાય તે માટે તેઓએ મોટા ખર્ચે કૂલનો બગીચો કરાવ્યો હતો.

એવલાના શ્રીસંઘમાં તેઓનું સારું માન હતું. ત્યાંના અગ્રણી ગણાતા હતા. સંઘમાં સંપત્તિ વાતાવરણ જમાવવામાં

માખાપો પસ્તાય છે. માટે પરદેશમાં સંતાનોને મોકલવાની ઘેલછા ઊડવા જેવી છે. ત્યાં ગયા પછી કેટલાઓને તો પછી પરદેશોનું જ બધું પસંદ પડી જાય છે. પછી ભારતીય જીવનપદ્ધતિ પ્રત્યે અનાદર બતાવતા બની જાય છે. તેને પછી શાકાહાર કરતાં માંસાહારનો મોડ લાગી જાય છે. તેને પછી લગવાનનાં મંદિરો અને મૂર્તિઓ આનંદ નથી આપી શકતી, તેને પછી આનંદ આવે છે પશ્ચિમી દળની કક્ષણો અને હોટલમાં સુરા અને સુંઢરીઓ.

પરદેશીઓના અતિ પરિચયથી ભારતીય મનુષ્યોનું ઘણું ઘણું જીવન પતન થયું છે.

આ બધું બળતા હોયે એટલા માટે કહેવામાં આવે છે કે વર્ષો પૂર્વે આપણા દેશમાં ઘર ઘરમાં યોગની આત્મા-પરમાત્માની, પાપ-પુણ્યની અને મોક્ષની વાતો થતી હતી. આજે ઘેર ઘેર ભોગ અને ભોજનની, અભિનેતા અને અભિનેત્રીઓની, રાજ્યનેતાઓ રાજકારણની અને અર્થ કામની વાતો લગભગ થવા માંડી. આ એક દુઃખની વાત છે ?

પુત્ર : આર્યસંસ્કૃતિની ઇમારતના પાયાભૂત અહિંસાની પ્રતિષ્ઠા લોકહૃદયમાં કરવી હોય તો હિંસામાંથી ઉત્પન્ન થતી ચીજોનો ઉપયોગ ન કરો. આટલું પ્રાસંગિક કહ્યા પછી હવે અહિંસા નામના ચમની વધુ વિચારણા કમશઃ કરતા રહીશું.

પ્રવચન ૧

યોગદષ્ટિ નામના અતિપ્રાચીન યોગના મહાન ગ્રંથમાં પૂજ્યપાદ વિદ્વદ્શિરોમણિ મહાન ત્યાગી જૈનાચાર્ય શ્રી હરિભદ્ર-સૂરિશ્વરજી મહારાજશ્રી આપણને અષ્ટાંગયોગનો ઉપદેશ આપતાં કરમાવે છે કે યોગનાં આઠ અંગો છે : (૧) યમ (૨) નિયમ (૩) આસન (૪) પ્રાણાયામ (૫) પ્રત્યાહાર (૬) ધારણા (૭) ધ્યાન (૮) સમાધિ.

આ અષ્ટાંગયોગ જ આપણને આઠ કર્મથી મુક્ત કરી મોક્ષમાં લઈ જશે. યોગ મોક્ષ માટે જ સાધવાનો છે. કારણકે સાચું, સ્વાધીન, શાશ્વત, સંપૂર્ણ સુખ હોય તો તે મોક્ષમાં જ છે. તે મોક્ષ આત્માની પૂર્ણ વિશુદ્ધ અવસ્થા છે. મોક્ષ એટલે કાયમ માટે દુઃખસુક્તિ. આ આપણે આત્મા આ સંસારની ચાર ગતિ અને ચોરાસી લાખ યોનિઓમાં કર્મવશ અનાદિકાળથી પરિભ્રમણ કરીને જન્મ, જરા-મરણનાં, રોગ-શોકનાં, ભૂખ-તરસનાં, ટાક-તડકાનાં, ઈષ્ટના વિરોધનાં અને અનિષ્ટ સંયોગનાં અનંત અનંત દુઃખો ભોગવી રહ્યો છે.

આવા અનાદિકાળથી અનંત અનંત દુઃખોથી પીડિત આત્માને કાયમ છોડાવવા માટે જ યોગસાધના કરવાની છે. ભોગસાધનાથી આ આપણે આત્મા દુઃખદ લવબ્રમણ કરી રહ્યો છે. તે દુઃખદ લવબ્રમણમાંથી આત્માને મુક્ત કરવા યોગસાધના કરવી જ પડશે. યોગસાધના કરવા ભોગસુખોને ભોગ આપવો

૧. અધિકાર છે. આપણે બીજાં જીવોની લાગણીઓને
 કે કચડતાં રહેવું છે અને બીજાં જીવો મારી લાગણીઓને
 માન આપે એવી ઇચ્છા રાખવી તે કેવળ બેવકૂફી છે.
 ૨. જીવોની લાગણીઓને સમજ અને સમર્થન આપ. પછી
 જો આપોઆપ તારી લાગણીઓને સમજશે અને સમર્થન
 તું જે જાતના વ્યવહારની-વર્તવની અપેક્ષા બીજા પાસે
 છે તેવા જ પ્રકારના વ્યવહારની-વર્તનની અપેક્ષા તેઓ
 પાસે રાખે છે, તે તું કદી ભૂલીશ મા.

તું એમ ઇચ્છે કે મને બીજાં માન આપે, મારો સત્કાર
 મારું કહેવું માને, મારા વિચાર સાથે સંમત થાય,
 જોહું તેનો કેઈ વિરોધ ન કરે, મને બીજાં અનુકૂળ થઈને
 તે સમજી રાખ કે તારી પાસે બીજાં પણ તેવી જ અપેક્ષા
 મે છે. તો તું પ્રથમ બીજાંઓની અપેક્ષા પૂરી કર. પછી
 રી અપેક્ષા તો આપોઆપ પૂરી થશે. જે બીજાં જીવોને
 અનુકૂળ વર્તે તેને બીજાં જીવો પણ અનુકૂળ વર્તે. જે બીજાં
 જીવો પ્રત્યે પ્રતિકૂળ વર્તે તેના પ્રત્યે બીજાં જીવો પણ
 પ્રતિકૂળ વર્તે.

બીજાં જીવોની અપેક્ષાઓ સમજવી તેમાં જ સાચી સમજ
 રહેલી છે.

તું બીજાંઓને અનુકૂળ થઈ જા. પછી તો જગત તારું
 જ સમજ.

આજનો માનવ ધૂમ જ સગવડપ્રેમી બની ગયો છે.
 તેથી મનમાની સગવડો મેળવવા અને લોભવવા મનુષ્ય બીજાં

કહે સદ્ગુરુની નિષ્કામ સેવાથી. સદ્ગુરુની સેવા વિના સાચું આત્મજ્ઞાન થાય નહિ. માત્ર આધ્યાત્મિક ધાર્મિક પુસ્તકો વાંચી જવાથી આત્મજ્ઞાન ન થાય. પણ સદ્ગુરુનો વિનય અને સેવા કરવાની ગળે. સદ્ગુરુ આપે છે માર્ચી હવનદંડિ, સદ્ગુરુ આપે છે સાચું જ્ઞાન, સદ્ગુરુ આપે છે સદાચારને સાધવાની પ્રેરણા, સદ્ગુરુ બતાવે છે મુક્તિનો માર્ગ. સદ્ગુરુ બક્ષતે કરે છે શુદ્ધ. આત્માને શુદ્ધ કરે તે સદ્ગુરુ. પણ તેઓની શુદ્ધ મનથી સેવા કરે તે શુદ્ધ થાય. શુદ્ધ હૃદયની સેવા વગર, સદ્ગુરુની કૃપા વિના આત્મજ્ઞાન થાય નહિ. યોગમાર્ગમાં સદ્ગુરુ એ ખૂબ જ મહત્વની વસ્તુ છે. યોગમાર્ગ એ તદ્દન અજ્ઞપ્યો માર્ગ છે. અજ્ઞપ્યો માર્ગે ચાલવામાં સાથે જોઈએ સાચો અનુભવી ભોમિયો. તે ભોમિયો એટલે જ સદ્ગુરુ સદ્ગુરુ સ્વાર્થો ન હોય પણ નિઃસ્પૃહી હોય, ત્યાગી હોય, જ્ઞાની હોય અને સદા યોગસાધનામાં પરાયણ હોય. સદ્ગુરુ બક્ષતે ભોગથી ભરકાવી યોગના લાભો સમજાવી યોગસાધનામાં જોડે અને આગળ વધારે. યોગના મહેલ ઉપર ચઢવા માટે સદ્ગુરુ એ તો લિફ્ટ છે—લિફ્ટ. એટલે યોગની સાધના કરનારે કોઈ સદ્ગુરુની આંખની પકડે જ છૂટકો છે. ‘દેખાદેખી સાથે યોગ, પડે પી’ટને વાયે રાગ’ સદ્ગુરુ વિના સદ્ગતિ સાધવામાં કોણ સહાય કરે?

આટાંગયોગ એટલે મોક્ષ—મહેલ ઉપર ચઢવાનાં આઠ પગથિયાં. યોગનાં આ આઠ પગથિયાં ક્રમશઃ ચઢવાથી જ મોક્ષ—મહેલના મીઠા મેવા મળે.

યોગ એટલે મોક્ષ—મહેલ ઉપર ચઢવાની સીડી સમજો. પણ ભોગથી વિમુખ બન્યા વિના આ યોગની સીડી ઉપર ચઢવું

વસ્ત્રહીનને વસ્ત્ર આપવું તે પણ પરોપકાર.
 દરદીને દવા આપવી તે પણ પરોપકાર.
 પડતાનો હાથ પકડવો તે પણ પરોપકાર.
 પાપીનું પાપ છોડાવવું તે પણ પરોપકાર.
 માંસાહારીને માંસ મૂકાવવું તે પણ પરોપકાર.
 શરાળીનો શરાળ છોડાવવો તે પણ પરોપકાર.
 જુગારીનો જુગાર છોડાવવો તે પણ પરોપકાર.
 શિકારીનો શિકાર છોડાવવો તે પણ પરોપકાર.
 ચોરની ચોરી છોડાવવી તે પણ પરોપકાર.
 પરસ્ત્રીલંપટની લંપટતા છોડાવવી તે પણ પરોપકાર.
 વ્યસનીનું વ્યસન છોડાવવું તે પણ પરોપકાર.
 અધર્મીને ધર્મમાં જોડવો તે પણ પરોપકાર.
 ઉન્માદો ગયેલાને સન્માદો બતાવવો તે પણ પરોપકાર.
 કિંસકની કિંસા છોડાવવી તે પણ પરોપકાર.

આવા આવા તો પરોપકારના હજારો પ્રકારો છે. કોઈને
 કંઈ પ્રકારે પોતાની શક્તિ મુજબ પરોપકારનાં કામો કરતા
 એવું જોઈએ. પરોપકાર કરવો એ જ પુરુષવતું ભૂષણ છે.
 પરોપકાર કરતો પુરુષ પગલે પગલે પુણ્ય બાંધે છે. પરોપકારી
 પુરુષ સૌને પ્રિય લાગે છે. તેનું દર્શન સૌને આનંદ આપે છે.

ગ્રાણી ઉપર પ્રેમ વધે એવું સાંભળી લાણી અને વાંચો.
 મ બીજા ગ્રાણીઓના હિતની ચિંતા કરાવે છે. પ્રેમ
 બીજા જીવોને નુકસાન કરતો નથી. પ્રેમ પ્રેમીને હમેશાં
 ખી જોવા ઇચ્છે છે. પ્રેમ દુઃખમાં મદદ કરવા દોડી

વિજ્ઞાનયુગનો માનવી આવા વિકારોમાં ખૂબ સડે છે. કામ, અને લોભનો માનવી ઉપર કાળૂ એટલે માનવીનું ત. માનવીનો કામ, ક્રોધ, લોભ ઉપર કાળૂ એટલે લે માનવીનું ઉત્થાન. વાતવાતમાં નાનું નિમિત્ત મળતાં કામ, ક્રોધ, લોભ વગેરે વિકારોને તાળે થઈ જાય તેનો નવિકાસ થાય શી રીતે ? સ્વાચ્છી બહાદુરી વિકારો ઉપર બ મેળવવામાં છે.

નિર્વિકારી બનવાં વિકારી બનાવનારા નિમિત્તોથી ૧ ગાઉ દૂર રહેવું જોઈએ. વિકારી બનાવનારાં નિમિત્તો ને વિકારી મનુષ્યોના સહવાસથી આ છુવ વિકારી બન્યો. હવે નિર્વિકારી બનવા નિર્વિકારી વીતરાગી ભગવાનની પ્રકૃતિ કરો. નિર્વિકારી બનાવનારા ધર્મશાસીનું સદ્ગુણના મુખે પ્રભુ કરો. તદુપરાંત

- ૦ વિકારી વાંચન છોડો.
- ૦ વિકારી જોવાનું છોડો.
- ૦ વિકારી સાંભળવાનું છોડો.
- ૦ વિકારી ખેલવાનું છોડો.
- ૦ વિકારી ખાવાનું છોડો.
- ૦ વિકારી પીવાનું છોડો.
- ૦ વિકારી મનુષ્યોનો સંગ છોડો.

યોગસાધના માટે જરૂરી સાધનો :

- (૧) આહારજન્ય (૨) નિદ્રાજન્ય (૩) આસનજન્ય
(૪) ઇન્દ્રિયજન્ય.

ધી માણસ સુધરવાનો નથી. હલકું ખાય-પીવે તેને હલકું
તેવાનું મન થાય, હલકું ખોલવાનું મન થાય, હલકું સાંભળવાનું
મન થાય, હલકા સાથે ફરવાનું મન થાય અને હલકા
નેચારો આવે.

યોગસાધનામાં જરૂરી બીજું સાધન છે નિદ્રાનય. ઉઘ
પર કાળઃ અને ત્યાં સુધી દિવસના તો સૂતું જ નહિ. રાતના
મધ્ય અમુક નિયત ૫-૬ કલાકથી વધુ ઊંઘવું નહિ. સવારે
કેવટે સૂર્યોદય પહેલાં તો પથારીને ત્રમેટી લેવાની. આળસ-
માદ-એટીપણું-ગુસ્તી આ બધા યોગસાધનાના શત્રુઓ છે.

યોગસાધનામાં જરૂરી ત્રીજું સાધન છે આસનનય. એક જ
આસન ઉપર સ્થિર બેસવાનો નિત્ય અભ્યાસ પાડવો
જોઈએ. જેથી કલાકોના કલાકો સુધી એક જ આસને સ્થિર
સી યોગસાધના થઈ શકે. આસનની ચંચળતાથી વિચારોમાં
મને વાણીમાં પણ ચંચળતા આવે છે. માટે કોઈપણ કોકાદ
યોગાસન સિદ્ધ કરવું જોઈએ.

યોગસાધનામાં ચોથું જરૂરી સાધન છે ઇન્દ્રિયનય. પોતાની
ઇન્દ્રિયોને ત્યાં ત્યાં ભટકવા ન દેતાં ચોક્કસ શુભ પ્રવૃત્તિમાં
રોકવી. ઇન્દ્રિયોની ચંચળતાથી યોગસાધના ડહોળાઈ જાય છે.
આંખ ગમે તે રૂપ ઉપર ભટકતી હોય, કાન સિનેમાના
ગાંધારીમાં ગરકાવ હોય, જીભ મીઠા સ્વાદોમાં આસક્ત હોય,

કાંઈક સુગંધની માદકતામાં મસ્ત હોય, સ્પર્શેન્દ્રિય
બી સુંવાળા સ્પર્શમાં ફસાયેલી હોય તો યોગસાધના થઈ શકે
નહિ. માટે યોગના સાધક મનુષ્યમાં પ્રાથમિક કક્ષાનો પણ
ઇન્દ્રિયસંયમ હોવો જોઈએ. કારણ કે ઇન્દ્રિયોનો સંયમ એ

પ્રવચન ૫

મહાશક્તિ પ્રવચનમાં પરપીડન એ મહાપાપ છે અને
 રોષપાત એ મોટું પુણ્ય છે તે વાત કહેલી. પરપીડનમાંથી જ
 ભયંકરે દુઃખો, રોગો, પીડાઓ, પાપનાઓ, મુશ્કેલીઓ ઉભી
 થાય છે. પરોપકાર કરવાથી સ્વપાપથી મુખો, સગપડો, શાંતિ, સ્વર્ગ
 અને ત્રિવિદની પ્રાપ્તિ થાય છે. સકલ દુઃખનું મૂળ પરપીડન
 જીવહિંસા છે. અને સકલ સુખનું મૂળ પરોપકાર (અહિંસા)
 કે જે મનુષ્ય મન અને પચન, કાયાથી અહિંસક બની
 ત્યજ તેના સાનિધ્યમાં આવેલાં હિંસક પ્રાણીઓ પણ પોતાનો
 હિંસકસ્વાવ છોડી દે છે. અહિંસા પ્રાણીને બીજા પ્રાણીની
 તરફ લાગે છે. જ્યારે હિંસા એ એક પ્રાણીને બીજા પ્રાણીથી
 દૂર કરાવી વિવૃદ્ધ પાડે છે. અહિંસા સોયનું કામ કરે છે,
 જ્યારે હિંસા એ કાતરનું કામ કરે છે. અહિંસાથી સૌને શાંતિ,
 જ્યારે હિંસાથી સૌને અશાંતિ. હિંસા એ આગ છે, જ્યારે
 અહિંસા એ ઠંડું પાણી છે. હિંસા એ અંધકાર છે, જ્યારે
 અહિંસા એ પ્રકાશ છે. હિંસા એ મંદવાડ છે જ્યારે અહિંસા
 એ મુગંધ છે. હિંસા એ કાંટો છે, જ્યારે અહિંસા એ તે
 કાંટાને કાઢવાની અણીદાર સોય છે. અહિંસા એ કયાળુ છે,
 જ્યારે હિંસા એ નિર્દય છે. અહિંસા સૌને પ્રિય છે, જ્યારે
 હિંસા એ સૌને અપ્રિય છે. પણ પોતાના માટે, બીજાના માટે
 નહિ. મારી કોઈ હિંસા ન કરે મારી 'સૌ રક્ષા કરે' પણ આ

કહેવાય? કસાર્ધ પાસે છરો ન હોય તો શાનાથી બકરાં કાપે? માછીમાર પાસે જાળ ન હોય તો શી રીતે માછલાં પકડે? ખૂની પાસે રામપુરી ચમ્પુ ન હોય તો શી રીતે ખૂન કરે? એમ વિજ્ઞાને એટમબોમ્બ, અણુબોમ્બ, રાઈફલ, મશીનગન ટેન્કો, યાંત્રિક કતલખાનાં અને બીજાં નાના નાના હથેલોને મારવાની એરી દવાઓ શોધી આપીને વિજ્ઞાને લારે ઉત્તરજન આપ્યું છે.

એરોપ્લેન શોધ્યાં, ટ્રેનો શોધી, બસો શોધી, મોટર ટ્રકો શોધી, સ્ટ્રીમ લોન્ચ શોધી, સ્ટીમરો શોધી, સબમરીન શોધી, યાંત્રિક હોદીઓ બનાવી પણ તેથી તો લાખો અકસ્માતો સર્જાયા અને લાખો લોકો અકાળે કરપોણ રીતે મૃત્યુના મુખમાં હોનાર્ધ બસા તેનું શું?

છાશવારે ને છાશવારે વર્તમાનપત્રોમાં આપણે વાંચીએ છીએ કે અમુક સ્ટેશન આગળ ટ્રેન અકસ્માતમાં આટલા માણસ માર્યા ગયા અને આટલા ગંભીર રીતે ઘવાયા. અમુક વિમાન તૂટી પડ્યું અને આટલા મુસાફરો મરી ગયા. અમુક સ્ટીમર કે સ્ટીમ-લોન્ચ દરિયામાં ડૂબી ગઈ, અમુક સ્થળે બસ ઝિંધી પડતાં ત્યાં સ્થળ ઉપર જ આટલા મુસાફરો મરી ગયા. મોટર નીચે આવીને, બસ નીચે આવીને આટલા માણસો મરી ગયા. છતાં યંત્રવાદનો રાક્ષસ આગળ ને આગળ ધપી રહ્યો છે. રેડિયો, ટેલિફોન, તાર, વાયરલેસ, ટેલિવિઝન વગેરે સાધનોએ માણસોની શાંતિને છીનવી લીધી છે. ખોટો આજંપો અને ખોટી આતુરતાઓ મનુષ્યોની આ સાધનોથી ખૂબ જ વધી પડી છે.

આજનો માનવ અને વિજ્ઞાન ભૌતિકવાદ તરફથી આત્મવાદ તરફથી નહિ વળે ત્યાં સુધી માનવ સાચો સુખી, શાંતિવાળો, સ્વસ્થ અને સ્વચ્છ નહિ બની શકે.

વતાર લેશે. ત્યાં પણ જીવહિંસાઓ કરીને ત્રીજી નરકમાં જશે. ત્યાંથી નીકળીને પુનઃ સિંહ થશે. ત્યાં બચંકર હિંસાઓ કરીને ત્યાંથી નરકમાં જશે. ત્યાંથી નીકળીને પુનઃ સાપ થશે. ત્યાં ખૂબ હિંસાઓ કરીને પાંચમી નરકમાં જશે. ત્યાંથી નીકળીને સ્ત્રી થશે. જે મહાકામી અને મહાકૂર હશે.

તે સ્ત્રી મરીને છઠ્ઠી નરકમાં જશે. ત્યાંથી નીકળીને મનુષ્ય થશે. આ માણસ બહુ જ માયાવી, માંસાહારી, મદિરા પીનારો, મસ્તીલપટ, મહાહિંસક, નિર્કંપ હશે. તેથી ખૂબ જ પાપો કરીને બીજા મનુષ્ય સાતમી નરકમાં જશે. ત્યાંથી ૩૩ સાગરોપમનું અતિ દુઃખમય આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને જલચર પંચેન્દ્રિય થશે. પછી માછલો, મગરમચ્છ, કાચળો, હાથી, ઘોડો, ગધેડો, ઊંટ, હુકર, ટીટી, મંકોડો, માખી, મચ્છર વગેરેનાં કરોડો જન્મો કરીને વનસ્પતિમાં અને પાણી વગેરેમાં લાખો વાર જન્મશે. આમ જીવવનમાં લટકી લટકીને બૂંડા હાથે મરી મરીને છેવટે ભગવાન મહાવીર જોતમને કહે છે તે જીવ સુપ્રતિષ્ઠિત નગરમાં ચેકના ત્યાં પુત્ર તરીકે જન્મશે. ત્યાં સાધુઓ પાસે ધર્મ સાંભળીને સાધુ થઈને ઘણાં વર્ષો સુધી સંયમ, તપ અને પ્રત્યાયનનું નિર્માળ પાલન કરીને સમાધિપૂર્વક શરીર છોડીને પ્રથમ દેવલોકમાં જશે. ત્યાં દેવલોકનું આયુષ્ય સુખે સુખે પૂર્ણ કરીને મહાવિદેહ નામના ક્ષેત્રમાં જન્મી, ત્રીદશ લઈ સકલ કર્મોનાં ક્ષય કરીને મોક્ષ પામશે. જોયું ને ગરબીડનનું પરિણામ ?

જોલો જોકે રાજતા જન્મમાં ખૂબ જીવહિંસાઓ કરી, પ્રાંતને ખૂબ ત્રાસ આપ્યો, અન્યાય કર્યો તેનું લયંકર પરિણામ દેટલાંચે જન્મો સુધી તે રાજતાને લોગવનું પડ્યું. માટે દુઃખી

પ્રવચન ૨

યમાદિયોગયુક્તાનાં સ્વેદાદિપરિહારતઃ । અદ્વેષાદિગુણસ્થાનં
ક્રમેર્જેષા સતાં મતા ॥

પ્રવચનમાં અષ્ટાંગયોગની વિચારણા ચાલે છે. ગઈ કાલે યોગનું પ્રથમ ખંડ જે ચમ તેની થોડીક વિચારણા કરેલી. પાંચ ચમમાં પ્રથમ અહિંસા નામનો ચમ તે સર્વ ધર્મોની આધરશિલા છે. અહિંસાના આધારે સત્ય, અસ્તેય, પ્રદયયયં, અપરિવ્રજ, દાન, દમ, તપ, જ્ઞાન, ધ્યાન, પ્રભુશક્તિ વગેરે તમામ ધર્મો રહેલા છે. આ બધા ધર્મોના નીચેથી અહિંસાને જો ખસેડી લેવામાં આવે તો તમામ ધર્મો લોંચલોગા થઈ નાશ પામી જાય અહિંસા એ તમામ ધર્મોનો પ્રાણ છે. જીવત ધર્મોનું પાલન અહિંસા ધર્મની રક્ષા, સ્થિરતા અને પુષ્ટિ માટે કરવાનું છે. અહિંસા વિનાના ધર્મો એકડા વિનાના મીંડા જેવા છે, મુગંધ વગરતા ફૂલ જેવા છે, પાણી વિનાના સરોવર જેવા છે, સતીત્વ વિનાની સતી જેવા છે, ઐશ્વર્ય વિનાના રાજા જેવા છે, માટે બધા ધર્મોનો રાજા હોય તો અહિંસા ધર્મ છે. અહિંસા એ કલ્પવૃક્ષ છે અને સત્ય અસ્તેય વગેરે તેનાં ડાળાં-પાંદડાં છે. અહિંસા એ સુંદર નંદનવન સમો બગીચો છે. જ્યારે સત્ય, અસ્તેય વગેરે તે બગીચાની રક્ષા માટેની વાડ છે. વાડ તો બગીચાની રક્ષા માટે જ હોય ને ?

અહિંસા એ માતા છે અને સત્ય, અસ્તેય વગેરે ધર્મો તેનાં સંતાન છે. જે સત્ય, અસ્તેય, તપ, જપ, જ્ઞાન, ધ્યાન વગેરે

ઝી લાલ નથી, પરંતુ યોગની વાતો સાંભળીને શક્ય હોય ત્યાં
 ને ઉતારવાની છે. યોગનું સ્વરૂપ જાણીને યોગનું મહત્ત્વ
 હેલાં મનમાં ઠસાવવાનું છે. યોગનું મહત્ત્વ મનમાં બરાબર
 ચી જાય એટલે લોગનું મહત્ત્વ મનમાંથી નીકળી જાય. એક જ
 જનમાં મનુષ્ય કદીયે લોગની સ્થાપના અને યોગની સ્થાપના
 કરી શકતો નથી. જો યોગનો ખર્ચ હોય તો લોગને ભૂગર્ભમાં
 પહેલી દેવો જ પર્યો, જેમ અંધકાર ને પ્રકાશ એકસાથે ન રહે
 તેમ યોગ અને લોગ તે જાને સાથે ન રહે યોગના પ્રેમીને
 લોગનો પ્રેમ ન હોય. યોગ જાને તેને લોગ કેમ જામે? સત્ય
 જામે તેને અસત્ય કેમ જામે? અહિંસા જામે તેને હિંસા કેમ
 જામે? યોગસાધના માટે આપણે ઘણાં ઘણાં શરીરનાં સુખોનો
 લોગ આપવો પડશે. માત્ર શરીરને પંખાથી રાખવાથી યોગ
 નહિ સધાય, પણ લોગ સાધના થશે. શરીરને બહુ મહત્ત્વ
 આપનારો આત્માને બહુ મહત્ત્વ આપી શકતો નથી.
 આત્મિક સુખ કોઈએ છે તો શરીરસુખ છોડવું જ પડશે.
 આ શરીરના સુખોએ તો સાચા સુખનું સત્યાનાંશ
 હોય છે. શરીરસુખના કારણે જ આપણે અત્યાર તુર્કી સાચા
 સાચા સુખથી વંચિત (વેગળા) રહ્યા છીએ. શરીરની માયા
 જુદે તો શિવની માયા લાગે. યોગસાધના કરતી એટલે
 ખાંડની ખર ઉપર ચાલવા જેવું હુકમ કામ કરવા જેવું છે.
 મનને લોગનો જાય લાગે તો મન યોગથી યોગીના યોગમાં
 જઈ જશે. યોગમાં આત્માની જરૂરે સહાયતી નથી. જ્યારે
 યોગમાં આત્માની સંપૂર્ણ સહાયતી છે. યોગસાધના માટે
 પ્રથમ મનને તૈયાર કરવાની જરૂર છે. અનાદિવાનથી લોગજૂથું

-પૂજા કરતાં કોઈ વ્યક્તિને દુઃખ ન થાય તે રીતે હિમારહી
 થાન-પૂજા કરવાનાં. ત્યાં જાગવાનના મંદિરમાં જઈને પછી
 કોઈના ઉપર ક્રોધ ન કરાય, અપમાન ન બોલાય, કોઈને
 ઉતારી પડાય નહિ, કોઈનું અપમાન ન કરાય, ધક્કામુક્કી ન
 કરાય, ગાદુ મોટા અવાજે રતાવન કે રતુલિ ન બોલાય. અહિંસા-
 દેવીને રીઝવવા પૂજા જ તેની કામચૂપૂર્વક ભક્તિ કરવી પડશે.
 અહિંસાની ઉપાસના દુષ્કર્મના બધા જ દોષોમાં કરવાની છે.
 ખાતાં-પીતાં પણ એ જોવાનું કે આમાં કોઈ હવ તો નથી ને ?
 ખાતાં-પીતાં પણ આડુંઅવળું જોવાનું નહિ, નહિ તો માખી
 મચ્છર વગેરે આવીને જાણ્યામાં પડી ગરી જાય. ખાવામાં કોઈ
 અજશ્ય ચીજ કે વાસી ચીજ ન આવી જાય તેની પણ કાળજી
 રાખવાની, ખાતાં એંડું ન મૂકવું. માખી પોઈને પી જવી.
 એમને એમ એંડી પાણી જરેલી વાળી મૂડીને ઊઠવા પછી
 તેમાં માખીઓ, મચ્છરો વગેરે પડીને મરે છે. માટે દયાપ્રેમી
 માણસે રાજ વાળી પોઈને પીવાની ટેવ રાખવી જોઈએ. મચ્છર,
 માંકડ, માખીઓ મરે તેવી ઝેરી દવા છાંટવી કે છાંટાવવી
 નહિ. એતરમાં પણ તેવી ઝેરી જંતુનાશક દવાઓ છાંટાવી
 હવહિંસા કરવી નહિ જોઈએ. ફરક કામો હોયો ન મરે તેવી
 રીતે જોઈને કરવાં જોઈએ. પરદયા કરવાની છે તે પણ આપણા
 આત્માની દયા ખાતર. દયા એ ધર્મનું મૂળ છે. દયા વિના

કાયમ માટે કરવું હોય તો બીજા જીવોને મારવાનું બંધ કરો. મારથો ત્યાં સુધી તમારે મરવું જ પડશે. છેવટે મારનારો મારો તો પડવાનો. આજે ઘેર ઘેર માંદગીઓ કેમ જણાય છે ? મારવાનું વધી પડ્યું છે માટે સ્તો.

જીવહયાના પાલનથી માંદગી માણસને મૂડી દે છે. જીવહયાનું જે ખૂન કરે છે તેને જ માંદગી ડાકણની જેમ વળગી પડે છે.

ગમે તેટલું જણ્યા, ડિઝીઓ લીધી, સત્તાની ખુરસી ઉપર બેઠા, લાંબાંલચક છટાદાર લાપજો આપતાં આવડ્યાં પણ જીવહયાનું પાલન કરતાં ન આવડ્યું તો બધુંજ વ્યર્થ છે.

શિક્ષણ પણ તે જ સાચું કે બીજા જીવોને મારવાનું નહિ, જીવાણુનું શીખવે. આજે સ્કૂલો અને કોલેજોનાં પાઠ્યપુસ્તકોમાં અહિંસાના પાઠો કેટલા ? અહિંસાના પાઠો શીખવે એ જ સાચું શિક્ષણ. આજ તો દુનિયાની સારી સારી સગવડો મેળવવા માટેનું સાધન જ શિક્ષણ બની ગયું છે. દયા, સંયમ, સદાચાર, શિસ્ત, વિનય આ બધાં તરવો આજના શિક્ષણમાં કેટલાં ? છેવટે વધુ અપેક્ષા આપણે આજના શિક્ષણ પાસેથી ન રાખીએ તોયે પણ વિદ્યાર્થી એક સારો સજ્જન બને ચોટલી તો રાખી શકીએ ને ?

હકીકતમાં તો આજના શિક્ષણનું આખું માળખું જ મૂળથી બદલવાની જરૂર છે. જે શિક્ષણથી વિદ્યાર્થી સંસ્કારી, સદાચારી ન બને અને પોતાના જીવનની વિકટ સમસ્યાઓ ઉકેલવા સમર્થ ન બને તે શિક્ષણ શા કામનું ?

-ધર્મ છે. માટે તમે તેમને જોતા કહો છો. જાલો, આને લાગ ? અસત્યને સત્ય માની જેડેલાઓને સત્ય માર્ગે નું કામ ઘણું કઠીન. કોરી સ્વેટ જેવા માણસો ઉપર નો એકડો કાઢીને બતાવવો સહેલો. અસત્યમાંથી સત્યને તું તે નાનુંસૂતું કામ નથી. સાચા-જોડાનો વિવેક કરવો ન જ બુદ્ધિ મળ્યાની સફળતા છે. જોડાને પકડી રાખવામાં જોડાની સેવાથી જોવાનું છે, સાચાની સેવાથી સદાશ્રેય છે. એક વાર પણ સત્યનું દર્શન જીવને થઈ જાય તોપણ પાર છે.

અસત્યના કેટલાકે નમૂનાઓ

- ૧) આત્મા નથી.
- ૨) આત્મા નિત્ય નથી
- ૩) આત્મા કર્મનો કર્તા નથી.
- ૪) આત્મા કરેલા કર્મનો લોકતા નથી અથવા કર્મ જેવી કોઈ ચીજ નથી.
- ૫) મોક્ષ નથી.
- ૬) મોક્ષનો ઉપાય નથી.
- ૭) આત્મા છે, પણ દેહ વ્યાપી નથી.
- ૮) આત્મા છે, પણ આત્મામાં જ્ઞાન નથી, સુખ નથી.
- ૯) કર્મ છે, પણ આત્મા ઉપર તેની કોઈ અસર નથી.
- ૧૦) આત્મા અને કર્મનો અનાદિ સંબંધ નથી.
- ૧૧) આત્મા અને કર્મનો દૂધ પાણી જેવો સંબંધ નથી, પણ સાપ અને કાંચળી જેવો સંબંધ છે.

માબાપો પસ્તાય છે. માટે પરદેશમાં સંતાનોને મોકલવાની ઘેલછા ઠોડવા જેવી છે. ત્યાં ગયા પછી ફેટલાઓને તો પછી પરદેશોનું જ બધું પસંદ પડી જાય છે. પછી ભારતીય જીવનપદ્ધતિ પ્રત્યે અનાદર બતાવતા બની જાય છે. તેને પછી શાકાહાર કરતાં માંસાહારનો મોહ લાગી જાય છે. તેને પછી ભગવાનનાં મંદિરો અને મૂર્તિઓ આનંદ નથી આપી શકતી, તેને પછી આનંદ આવે છે પરિશ્રમી ઢગની કલ્લો અને હોટલમાં સુરા અને સુંઢરીઓ.

પરદેશીઓના અતિ પરિચયથી ભારતીય મનુષ્યોનું ઘણું ઘણું જીવન પતન થયું છે.

આ બધું બળતા હૈયે એટલા માટે કહેવામાં આવે છે કે વર્ષો પૂર્વે આપણા દેશમાં ઘર ઘરમાં યોગની આત્મા-પરમાત્માની, પાપ-પુણ્યની અને મોક્ષની વાતો થતી હતી. આજે ઘેર ઘેર ભોગ અને ભોજનની, અભિનેતા અને અભિનેત્રીઓની, રાજ્યનેતાઓ રાજકારણની અને અર્થ કામની વાતો લગભગ થવા માંડી. આ ઓછું દુઃખની વાત છે ?

પુનઃ આર્યસંસ્કૃતિની ઇમારતના પાયાબૂત અહિંસાની પ્રતિષ્ઠા લોકહૃદયમાં કરવી હોય તો હિંસામાંથી ઉત્પન્ન થતી ચીત્તોનો ઉપયોગ ન કરો. આટલું પ્રાસંગિક કહ્યા પછી હવે અહિંસા નામના યમની વધુ વિચારણા કમશઃ કરતા રહીશું.

જ્યારે કે સંપત્તિ ન રહે. મદનચારી મનુષ્યની સોને શંખિ. દુનચારીની
 સોને બચાંખિ. માટે સદાચારી બનવું એ મોટામાં મોટી
 પ્રાણીજીવનની સેવા છે. દુરચારી બનવું એ વિધવા
 દેવાની મોટામાં મોટી કુલેવ છે. દેશભેદ, સમાજભેદ
 પણ સમાજની, પ્રાણિક, નારી ન હોય તો તે મોટામાં મોટી
 દેશની અને સમાજની કુલેવ કરે છે. એવા દેશભેદો અને
 સમાજભેદોથી પ્રભુત્વ કરીને કલ્યાણ નથી. જેનું નિતિકરતન,
 નિતિકરતન પામવું છે તે દેશભેદ કે સમાજભેદ બનવા
 માટે જરૂરી વાચન નથી. પ્રાણિક વાદ્ય વાદ્ય ગ્રંથોનાં એવા
 દેશભેદો અને સમાજભેદોને સમજાવવા ગ્રંથોનાં સુધારી
 જેનું જોઈએ કે અમારે તમારી લેવાની જરૂરી જરૂર નથી.
 નિતિકરતન દેશભેદ અને સમાજભેદના અંગના સોનીને દેશભેદ
 અને સમાજભેદના તરીકે પ્રાણિક વાદ્ય વાદ્ય નોંધોને
 નોંધો દેશભેદ છે. દેશના નામે એવા નોંધો લેવા છે. બારી
 સેવાને સમજવું તો પતે; માટે છે. એવા માટે છે સાચું
 તન, મન અને ધનનું સમર્પણ. આજે તો પ્રત્નતા
 તન, મન અને ધનના સમર્પણે સેવા કરનારા નીકળી
 પડ્યા છે. નામ સેવાનું કામ દામનું. સેવા કરનારમાં
 પ્રથમ તો પ્રત્ન ઉપર પ્રભુ પ્રેમ લોઈએ. પ્રેમ વિનાની
 સેવામાં તો પછી પેલ જ હોયને? માટે પ્રથમ તો
 દેશભેદો અને સમાજભેદો પ્રત્ન ઉપરનો પ્રેમ દેખવે.
 પ્રત્નને પાતાના કુટુંબ જેવી માને. પ્રત્નનું શુભ તે
 અમારું શુભ અને પ્રત્નનું કુષ્ઠ તે અમારું કુષ્ઠ
 આવી જાયના દેખવે.

મ કરવાની કાળજી રહે. પરંતુ પશ્ચિમના દેશોના આંધળા
 ડ્રકરણથી ‘આ લોક મીઠા તો પરલોક કોણે દીઠા’ આ માન્યતા
 યુસમાં ઘર કરી ગઈ છે. પરલોકમાં મારે એક દિ’ આ બધી
 યા મૂડી છોડીને એચિંતા ચાલના જવાનું છે એ વાત જ
 કુસ જાણે ભૂલી ગયો છે. પરલોકની જેણે ચિંતા ન હોય
 . પુણ્ય કરવાની ચિંતા શું કામ હોય? પુણ્ય બાંધવાની અને
 લોકની ચિંતા જવાથી પરોપકારનાં કામો કરવાનો ઉત્સાહ ઘટી
 . અને માણસને પુણ્યનાં કામ કરવાનાં ન રહ્યાં એટલે માણસ પાસે
 ન એક પરપીડનનું કામ રહ્યું. તેથી આજના વિજ્ઞાનયુગના
 ભુક્ષનાં ગયાટામાં જે કોઈ ગ્રાણી કે મનુષ્ય આવ્યો એટલે
 . પીડા, દુઃખ, તુકસાન, વધ, અપમાન કયાં વિના રહેતો
 . જેટલું આજે મનુષ્ય પરપીડન કરે છે તે જ તે સ્વપીડન
 દે જ થવાનું છે.

આજે મનુષ્યોમાં કે પશુઓમાં જે પીડાઓ દેખાય છે તે
 શ્રી ગત જન્મોમાં કરેલા પરપીડનમાંથી જ જન્મેલી છે. આ
 મમાં જેટલી તમે બીજાઓને પીડાઓ કે દુઃખો આપશો તે
 ગત જન્મોમાં તમારે જ રાઈ રાઈને ભોગવવી પડવાની છે.
 ખૂબ દાનના બદલામાં દુઃખ જ મળે. તમારે બીજા લોકોને
 ખૂબ દાન દેવાં છે અને તેના બદલામાં સુખનાં દાન જોઈએ
 તો તે નક્કી નહિ જ મળે. જેવું વાતો તેવું લણો. બાવળનાં
 જ પાંચીને ફેરી ન પાકે.

જેમ આપણે એમ ઇચ્છીએ છીએ કે મને કોઈ દુઃખ કે
 કા ન આપે, અને કોઈ મારે નહિ, મારું કોઈ અપમાન ન
 , અને કોઈ ગાળ ન ખાલે, મારું કોઈ હલકું ન ખાલે,

ખવાનો અધિકાર છે. આપણે બીજાં જીવોની લાગણીઆન
 વિષયક કંઈક કંઈક રહેવું છે અને બીજાં જીવો મારી લાગણીઓને
 મને-માન આપે એવી ઇચ્છા રાખવી તે કેવળ બેવકૂફી છે.
 બીજાં જીવોની લાગણીઓને સમજ અને સમર્થન આપ. પછી
 જીવો આપોઆપ તારી લાગણીઓને સમજશે અને સમર્થન
 પશે. તું જે જાતના વ્યવહારની-વર્તવની અપેક્ષા બીજા પાસે
 જ છે તેવા જ પ્રકારના વ્યવહારની-વર્તનની અપેક્ષા તેઓ
 તારી પાસે રાખે છે, તે તું કદી ભૂલીશ મા.

તું એમ ઇચ્છે કે મને બીજાં માન આપે, મારો સત્કાર
 દે, મારું કહેવું માને, મારા વિચાર સાથે સંમત થાય,
 જોહું તેનો કોઈ વિરોધ ન કરે, મને બીજાં અનુકૂળ થઈને
 રહે. તો સમજી રાખ કે તારી પાસે બીજાં પણ તેવી જ અપેક્ષા
 રાખે છે. તો તું પ્રથમ બીજાં જીવોની અપેક્ષા પૂરી કર. પછી
 મારી અપેક્ષા તો આપોઆપ પૂરી થશે. જે બીજાં જીવોને
 વર્તે તેને બીજાં જીવો પણ અનુકૂળ વર્તે. જે બીજાં
 પ્રત્યે પ્રતિકૂળ વર્તે તેના પ્રત્યે બીજાં જીવો પણ
 વર્તે.

બીજાં જીવોની અપેક્ષાઓ સમજવી તેમાં જ સાચી સમજ
 છે.

તું બીજાં જીવોને અનુકૂળ થઈ જા. પછી તો જગત તારું
 સમજ.

આજનો માનવ ખૂબ જ સગવડપ્રેમી બની ગયો છે.
 તે મનમાની સગવડો મેળવવા અને લોગવવા મનુષ્ય બીજાં

માનું મોં જરા પરી ગયું. તેથી તેણે પતિ પૂછે છે કે
 હા કેમ તારું મોં આ મનાવી પણ ચાલતીને પરી ગયું ?
 આપણેમાં પત્ની કહે છે કે હું ત્યાગિન્યામ ? જાન્યેના મેનું
 જીવન આપને કુટુંબમાં પ્રદાનમાં મન પાતવાનો નિયમ
 છે. મારે કુટુંબમાં પ્રદાનમાં મન પાતવાનો નિયમ છે.
 જનપદમાં મુશ્કેલી જેવા પાત્રોને જ ને નિર્મળ નિયમ
 છે. મારે જેને આપની પાસે મારું છે મારા પતિને મારી
 કુટુંબમાં જાણનારું જાણવાની જાણના સગી કહે
 હશે તે જાણના હું પૂર્વ કરી શકું તેમ નથી. મારે આપ
 કોઈ બીજા કન્ઝા સાથે હમ કરીને કુટુંબમાં મંજૂરનુષ
 મને, મારી આપને પુનઃ મારે કુટુંબમાં સંમતિ છે.
 તેને પ્રેમથી પ્રવૃત્તિ આપનાં નિર્મળ કહે છે કે તું જાણના
 નિર્મળ મેનું જાણ કરી શકે તે શું હું જાણ કરીને
 મેનું ? ના, મારે તે નિર્મળનું પ્રદાનમાં તે મારે
 જાણના નિર્મળનું પ્રદાનમાં. જેમ કરીને ને જાણ
 કરી મેનું પ્રદાનમાં મન પાતવા જેવી પ્રવૃત્તિ કરે છે. જાણ
 કે જાણનાં જાણે જાણ કરતા હતાં મનપાતવાથી નિર્મળ
 પ્રદાનમાં મેનું આ નવપુત્રનાં દંપતિ પાતવા કરે છે. છેવટે
 મેનું પ્રદાનમાં મેનું જાણનાં જાણ કરીને કીલ્લા લઈને જાણ
 પ્રદાનમાં મેનું. આ છે પ્રદાનમાં નિર્મળ.

મારે તો આ પ્રદાનમાં મેનું નિર્મળ પાતવા કરીને
 પ્રદાનમાં મેનું.

—એ જ મંગલ કામના

॥ટે પહેલો વિચાર પરનો કરવો પડે છે. વાતવાતમાં સ્વસુખનો
 વેચાર કરનાર પરસુખનો વિચાર કરી શકતો નથી. સજ્જનને
 ॥ પરમાર્થ એ જ સ્વાર્થ હોય. સજ્જન તો સ્વતુ-
 મગાડી પણ પરતું સુધારનારો હોય. જાતે અગવડ વેઠીને
 પણ ખીજને સગવડ આપનારો હોય. કેવળ સ્વસુખનો જ વિચાર
 મેં તો નર્યો સ્વાર્થ છે. પરના લક્ષા માટે તો આપણા પૂર્વજોએ
 શાસ્ત્રનાં બલિદાન આપ્યાં છે. તે પૂર્વજોના પગલે પગલે ચાલી
 આપણે પણ પરમપદને ગ્રાસ કરનારા બનીએ. એ જ મંગલકામના.

યોગ અંગેની વિશેષ વાતો. હવે પછી-

વસ્ત્રહીનને વસ્ત્ર આપવું તે પણ પરોપકાર.
 દરદીને દવા આપવી તે પણ પરોપકાર.
 પડતાનો હાથ પકડવો તે પણ પરોપકાર.
 ખાપીનું ખાપ છોડાવવું તે પણ પરોપકાર.
 માંસાહારીને માંસ મૂકાવવું તે પણ પરોપકાર.
 શરાણીનો શરાબ છોડાવવો તે પણ પરોપકાર.
 જુગારીનો જુગાર છોડાવવો તે પણ પરોપકાર.
 શિકારીનો શિકાર છોડાવવો તે પણ પરોપકાર.
 ચોરની ચોરી છોડાવવી તે પણ પરોપકાર.
 પરસ્ત્રીલંપટની લંપટતા છોડાવવી તે પણ પરોપકાર.
 વ્યસનીનું વ્યસન છોડાવવું તે પણ પરોપકાર.
 અધર્મીને ધર્મમાં જોડવો તે પણ પરોપકાર.
 ઉન્માર્ગે ગયેલાને સન્માર્ગે જતાવવો તે પણ પરોપકાર.
 હિંસકની હિંસા છોડાવવી તે પણ પરોપકાર.

આવા આવા તો પરોપકારના હજારો પ્રકારો છે. કોઈને
 પ્રકારે પોતાની શક્તિ મુજબ પરોપકારનાં કામો કરતા
 જુનેઈએ. પરોપકાર કરવો એ જ પુરુષનું ભૂષણ છે.
 પરોપકાર કરતો પુરુષ પગલે પગલે પુણ્ય બાંધે છે. પરોપકારી
 કૃપ સૌને પ્રિય લાગે છે. તેનું દર્શન સૌને આનંદ આપે છે.

પ્રાણી ઉપર પ્રેમ વધે એવું સાંભળ્યો લાણી અને વાંચ્યો.
 મળીને પ્રાણીઓના હિતની ચિંતા કરાવે છે. પ્રેમ
 યોગ્ય જીવોને નુકસાન કરતો નથી. પ્રેમ પ્રેમીને હમેશાં
 ખી જોવા ઇચ્છે છે. પ્રેમ દુઃખમાં મદદ કરવા દોડી

મહેવા જતાં નીચે ઢાલી પછઠાઈ પડે છે અને ખૂબ વેદના ભોગવી મરીને એક નસલવાની દયા ખાસ પ્રાણના લોભે કરી તેના પ્રભાવે તેનું પુણ્ય ખૂબ વધી જવાથી મગધ દેશને સત્તા મેલિક તેની સારી પાલિકી તેની કુશીમાં પુત્ર તરીકે ઉત્પન્ન થાય છે. દિલથી કહેલી નિવૃત્તિ દયાનાં દરિયા જેવડાં નીલાં મોડાં દેવો આવીં જોવા મળે છે. ઢાલી જેવું પ્રાણી જ્યારે પોતાના પ્રાણના લોભે પણ પરોપકાર કરી શકે છે તો માણસ જેવું જુદિયાળી અને શક્તિશાળી પ્રાણી ધારે તો કેટલું મોટું પરોપકારનું કામ કરી શકે? પણ પોતાનો જ સ્વાધ અને લુભ જોવાનું હાય ત્યાં પછી આવાં દયાનાં અને પરોપકારનાં કામ શી રીતે થાય ?

મહાવીરે નવ માસ પૂરા થયા એટલે એક સુંદર મુકોમળ તેજસ્વી પુત્રને જન્મ આવ્યો. તેનું નામ મેઘકુમાર પાડવામાં આવ્યું. પાંચ માસમાતાઓની લાલનપાલન કરાતો આઠ વર્ષનો થયો એટલે તેને વિદ્વાન પંડિત પાસે બાણવા મોકલ્યો. ભેત-ભેતામાં પોતાની તીવ્ર જુદિયાળી ચકલ શસ્ત્રકળામાં અને શાસ્ત્ર-કળામાં પારંગત બની ગયો. કમશઃ યૌવન વયમાં આવ્યો સત્તા સારીએ પુત્ર ઉંમર લાયક થયો જતલી ખીજત રાજાઓની સુંદર દુષપત્ની શુભવતી આઠ-આઠ રાજકન્યાઓ સાથે પરણાવ્યો. સ્વર્ગના દેવોની જેમ આ પરજોડી રાજકન્યાઓ સાથે સંસારનાં સોદામણાં મુખો ભેજાવે છે. શરીરે ણિલકુલ તાંદુસ્ત, દેખાવડો અને અદ્ભુત છે. માતા ધારિણીના રમેડુ આ મેઘકુમાર ઉપર પાર વિનાનો છે.

આજની શિવસેનાની તાકાત તો આ પરિશ્રદની ટોળકી આગળ કાંઈ જ વિસ્માતમાં નથી. ભલભલા ચમરખંધીઓ, વિદ્વાનો, પંડિતો, રાજાઓ, ચક્રવર્તીઓ, દેવો, દાનવો અને ઇન્દ્રો સુદ્ધાને પણ પોતાના મુકંબમાં લઈ લીધા છે. પરિશ્રદ આગળ ભલભલા પાણી પાણી થઈ જાય છે. પરિશ્રદે ભલભલાનાં પાણી ઉતારી નાંખ્યાં. આવા બળવાન પરિશ્રદનો પરાજય કરવામાં જ સાચી બહાદુરી છે, નહિ કે પરિશ્રદથી પરાજિત થવામાં.

પરિશ્રદ જોઈને આશ્ચર્યમ રહે, જરાયે લોભાય નહિ એ જ વીર પુરુષ છે. બાકી પરિશ્રદ જોઈને ગાંડાઘેલા થઈ જનારા તો કાયર પુરુષો છે. યુદ્ધના મેદાનમાં એકલા હાથે લાખો હુસ્મન સૈનિકોનું પાણી ઉતારી નાંખનાર વીર યોદ્ધાનું પણ પાણી પરિશ્રદ આગળ ઊતરી જાય છે. પરિશ્રદની તાકાત આગળ વીર યોદ્ધાઓ એક શણ પણ ટકી શકતા નથી. પરિશ્રદ નામના પાપ શ્રદની અસર નીચે લગભગ આપું જગત આવી ગયું છે. પેલા દુનિયાના ગણાતા નવે શ્રદો કદાચ અનુકૂળ હોય તોપણ આ દશમે પરિશ્રદ નામનો દૂર શ્રદ પેલા નવે શ્રદોની શક્તિને તોડી નાંખે છે. અનંત કાળથી આ દશમા શ્રદની લોભાના પાયે ઝેડેલી પનોતી નહિ ઉતરે ત્યાં સુધી જગતનાં પ્રાણીઓ સુખી, સમૃદ્ધ અને સમર્થ બની શકવાનાં નથી.

કદાચ તમને મંગલ કે શનિનો શ્રદ નહોતો હશે તો તેની શાંતિ માટે ઉપાયો કર્યા હશે. પણ પરિશ્રદ નામના શ્રદની

રિશ્ત પટે એટલે આરંભ પટે અને આરંભ પટે
અંતાર પટે. અને અંતાર પટે એટલે મોટાની નજીક

આમ ઉપર પણ તમારો પ્રેમ આ દૃષ્ટિએ રહેવો
કે આ આપુઓએ તમામ પરિવ્રજ છોડી દીધો છે
રિશ્તદલી તો વસ્તુઓનાં છૂવન પતન થયાં. આને જે
અને પરિવ્રજનાં આપણ પ્રપંચસાર દેહાયો છે તેનું કારણ
પ્રભુને પ્રભુ છે. આને સમાજમાં જ્યાં ત્યાં શ્રીમંતોનો,
નિષ્કામો ધણો જ મરિયા કરવામાં આવે છે, પણ
નરક છે કે આજના શ્રીમંતો અને ઉચ્ચગણિઓ તો
પણ નરકના મહેલમાં બસવાના છે. તેની તેઓનો આને
જોજવાઈ રહ્યો છે. આજકાલ લોકો શ્રીમંત અને
તે કેરી રીતે અને છે તે તમે ચારી રીતે જાણો છો.
અને નીતિ, સત્ય અને અધિજ્ઞાને બાબુ ઉપર મૂકીને
શ્રીમંતો અને ઉચ્ચગણિઓની રાહ જોઈને નરકના
ભીંતો ખેંચ છે. જાણે થોડા દિવસ અહીં કસાઈના
બાકાની ખાદ્ય મોજમજ કરી લે પછી તેઓના જૂઠા
મનરતે.

પુણેને મનસુ શેઠે દેવાના લોકમાં મરીને સાતમી નરકે
ગયો? મૂંઝૂમ ચક્રવર્તી મરીને સાતમી નરકે ગયો જ ને?
ધર્મ આચરી ધનવાન બન્યા અને ધનવાન બનીને
અધર્મ છોડ્યો તહિ તેની પછી અધમગતિ થાય
તવાઈ શું?

આ સંસારમાં કામગની કોઈ માતા નથી કે પિતા નથી. પત્નનો કોઈ કોઈનો કાઈ નથી કે લગ્નિની નથી. કોઈનો કોઈ કામગનો પતિ કે કોઈ કોઈની કામગની પત્ની નથી. જાણેમાં પરિવર્તન આવ્યા ન કરે છે. વાસ્તવમાં તો કોને આ સંસારમાં માતા કહેવી કે કોને પિતા કહેવો, કોને પત્ની કહેવી ને કોને જાણે કહેવી એ એક મોટો પ્રશ્ન છે. કારણ કે ત્યાં જન્મની માતા ગયા જન્મોમાં અનેકવાર પત્ની થઈ ચૂકેલી છે અને આ જન્મની પત્ની જન્મકાળમાં અનેકવાર માતા પણ થઈ ચૂકી છે. આ જન્મનો પિતા ગયા જન્મોમાં અનેકવાર તપસ્યા પુત્ર તરીકે થઈ ચૂકેલો છે. આમ આ સંસારના વિચિત્ર અને અદિવર સંજોગો છે. તત્ત્વદષ્ટિએ જિતાં આમાં કોઈ તત્ત્વ નથી. એ વ્યથા મોહકથા મારું મારું કર્યા કરે છે.

આ પ્રમાણે પુત્રનાં વચન સાંભળી માતા ધારિણીએ રેવાર ક્યો કે આ પુત્ર હવે સંસારમાં રહેશે નહિ. વૈરાગ્યનો મિત્ર થોડમકડનો લાગ્યો છે. હવે આને પરણે આ સંસારના સંજોગમાં પૂરી રાખવાથી તે હુણી ગયો. પરણે પ્રીત ન થાય. તેની પ્રીત પરમાત્મા મહાવીર ઉપર છે તો હવે બહે તે જાગવાન મારે દીકરા લઈ આત્મકલ્યાણ કરે. જગતા ઘરમાંથી બહાર નીકળતાંને કોણ પરણે રોકી રાખે? જન્મ, જરા અને મરણથી જગતા આ સંસારકર્મી ઘરમાંથી નીકળી શીતળ અને સંપૂર્ણ સ્વામીત્વાળા સંયમઘરમાં જતાં પુત્રને હું કેમ રોકું? માટે હે વત્સ! તું જાણે દીકરા લેજે. મારી તને સંપૂર્ણ સંભતિ છે પણ તું મારી એક ઇચ્છા પૂર્ણ કરીને પછી તું દીકરા લે. પુત્ર કહે છે હે મારી માવડી! જોડ તારી શી ઇચ્છા છે તે મને જણાવ.

પ્રવચન ૫

મહાશક્તિ પ્રવચનમાં પરપીડન એ મહાપાપ છે અને સમકાર એ મોટું પુણ્ય છે તે વાત કહેલી. પરપીડનમાંથી જ રક્ષાયે દુઃખો, રોગો, પીડાઓ, પાપનાઓ, ચુરકેલીઓ ઉભી થાય છે. પરોપકાર કરવાથી સ્વપણે મુખો, સગવડો, શાંતિ, સ્વર્ગ જે પ્રિદિની પ્રાપ્તિ થાય છે. સકલ દુઃખનું મૂળ પરપીડન (અહિંસા) છે. અને સકલ મુખનું મૂળ પરોપકાર (અહિંસા) છે. મનુષ્ય જન અને પશુ, કાયાથી અહિંસક બની શકે તેના સાનિધ્યમાં આવેલાં હિંસક પ્રાણીઓ પણ પોતાના હિંસકતાવે ઊંચી દે છે. અહિંસા પ્રાણીને બીજા પ્રાણીની તરફ લાયક છે. જ્યારે હિંસા એ એક પ્રાણીને બીજા પ્રાણીથી હિંસા કરાવી વિવશ પાડે છે. અહિંસા સોયનું કામ કરે છે, જ્યારે હિંસા એ કાતરનું કામ કરે છે. અહિંસાથી જોને શાંતિ, જ્યારે હિંસાથી જોને અશાંતિ. હિંસા એ આગ છે, જ્યારે અહિંસા એ ઠંડું પાણી છે. હિંસા એ અંધકાર છે, જ્યારે અહિંસા એ પ્રકાશ છે. હિંસા એ મંદવાદ છે જ્યારે અહિંસા એ મુગંધ છે. હિંસા એ કાંટો છે, જ્યારે અહિંસા એ તે કાંટાને કાઢવાની અણીદાર સોય છે. અહિંસા એ ક્યાળુ છે, જ્યારે હિંસા એ નિર્દય છે. અહિંસા જોને પ્રિય છે, જ્યારે હિંસા એ જોને અપ્રિય છે. પણ પોતાના માટે, બીજાના માટે નહિ. મારી કોઈ હિંસા ન કરે મારી 'સૌ રક્ષા કરે' પણ આ

મવતાર લેશે. ત્યાં પણ હવહિંસાઓ કરીને ત્રીજી નરકમાં જશે. ત્યાંથી નીકળીને પુનઃ સિંહ થશે. ત્યાં ભયંકર હિંસાઓ કરીને થોડી નરકમાં જશે. ત્યાંથી નીકળીને પુનઃ સાપ થશે. ત્યાં ખૂબ જ હિંસાઓ કરીને પાંચમી નરકમાં જશે. ત્યાંથી નીકળીને સ્ત્રી થશે. જે મહાકામી અને મહાકુર હશે.

તે સ્ત્રી મરીને છઠ્ઠી નરકમાં જશે. ત્યાંથી નીકળીને મનુષ્ય થશે. આ માણસ ખડું જ માયાવી, માંસાહારી, મદિરા પીનારો, પરસ્ત્રીલંબિત, મહાહિંસક, નિર્દય હશે. તેથી ખૂબ જ પાપો કરીને આ મનુષ્ય સાતમી નરકમાં જશે. ત્યાંથી ૩૩ સાગરોપમનું અતિ દુઃખમય આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને જલચર પાંચેદ્રિય થશે. પછી માછલો, મગરમંદ્ર, કાચળો, હાથી, ઘોડો, ગધેડો, ભેંટ, હુકર, ટીટી, મંદોકો, માખી, મંદ્રર વગેરેનાં કરોડો જન્મો કરીને વનસ્પતિમાં અને પાણી વગેરેમાં લાખો વાર જન્મશે.

આમ જવવનમાં જટકી જટકીને ભૂંડા હાથે મરી મરીને છેવટે ભગવાન મહાવીર જૌતમને કહે છે તે હવ સુપ્રતિષ્ઠિત નગરમાં ચોકના ત્યાં પુત્ર તરીકે જન્મશે. ત્યાં સાધુઓ પાસે ધર્મ સાંભળીને સાધુ થઈને ઘણાં વર્ષો, સુધી સંયમ, તપ અને પ્રદાયકનું નિર્માણ પાલન કરીને સમાધિપૂર્વક શરીર છોડીને પ્રથમ દેવલોકમાં જશે. ત્યાં દેવલોકનું આયુષ્ય સુખે સુખે પૂર્ણ કરીને મહાવિદેહ નામના ક્ષેત્રમાં જન્મી, ત્રીક્ષા લઈ સકલ કર્મોના કાય કરીને મોક્ષ પામશે. જોયું ને પરપીડનનું પરિણામ ?

જોલો જોક રાજતા જન્મમાં ખૂબ હવહિંસાઓ કરી, પ્રજાને ખૂબ ત્રાસ આપ્યો, અન્યાય કર્યો તેનું ભયંકર પરિણામ કેટલાંયે જન્મો સુધી તે રાજાને લોગવનું ખડ્યું. માટે દુઃખી

એક ચકલા-ચકલીનું જોડું કામકીડા કરતું હતું તેના ઉપર પડી ગઈ નજર પડ્યા પછી મનનું મશીન થઈ ગયું ચાલુ. એકવાર મનનું મશીન શરૂ થઈ ગયા પછી તેને સદ્-વિચારની પ્રેરક માર્ગતાં ન આવડે તો જીવનમાં મોટું તોફાન ઊભું થાય છે. વિચારની શક્તિની તાકાત કેમ ન સમજતા. તેથી આ લક્ષ્મણા સાધ્વી પેલું ચકલાચકલીનું દૃશ્ય જોઈને વિચાર કરવા લાગી કે ભગવાને સાધુઓને આ મૈથુનક્રિયાની છૂટ કેમ ન આપી? પણ ભગવાન તો અવેદી છે તેથી તે વેદીના દુઃખને શું જાણે? આ વિચારણા ઉપરક દૃષ્ટિથી જોતાં સામાન્ય લાગે પણ તે વિચારોનું પૃથક્કરણ કરીએ તો તે ભયંકર લાગે. ભગવાન તો સર્વજ્ઞ છે તેથી વિધના તમામ જીવોના શારીરિક અને માનસિક દુઃખો સાક્ષાત જાણે છે. પછી વેદીનું (મોહનક ઉદ્યવાજાનું) દુઃખ કેમ ન જાણે? અને મૈથુનક્રિયાનું પાપ રાગ (આસક્તિ) વિના થતું નથી. અને તે ક્રિયામાં નવ લાખ જીવોની હિંસા થાય છે. તેથી ભગવાન તેની છૂટ કેમ આપે?

લક્ષ્મણા સાધ્વીને આવો ક્ષણભર વિચાર મનમાં આવી તો ગયો, પરંતુ તુરત જ પશ્ચાત્તાપ થયો કે 'હાય? મેં બહુ મોટું વિચાર્યું'. લાવ ત્યારે ગુરુમહારાજ પાસે જઈને તે માનસિક પાપ પ્રગટ કરી પ્રાયશ્ચિત્ત કરું? એમ વિચારીને ત્યાં ગુરુમહારાજ પાસે જવા જાય છે તો સામેથી અપશુકન થાય છે. વળી બીજી વાર જવા જાય છે તોપણ અપશુકન થાય છે. ત્રીજી વાર પણ અપશુકન થયા છતાં તેની પરવા કર્યા વિના તે તો ગઈ ગુરુમહારાજ પાસે. હિંમત કરીને ગુરુમહારાજ પાસે તો આવી, પણ હવે પાપને પ્રગટ કરવાની હિંમત તૂટી

ખીજી બાનુ તતનિયમોનું ખૂબ પાલન કરતા રહેવું જેથી
 હજીબાવે અહિંસાનું પાલન થાય. મંદિરમાં જઈને ભગવાનની
 કિતમાં સમય ગાળો, કથાઓ સાંભળવામાં સમય ગાળો,
 સારાં સારાં ધાર્મિક પુસ્તકો વાંચવામાં સમય ગાળો, સત્સમાગમમાં
 સમય પસાર કરો. સત્કાર્યોમાં સદા પરોવાયેલા રહો. જીવનમાંથી
 શક્ય તેટલી સગવડો ઓછી કરો. જીવનજરૂરિયાતો ઘટાડો.
 વનનો લોભ ઓછો કરો. ધન અને ધંધાની ધૂનને બંદલે
 કેવે ભગવદ્ભક્તિની અને ધર્મની ધૂન લગાડો.

હું કોણ ? અને મારું શું ? તેનો વારંવાર વિચાર કરો.
 આ જીવન તો એક સ્વપ્ન જેવું છે માટે એક અતિ અલ્પ
 જીવન ખાતર તમારો ભાવિનો અનંતો કાળ હુઃખમય
 અંધકારમય ન બની જાય તે માટે ખૂબ જાગૃત રહો.

જેને મૂઢીને મરવાતું છે તેનો આટલો બધો મોહ શાનો ?
 મરતાં સાથે આવે અને આપણને સુખી કરે તેનો મોહ રાખો.
 જે સાથે આવે નહિ અને તેના યોગે પરલોકમાં જવું પડે
 થાય તેનો સંગ છોડો.

જે સદ્ગતિમાં લઈ જાય તેનો સંગ ખૂબ કરો. જે દુર્ગતિમાં
 લઈ જાય તેની દોસ્તી છોડો.

અહિંસા એ સદ્ગતિમાં લઈ જનારું વિમાન છે. જ્યારે
 હિંસા એ નરકમાં નીચે ઊતરવાની નિસરણી છે. માટે સૌ
 કોઈ અહિંસાદેવીની ઉપાસના કરીને સદ્ગતિને સાધો.

એ જ મંગલકામના—

લાલ નથી, પરંતુ યોગની વાતો સાંભળીને શક્ય હવનમાં ઉતારવાની છે. યોગનું સ્વરૂપ જાણીને યોગનું મહત્ત્વ મનમાં ઠસાવવાનું છે. યોગનું મહત્ત્વ મનમાં બરાબર જાય એટલે લોગનું મહત્ત્વ મનમાંથી નીકળી જાય. એક જ મનુષ્ય કદીયે લોગની સ્થાપના અને યોગની સ્થાપના શકતો નથી. જો યોગનો ખર્ચ હોય તો લોગને બુગર્મીમાં દેવો જ પડશે. જેમ અંધકાર ને પ્રકાશ એકસાથે ન રહે યોગ અને લોગ તે બંને સાથે ન રહે યોગના પ્રેમીને તો પ્રેમ ન હોય. યોગ ગમે તેને લોગ કેમ ગમે ? સત્ય તેને અસત્ય કેમ ગમે ? અહિંસા ગમે તેને હિંસા કેમ ? યોગસાધના માટે આપને ઘણાં ઘણાં શરીરનાં સુખોનો આપવો પડશે. માત્ર શરીરને પંખાથી રાખવાથી યોગ સધાય, પણ લોગ સાધના થશે. શરીરને બહુ મહત્ત્વ આપીને આત્માને બહુ મહત્ત્વ આપી શકતો નથી. જેમકે સુખ લેઈએ છે તો શરીરસુખ છોડવું જ પડશે. શરીરના સુખોએ તો સાચા સુખનું સત્યાનાશ કર્યું છે. શરીરસુખના કારણે જ આપણે અત્યાર સુખી સાચા થઈ સુખની વંચિન (વેગના) સ્થા છીએ. શરીરની સાચા તો શિવની સાચા લાગે. યોગસાધના કરવી એટલે યોગની ધર ઉપર ચાલવા જેવું હુકમ કાન કરવા જેવું છે. તમે લોગનો જય લાગે તો મન યોગરૂપી યોગીના યોગમાં કે એકે યોગમાં આત્માની જરાયે સલામતી નથી. જ્યારે તમારો આત્માની સંપૂર્ણ સલામતી છે. યોગસાધના માટે તમને તૈયાર કરવાની જરૂર છે. અનાદિજાતી યોગગુણુ

સાચા ગુરુના અને શાસ્ત્રોના સતત સંગથી સંતોષ આવશે. સંતોષ આવ્યો એટલે સમજાને કે હવે છવનરૂપી ગગનમાં અધ્યાત્મનો સૂર્ય જીગ્યો. સંતોષ આવશે એટલે આત્મચિંતા કરવાનો પૂરતો સમય મળવાનો. આત્મચિંતા જેમ જેમ વધશે તેમ તેમ જડ ચિંતા ઘટશે. માટે સંતોષ જેવો મનુષ્યનો બીજો કોઈ મિત્ર નથી. મનુષ્યને સંતોષરૂપી મિત્ર જ સુખી બનાવશે. આ મિત્રની મિત્રતા જે મૂઢી દેશે તે મનુષ્ય અવશ્ય દુઃખી થશે તેમાં જરાયે શંકાને સ્થાન નથી. સંતોષ વિના છવન સુખી, સ્વસ્થ અને સ્વચ્છ નહિ બને. સંતોષ વિના સત્સમાગમથી વંચિત રહેવાશે.

ગરીબ પણ સંતોષી હોય તો સુખી અને શ્રીમંત પણ જો અસંતોષી હોય તો દુઃખી. સંતોષરૂપી લાકડીના ટેકા વગર સાધનાના માર્ગ ઉપર ગરાબર ચાલી શકાશે નહિ. સંતોષ વિના યોગસાધના શક્ય નથી. માટે યોગસાધનાનો ખરેખરો પ્રેમ હોય તો ભૌતિક સુખસંપત્તિનો પ્રેમ જતો કરીને યોગ-સાધનામાં રોજ થોડી થોડી પણ પ્રગતિ કરતા રહેવું. સાધ્ય સાધ્યું હોય અને સાધન સાધ્યું અને શુદ્ધ મળી ગયા પછી સાધનામાં સાધકે ક્યાંય રાખવી ન જોઈએ. સાધ્યને સિદ્ધ કરવા માટે તેની સાધના પાછળ દેના થવા સુધીની સાધકમાં તૈયારી હોવી જોઈએ. સાધના કરતાં મુશીબતો આવે તો તેની પરવા કર્યા વિના આગળ ને આગળ વધતા રહેવું જોઈએ. ભૌતિક સુખનો અને સંપત્તિઓનો અસંતોષ દૂર કરી સંતોષને સાધીને ચિદ્વિગતિને સૌ પામો.

—એ જ મંગલકામના

પ્રસંગ પામીને ઉત્તમ જીવો પામી જાય છે અને તે જ
 પ્રસંગ પામીને પામર જીવો હારી જાય છે. કયા પ્રસંગ પર
 વિચાર કરવો તે પણ આવડવું જોઈએ.

બોલો, ત્યાગમાં વજ્રબાહુને તેની નવોઢા પત્નીએ રાજ-
 મારોએ સુંદર સાથ આપ્યો ? માટે કોઈને સાથ આપો તો
 ક્યા કામોમાં આપજો. પાપનાં કામોમાં નહિ.

પ્રાણાયામથી પાપી વિચારો જાય, પુણ્ય વિચારો આવે
 ને ટકે. સારા વિચારો આવેલા જીવનના છેલ્લા શ્વાસ સુધી
 જી જાય તો બેડો પાર થાય. સારા વિચારોને ટકાવવા જોઈએ
 ત્ય શાસ્ત્રશ્રવણ, તેના ઉપર મનન, ચિંતન અને નિરંતર
 નવું શાસ્ત્ર અધ્યયન.

શાસ્ત્રના આલંબને ટકે શુભ વિચારો. માટે પ્રાણાયામ
 ધિમા યોગના ચોથા અંગને લાવવા અંતર્મુખ બનવા પૂરતો
 શ્વાસ કરી પરમપુનિત પંથને સૌ પામો.

—એ જ મંગલકામના

ભોળા માણસો તેનું માનવા તૈયાર થતા નથી. આના ઉપર મને એક દૃષ્ટાંત કહું તે ધ્યાનથી સાંભળો : એક શહેરમાં એક સોની હતો. પણ તે મહાડંગ હતો. એક દિવસે એક ગામડાનો ભરવાડ સોનાની લગડી લઈને આ સોનીની દુકાને આવ્યો. આ ભરવાડ સોનીને સોનાની લગડી આપીને કહે છે કે એમાંથી બે કડાં બનાવવાનાં છે. સોની આ ભોળા પણ ભોટ ભરવાડને કહે છે કે બે ભાઈ, આ શહેરમાં મારા દુશ્મનો ઘણા ચોકસીઓ રહે છે. તેથી પાછળથી તું મારું બનાવેલું કડું તું તેમને અતાવવા જઈશ તો તે એમ જ કહેવાના કે આ તો પિત્તળનું કડું છે. માટે તું સમજીને મને કામ સોંપજે. આ ભોળા ભરવાડ સોનીને કહે કે તમે મારાં કડાં બનાવો. હું બીજા કોઈ ચોકસીઓનું સાંભળનાર નથી.

આ ભરવાડ તો સોનીને કામ સોંપીને ગયો. આપેલી મુઠ્ઠે ભરવાડ કડાં લેવા શહેરમાં સોનીની દુકાને આવ્યો. સોની આ ભોળા ભરવાડને સાણસામાં લેવા કહે છે કે આ સોનાનાં કડાં લઈને શહેરમાં પેલા બધા ચોકસીઓ પાસે ચોકસાઈ કરી આવ. પણ જોજો મારું નામ ન લેતો કે આ પેલા સોનીએ મને આ કડાં બનાવી આપ્યાં છે. ભોળા ભરવાડ તો સોનીના શીખવ્યા મુજબ તે સોનાનાં કડાં લઈને ગયો ચોકસીઓની દુકાને પરীક્ષા કરાવવા. બધા ચોકસીઓએ તો તે કડાં હાથમાં લેતાં જ કહ્યું કે આ તો નરદમ સોનાનાં છે. તેથી ભરવાડ સોની પાસે આવ્યો પાછો. હવે આ સોની આ ભરવાડને કહે છે કે હવે હવે આ બે કડાં અને જા ફરી તે જ ચોકસીઓની દુકાને

આ મુંજરાળને છેવટે ઢગો દીધો અને તેણે તેના દીધું કે મુંજરાળ મને ઉપાડી જવા આવ્યો છે. કહે છે કે 'સીઆનો' ખડું વિશ્વાસ કરવો નહિ' કામાંધ એવો આ મુંજરાળ સમજી ન શક્યો. તે રાત્રને ખખર પડતાં જ પોતાના કૈનિકો દ્વારા તેને પકડાવીને જેલ ભેગો કરી દીધો. આટલાથી રાત્ર ન પામતાં મુંજરાળને પગમાં બેડીઓ સાથે પોતાની તનીમાં ઘેર ઘેર લિક્ષા મંગાવે છે. છેવટે ભૂંડા હાથે રાત્ર મરે છે.

વર્તમાનમાં રશિયાના માજી વડાપ્રધાન કુશ્ચોવના શા હાલ તે તમે બલ્લો છો. અમેરિકાના પ્રમુખ ફેનેડીના શાસનકાળ મિયાન રશિયામાં આ કુશ્ચોવની વીરહાક વાગતી હતી. પણ રીના છૂકા ભાગમાં તે કુશ્ચોવ સંતા ઉપરથી ફેંકાઈ ગયો. આજે હનિયા તેને ભૂલી પણ ગઈ. તેના દ્વારા પણ રશિયામાંથી નવી સરકારે અદરશ કરી દીધા. આવો છે વિચિત્ર સંસાર. સંસારમાં ખંધુ જ સરકતું—ખદલાતું—પલટાતું જ રહે છે. ખંધુ જ મર. કોઈ વસ્તુ કે વ્યક્તિત્વ ઠેકાણું નહિ. ક્યારે કઈ વસ્તુ વ્યક્તિ ઢગો દે તેણે કઈ જ કહેવાય નહિ. આત્મા અં માના ધર્મ સિવાય ખંધુ જ અસ્થિર—અનિત્ય. માટે અનિત્ય વી સંપત્તિ દ્વારા દાનપુણ્ય કરી લેવા જેવું છે. અનિત્ય એવા નથી નિત્ય એવો ધર્મ સાધી લેવા જેવો છે. લિખારીઓ તો તમારા ઘેર આવીને તમને બોધપાઠ આપે અને જો અમને તમે દાન નહીં આપો તો તમારાં

છે-ધર્મ છે. માટે તમે તેમને જોતા કહો છો. જોલો, આને
 ધલાજી? અસત્યને સત્ય માની બેઠેલાઓને સત્ય માર્ગે
 વવાનું કામ ઘણું કઠીન. કોરી સ્વેટ જેવા માણસો ઉપર
 ત્યનો એકડો કાઢીને બતાવવો સહેલો. અસત્યમાંથી સત્યને
 ધણું તે નાનું સૂતું કામ નથી. સાચા-જોડાનો વિવેક કરવો
 માં જ બુદ્ધિ મળ્યાની સફળતા છે. જોડાને પકડી રાખવામાં
 હિ. જોડાની સેવાથી જોવાનું છે, સાચાની સેવાથી સદાશ્રેય છે.
 એક વાર પણ સત્યનું દર્શન જીવને થઈ જાય તોપણ
 બેડો પાર છે.

અસત્યના કેટલાકે નમૂનાઓ

- (૧) આત્મા નથી.
- (૨) આત્મા નિત્ય નથી
- (૩) આત્મા કર્મનો કર્તા નથી.
- (૪) આત્મા કરેલા કર્મનો લોકતા નથી અથવા કર્મ જેવી
 કોઈ ચીજ નથી.
- (૫) મોક્ષ નથી.
- (૬) મોક્ષનો ઉપાય નથી.
- (૭) આત્મા છે, પણ દેહ વ્યાપી નથી.
- (૮) આત્મા છે, પણ આત્મામાં જ્ઞાન નથી, સુખ નથી.
- (૯) કર્મ છે, પણ આત્મા ઉપર તેની કોઈ અસર નથી.
- (૧૦) આત્મા અને કર્મનો અનાદિ સંબંધ નથી.
- (૧૧) આત્મા અને કર્મનો દૂધ પાણી જેવો સંબંધ નથી, પણ
 સાપ અને કાંચળી જેવો સંબંધ છે.

તેણે એવું કહ્યું ત્યારે પણ હોદ્દાને માથે પતિ જે
 પતિ છે હું તેમની સાથે સારું રહીને એક દિવસ
 જીવું છું એમ કહ્યું હતું.

આ બધું જાણીને તેના મા-બાપે કહ્યું કે ભણા!
 તો મને હવે શુંને કરવું તેની વાત વિચારમાં પડવા
 લાગી ત્યારે મા-બાપની મરજી થતાં આ તો મરજી
 ને સારું કામુખવાર સમજી જ ગયા હતા. અને તેથી
 તેમણે એક દિવસ જ પસંદ કરી. તેથી તુરત જ સહુકુળોનાં
 સહુ પતિ સાથે આવી આવરે. બહુ પ્રેમથી બનેલા સંસાર
 જે સાર સાર છેકરા થયા. છેકરા જોતા થયા છે.
 આ જોતા છેકરા સાથે તેનો પિતા જમવા ત્યાં જ. આ
 જો જા તેના પતિને ખૂબ જ આનંદ કરી કરીને મચાવી
 છે. આ પ્રસંગે આ જોના પતિને બૂલકાળની સ્વચ્છતા
 તેમણે આવી અને જરા હતી પડતી. તેથી બાળુમાં
 છેકરા પોતાના બાપને કહે છે કે બાપુજી! તમે સાચે
 કેમ? કંઈ નહીં એટલે અમરજી હતી. છેકરા કહે તો
 હું! જરૂર કંઈક છે. નહિતર આપ કદી અમરજી કરી
 છે. છેકરાએ પકડી છઠ્ઠ. છેવટે બાપે ગંભીરતા ગુમાવીને
 હું કે આ તારી માએ તો મને નાંખ્યો હતો કુવામાં. તો
 બાપુજી શું કહ્યો છો? હા, તદ્દન સાચી વાત છે. આ પિતાબાપ
 જે થતી વાત પેલી બાળુમાં રસોડામાં બેઠેલી સ્ત્રીએ સાંભળી
 થી. અને સખ્ત આઘાત લાગતાં ત્યાંને ત્યાં ગરી ગઈ.
 મર્યાદા ગુસ્સ વાતો વિચાર્યા વગર ત્યાં ત્યાં જોતી નાંખનારા

ભારા કરતાં વધુ દાન આપ્યું' આ સાંભળી મનનકાલ મતકાયા
નહિ, પણ મુન્ડાયા.

ત્યાં જાહેન કરતાં સવિતા બહેન વધુ તપસ્વી હોં ! આ
સાંભળી સવિતા બહેનનું મોંદું મરડાઈ ગયું.

અરે! મા બે દીકરામાંથી એક દીકરાની જરા વધુ પ્રશંસા
કરે છે તો બીજો લાઈ બીડાઈ પડે છે. આજના સમાજમાં જ્યાં
કુલો ત્યાં આ ઈર્ષ્યાનું અનિષ્ટ તરવ ખૂબ જ ફાલેલું દેખાયે.
કોઈ કોઈની ઉન્નતિનાં ગણે રાજ ન નહિ એવું દેખાય.
આજ ઈર્ષ્યાનું માણસોના છવનમાં જરાયે શાંતિ ન હોય. પરંતુ
કુખ ભેઈ રાજ થાય તેને જ શાંતિ હોય. આજે તો બે સગા
લાઈ એમાં પણ ઈર્ષ્યા લારે. એક લાઈ પાસે એક લાખ રૂપિયા
હોય અને બીજા લાઈ પાસે બે લાખ રૂપિયા હોય તો લાખ
રૂપિયાવાળો લાઈ એમ ઇચ્છે કે કાં મારા ચાર લાખ થાયો
અથવા મારા લાઈના અધો લાખ થાયો. પણ મારા કરતાં
પૈસામાં મારો લાઈ ચડિયાતો ન રહેવો ભેઈએ.

કોઈ નીચી ખુરશી ઉપર બેઠેલો જાંચી ખુરશી ઉપર
બેઠેલાની ઈર્ષ્યા કરે છે. લખપતિ કરોડપતિની ઈર્ષ્યા કરે છે.
લાડુઆત મહાનમાલિકની ઈર્ષ્યા કરે છે. મજૂર મિલમાલિકની
ઈર્ષ્યા કરે છે. સામાન્ય વિદ્યાર્થી હોંશિયાર વિદ્યાર્થીની ઈર્ષ્યા
કરે છે. ચૂંટણીમાં એક ઉમેદવાર બીજા ઉમેદવારની ઈર્ષ્યા કરે છે.
એક રાષ્ટ્ર બીજા રાષ્ટ્રની ઈર્ષ્યા કરે છે. એક મિનિસ્ટર બીજા
મિનિસ્ટરની ઈર્ષ્યા કરે છે. એક અધિકારી બીજા અધિકારીની
ઈર્ષ્યા કરે છે એક દાનેશ્વરી બીજા દાનેશ્વરીની ઈર્ષ્યા કરે છે.

માયાને જે મનુષ્ય મૂડી દે તેને મરણ મૂડી દે છે. સરળતા વિના સિદ્ધિ ક્યાં છે ? સરળ આત્માની જ જીવનશુદ્ધિ થાય. માયા દંભ તો અધ્યાત્મ માર્ગમાં એક મહાન આડ સમાન છે. માટે મહાન બનવા માયારૂપી રાક્ષસીને સરળતારૂપી ભાલા વડે ભેદી નાંખો. માયા રાખીને કરેલી પ્રભુભક્તિ, તપ, જપ, વ્રત નિષ્ફળ જાય છે.

હવે સાતમો અજ્ઞાનતા નામનો દોષ તેનો થોડોક વિચાર કરી લઈએ. આ અજ્ઞાનતા એક પ્રકારની મૂર્ખતા જ કહેવાય. મૂર્ખ મનુષ્ય પોતાના હિતાહિતનો, સારાસારનો વિવેક કરી શકતો નથી, અજ્ઞાનતાના યોગે જ પાપો થાય છે. સઘળા ચે પાપોનાં મૂળ હોય તો અજ્ઞાનતા છે. ક્રોધ પણ અજ્ઞાની જ કરે છે, અભિમાન પણ અજ્ઞાની કરે છે. માયા પણ અજ્ઞાની કરે છે, લોભ પણ અજ્ઞાની કરે છે, હિંસા, જૂઠ, ચોરી, મૈથુન પરિગ્રહ વગેરેનાં પાપો પણ અજ્ઞાની મનુષ્ય જ કરે છે. આ અજ્ઞાનને કાઢવા આત્મજ્ઞાની, ત્યાગી સદ્ગુરુઓનું શરણ લેવું પડશે. માત્ર લક્ષ્યતાં વાંચતાં કે ભાષણ આપતાં આવડવાથી જ્ઞાની બની શકાતું નથી. સાચું જ્ઞાન તો પાપોથી મનુષ્યને બચાવે. સાચું જ્ઞાન તો મનુષ્યને ઇન્સાન બનાવે. સાચું જ્ઞાન તો મનુષ્યને ત્યાગ તરફ લઈ જાય. સાચું જ્ઞાન મનુષ્યને પરમાત્મા તરફ લઈ જાય. સાચું જ્ઞાન તો મનુષ્યને સદ્ગુરુના ચરણના દાસ બનાવે.

અજ્ઞાની મનુષ્યની પ્રવૃત્તિઓ પણ પરિણામના વિચાર વિનાની અવિવેકભરી હોય છે. તેથી નિષ્ફળ પ્રવૃત્તિઓ કરતો

બનો, પણ મનના માલિક બનો. મનરૂપી મદારી આ હવરૂપી માંકડોને વિપયોની લાલચ આપીને સંસારના ચોગાનમાં સંજા-
ઓતું ઝાકતું વગાડીને નચાવી રહ્યો છે. વિપયનું લાલચ એવું
હવરૂપી-માંકડું નાચવામાં પણ આનંદ માને છે. મનના
નચાવ્યા બહુવાર નાચ્યા. હવે આવા ઉત્તમ જન્મમાં આવા નાચ
શેએ નહિ. તમે તમારી જાતને જરા ઓળખો, તમે તમારી
ચીજને ઓળખો. તમે કોણ? તમારી ચીજ કઈ? ક્યાં ફસાઈ
પડ્યા છો? કઈ ચીજને બાથમાં ઘાલી બેઠા છો તેનું જરાયે
તમને જ્ઞાન છે ખરું?

સંસાર એટલે મોહરાજનું ઘર. મોહરાજ એટલે આપણો
દુર શત્રુ. આ મોહરાજના રાજ્યમાં આ હવની જરાયે
સલામતી નથી. બ્યાંથી જલદી વાગી છૂટવાનું છે ત્યાં આ
હવ આરામથી બેઠો છે. જયના સ્થાનમાં નિર્ભય બેઠો છે. જે
પૈસા, પત્ની, પરિવાર લોગ અને લોજનો પોતાનાં નથી, પોતાના
બલમાં નથી તેને અનાદિકાળથી બાથ લીડીને બેઠો છે. શત્રુ-
ઓને પરમમિત્રો માની અજ્ઞાન હવ બેઠો છે. સાચા મિત્રોને
છોડી દીધા છે. મોહરૂપી મદિરાનું નિત્ય પાન કરાવે તેવા
મિત્રોના મોહમાં આ હવ પડ્યો છે. મોહના નચામાં આ
હવને વાસ્તવિક નથી પોતાના હિતાહિતનું જ્ઞાન. જ્ઞાન બૂલીને
ભવવનમાં આ આપણો હવ અનંત અનંતકાળથી ભટકી
ભટકીને દુઃખ દુઃખી થઈ રહ્યો છે.

નીજશુચના સંગીને વળી વિપયનો સંગ કેવો? ચકવતી
રાજ એક બિખારીનો સંગ કરે તો કેવો લાગે? તેમ ચિદા-

તીજદેન વસંતલાલ	માલેગાન	હુતમેની
આબદેન રાજેન્દ્ર શાહ	"	"
જુલાલ દામોદર મહેતા	"	"
વસંતલાલ દામોદર	"	"
વી. ટી. મહેતા	"	"
નવરાજ શાહ	"	"
ગૌન	"	"
નાથાવટી	"	"
સતીશ	"	"
પટલાલ પુનમ શાહ	"	"
૧	"	"
૨	"	"
૩	"	"
૪	"	"
૫	"	"
૬	"	"
૭	"	"
૮	"	"
૯	"	"
૧૦	"	"
૧૧	"	"
૧૨	"	"
૧૩	"	"
૧૪	"	"
૧૫	"	"
૧૬	"	"
૧૭	"	"
૧૮	"	"
૧૯	"	"
૨૦	"	"
૨૧	"	"
૨૨	"	"
૨૩	"	"
૨૪	"	"
૨૫	"	"
૨૬	"	"
૨૭	"	"
૨૮	"	"
૨૯	"	"
૩૦	"	"

કિંતો દસ ખાવ, નીરાણી નહિ. તેમ કામરોગથી પીડાતો
પણી જ કામરોગને છોડે, નહિ કે નિષ્કામી. (કામની પીડા
જેનાનો).

કામરોગો એ હવની બારે વિદંબા છે. કામ મુક્તિરેવ
ક્તિ. કામથી મુક્તિ મેળવવી એ જ આચી મુક્તિ (સ્વતંત્રતા) છે,
કામવાસનામાં તો બારે મુક્તિની કરવાની છે. કામ એ
મેનું ઉત્પાદન કરવાનું કારણાનું છે.

સ્ત : કામને કાઢવાનો ઉપાય શો ?

ત્યાજ : કામનું મારણ કામ છે.

આના ઉપર એક ઉદાહરણ આપું તે સાંજો :

એક ગામમાં એક મુળી શેઠ હતા. શેઠને એક દીકરા
તો તે પરણ્યા પછી પરદેશ કમાવા માટે ગયેલા. પરદેશમાં
મહેત્તા કરતાં વધુ વધો થઈ ગયાં. આ બાકુ દેશમાં તેની સ્ત્રીને
મિત્રના દીર્ઘકાળના વિયોગમાં કામવાસના વળી. તેથી પોતાની
માસ દારીને બોલાવીને કહે છે કે કેઈ મુંઢર નવજવાનને
મેલાવી લાવ. હું તને પછી ખુશ કરીશ. દારી સારી હતી તેથી
બા કુલવિરુદ્ધ અને ધર્મવિરુદ્ધ વાત પોતાના શેઠને કહી. શેઠ
મુળ જ અનુભવી અને વિવેકી હતા. તેથી શેઠે વિચાર કર્યો કે
'આ પુત્રવધુ' નવરી બેસી રહે છે તેથી જ તેને આવો વિચાર
થયો છે. 'નવરુ' મન ભૂતનો વાસ' માટે નવરી એવી આ
પુત્રવધૂના મનમાં કામવાસનાના ભૂતનો વાસ થયો છે. માટે
મારે તેને ઘરનો તમામ કારભાર સોંપી દેવો જેથી તે મોટા
ઘરના કારભારમાંથી જોડી આવે તો પછી આવા કામવાસનાના

ગયું. તેથી વાણિયાને કહે કે તારા પગમાં પડું છું અને હું તું મને છોડ. વાણિયાને પણ હવે આ લપમાંથી ધૂટવું હતું તેથી તેણે ભૂતને સુકત કર્યું અને વાણિયો સુખી થયો.

જેમ યુક્તિથી ભૂત પાસેથી કામ કઢાવી લઈ વાણિયો સુખી થયો તેમ આપણે પણ આ મનરૂપી ભૂત પાસેથી યુક્તિપૂર્વક 'ધર્મ'નું કામ, પ્રભુભક્તિનું કામ, પરમાત્માના જાપનું કામ કઢાવી લેવાનું છે. આ મનને નવરું તો પડવા દેવું નહિ.

એક ઠેકાણે શાસ્ત્રમાં લખ્યું છે કે :

કામ ! જાનામિ તે મૂલં, સંકલ્પાત્ કિલ જાયસે ।

અતઃ તે ન કરિષ્યામિ, તતો મે કિં કરિષ્યસિ ॥

હે કામ ! હું તારી ઉત્પત્તિનું મૂળ સ્થાન જાણું છું. તું સંકલ્પમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે તેની મને જાણ છે. માટે હું તારો સંકલ્પ (વિચાર) જ નહિ કરું તો તું મને શું કરવાનો છે ?

મનુષ્ય નવરો બેઠો કામવાસનાના વિચાર કર્યા કરે છે. માટે જ કામવાસના તેના ઉપર ચઢી બેસે છે, માટે કામવાસનાને કબજે કરવા મનને કાંઈ ને કાંઈ સારું કામ સોંપો. પ્રહ્લાચર્યાની વાત પ્રવચનમાં ચાલુ છે. પ્રહ્લાચર્યાના પાલન માટે અમુક ચોક્કસ પ્રકારના નિયમોનું પાલન કરવું પડશે. પ્રહ્લાચર્યા રૂપી કલ્પવૃક્ષ બહુ જ કિંમતી અને નાજુક છે તેથી તેની ફરતી મજબૂત નવ વાડો બાંધવી પડશે. તે નવ વાડો કઈ છે તેનું વર્ણન હવે અવસરે જોઈશું.

સૌ કોઈ પ્રહ્લાચર્યારૂપી અમૃત કુંડમાં સ્નાન કરી પાપમય મોઢને પવિત્ર બનો.

—એ જ મંગલકામના

મનમાં થઈને મોટું જ નમસ્કાર કરીને જઈને પાપ
 પેશમાં પડેલા પાપીને જોઈને કહે છે કે, આ પાપીને કમમાં કમ
 અનંતીપર આપણે આપણને સંચારવાનું થઈ
 અનંતીપર નરકના જેવું જાણમાં જ રહે છે. પડેલા પાપી
 પ્રેમનો પ્રેમ પડેલા મુક્તિના નથી. આ પાપી માફના નથી
 સાચાવાન બતાવું નથી. એવી ધમકી હોવાથી
 કોઈનો સૂરજ આત્મારૂપી આત્મામાં જમવું નથી.
 પ્રેમ એટલે પાપીને પાપી, પાપીને પાપીને પાપીને
 પાંચ પાપના છત્ર પાપના બનેલા પાપી પ્રેમ જ પાપના
 મનુષ્યને પ્રેરે છે. જા ! આ પાપના પાપના જ પાપી પાપી
 છે. તેમાં પાપ પરિવ્રજ એ માનવ છે. પરિવ્રજની જ પેર
 બાકીનાં આર તાગડિન્ના કરે છે. પરિવ્રજની જ માટાલાન
 પાપો થાય છે. જેમ જેમ પરિવ્રજ વહે તેમ તેમ પાપો પાપો
 અને ગિતકુલ પરિવ્રજ દૂરે તે તમામ પાપો દૂરી જ
 પરિવ્રજની પાળ તૂટતાં જ આત્મારૂપી સરોવરમાં ભરી
 ગયેલું પાપરૂપી પાણી તુરત ચાલ્યું જાય છે. પરિવ્રજ
 એ સર્વ પાપોનો આગેવાન છે. પરિવ્રજના અંદે જ પાપો
 પાપો રોજ લોગાં વર્ધ નવાં નવાં પાપોને પોતાની ટોળકી
 લેળવવાની નવી નવી યોજનાઓ ઘટે છે. પરિવ્રજરૂપી કેષ્ટન
 સલાહ સુજળ જ બધું પાપતંત્ર વ્યવસ્થિત ચાલ
 હોય છે. આ પરિવ્રજની ટોળકીએ તો ઠેઠ ઋષિ-મુનિઓ કે
 પંડોંચી જઈને તેઓને પણ પોતાની ટોળકીમાં લેળવી દીધ
 દાખલા શાસ્ત્રોમાં નોંધાયેલા પડ્યા છે.

આજની શિવસેનાની તાકાત તો આ પરિશ્રદની ટોળકી આગળ કાંઈ જ વિસ્તારમાં નથી. ભલભલા ચમરણધીઓ, વિદ્વાનો, પંડિતો, રાજાઓ, ચક્રવર્તીઓ, દેવો, દાનવો અને યન્દ્રો સુદ્ધાંને પણ પોતાના મકંઠમાં લઈ લીધા છે. પરિશ્રદ આગળ ભલભલા પાણી પાણી થઈ જાય છે. પરિશ્રદે ભલભલાનાં પાણી ઉતારી નાંખ્યાં. આવા બળવાન પરિશ્રદનો પરાજય કરવામાં જ સાચી બહાદુરી છે, નહિ કે પરિશ્રદથી પરાજિત થવામાં.

પરિશ્રદ જોઈને આણનમ રહે, જરાયે લોભાય નહિ એ જ વીર પુરુષ છે. બાકી પરિશ્રદ જોઈને ગાંઝાયેલા થઈ જનારા તો કાયર પુરુષો છે. યુદ્ધના મેદાનમાં એકલા હાથે લાખો દુશ્મન સૈનિકોનું પાણી ઉતારી નાંખનાર વીર યોદ્ધાનું પણ પાણી પરિશ્રદ આગળ ઊતરી જાય છે. પરિશ્રદની તાકાત આગળ વીર યોદ્ધાઓ એક દાણ પણ ટકી શકતા નથી. પરિશ્રદ નામના પાપ ગ્રહની અસર નીચે લગભગ આખું જગત આવી ગયું છે. પેલા દુનિયાના ગણુતા નવે ગ્રહો કદાચ અનુદ્રૂણ હોય તોપણ આ દશમે પરિશ્રદ નામનો દૂર ગ્રહ પેલા નવે ગ્રહોની શક્તિને તોડી નાંખે છે. અનંત કાળથી આ દશમા ગ્રહની લોકાના પાથે બેઠેલી પનોતી નહિ ઉતરે ત્યાં સુધી જગતનાં પ્રાણીઓ સુખી, સમૃદ્ધ અને સમર્થ બની શકવાનાં નથી.

કદાચ તમને મંગલ દે શનિનો ગ્રહ નડતો હશે તો તેની શાંતિ માટે ઉપાયો કર્યા હશે. પણ પરિશ્રદ નામના ગ્રહની

શાંતિ માટે કદી કંઈ પ્રયાસ કયોં ખરો ? કોઈ સદ્ગુણ પાસે જઈને તેની શાંતિ માટે કદી પૂછ્યું પણ ખરું ? અરે કદાચ તમને તે ખ્યાલ પણ નહિ હોય કે મને આ પરિશ્રદ્ધ નામનો દુષ્ટ શ્રદ્ધ નડે છે તો પછી તેની શાંતિનો વિચાર જ તમને શાનો આવે ? મને રોગ થયો છે એવું જેને લાન હોય તે જ ડોક્ટર પાસે જાય અને દવા લે. પરંતુ જે જાણતો જ નથી કે મને રોગ થયો છે તે શું કામ ડોક્ટર પાસે જાય અને દવા લે ?

આ પરિશ્રદ્ધ ખરાબ છે, તે છોડવા જેવો છે, તે છોડ્ય સિવાય દુઃખ અને દુર્ગતિ મને છોડવાનાં નથી, અપરિશ્ર વિના પરમપદની (મોક્ષની) પ્રાપ્તિ મને થવાની નથી' આ માનનારા આજે માનવો કેટલા ?

લાખના જે લાખ થયા, તે દિવસે તમારા મનમાં હું' થયેલું કે આનંદ ? સભામાંથી-આનંદ. જોલો, પરિશ્રદ્ધ પામ વધ્યું તેમાં આનંદ અને ઉજાણી. અને કદાચ લાખ પચાસ હજાર થયા તો તમને શું થાય ? આનંદ કે હું' સભામાંથી-દુઃખ. આ શું જતાવે છે ? કે તમને પરિશ્રદ્ધ (વદાક્ષો) છે. પ્રિયની પ્રાપ્તિમાં આનંદ અને પ્રિયની પડતી દુઃખ. આ માનસશાસ્ત્રનો નિયમ છે. જ્યારે મારે તમને તમારું માનવું પ્રિય છોડાવવું છે તેવી તેની પ્રયત્ના તો તમે તેને છોડો ખરો ? ના, તો પછી માનસશાસ્ત્ર નિયમ છે કે જે વસ્તુ છોડાવવી હોય તેની નિંદા કરવી, તે દ્રવ્યો અપાવવાં. દ્રવ્યો જતાવી નિંદા કરીએ ત્યારે જ આ

પડ્યા છોડવા લાયકને છોડે. અને જે વસ્તુ તમને હાથમાં
કડાવવી હોય તેના બરપૂર લાભો સમજતી તેની ખૂબ પ્રશંસા
કરી પડે. મારે તમને પરિશ્રદ્ધ છોડાવી અપરિશ્રદ્ધ પકડાવવો
તેથી મારે પરિશ્રદ્ધના બારે દ્વિપણીનું તમને શાન
સંવધું જોઈએ અને અપરિશ્રદ્ધના લાભો તમને સમજાવવા
જોઈએ.

હિંસા, જૂઠું, ચોરી, મૈથુન અને પરિશ્રદ્ધ આ પાંચ મહા-
પાપોને તો દરેક આસ્તિક દર્શનકારો માને છે. નાસ્તિક દર્શન
પાપોંક દેહાચ આ પાંચ પાપોને પાપ તરીકે ન માને તે વાત
હિંદી, પણ પરલોકને માનનારા, પાપપુણ્યને માનનારા, આત્મા-
સ્માનાને માનનારા, બંધમોક્ષને માનનારા, સ્વર્ગ-નરકને
માનનારા ન માને તે કેમ બને? પરંતુ આજે આસ્તિક ગણાતા
પણ કેટલાક હિંસા, જૂઠું, ચોરી, મૈથુનને હજી પાપ માને છે.
દાંચ તેમાંનું કોઈ પાપ થઈ ગયું તો તેઓને પાપનો
ધ્યાત્તાપ પણ થાય છે પણ પરિશ્રદ્ધનું પાપ થયું, પરિશ્રદ્ધ
થયો, પરિશ્રદ્ધ જોઈને નાચ્યા, પરિશ્રદ્ધ જોઈને રાજીના રેડ થઈ
થા, પરિશ્રદ્ધ છોડવો ગમતો નથી, પરિશ્રદ્ધનો મોહ છૂટતો
થી તેનો કોઈને કદી પશ્ચાત્તાપ થયો ખરો? જોહો, તમારા
કનકરમાં કોઈ માણસ એવો છે કે પરિશ્રદ્ધ વધ્યો તે દિવસે
તેની આંખમાંથી આંસુ પડ્યાં હોય? અને પરિશ્રદ્ધ ઓછો
થો તે દિવસે સારું થયું એમ માન્યું હોય? સભામાંથી-
પ્રાદેશ! એવો માણસ તો શોધવો પડે. તો તેનો અર્થ એ થયો
પરિશ્રદ્ધને પાપ માનવું મુશ્કેલ છે. પરિશ્રદ્ધને જે દિવસે

મનુષ્ય પાપ માનતો થશે તે દિવસથી તેનો ઉદ્ધાર એમ નક્કી માનજો. પરિશ્રદ ઉપર જે દિવસે ભારે આણુગમો જાગે તે દિવસને તમે તમારી જિંદગી-લકી દિવસ માનજો. અને પછી નક્કી માનજો આપણી ધર્મની ગાડી પાટા ઉપર ચઢી. પરિશ્રદ ઉપર પ્રેમ છે, પરિશ્રદ છોડવો ગમતો નથી. વધુ ને વધુ ભેગો કરવાનું ગમે છે તો સમજવું કે હમુ આપણી ગાડી ધર્મના પાટા ઉપર ચઢી નથી.

મોટાં મોટાં લાજોનાં દાન આપનારા પણ પરિશ્રદ માનતા હોય છે તેથી વધુ ને વધુ પરિશ્રદને વધારવા પ્રયાસો કરતા હોય છે. પરિશ્રદ ઉપરનો મોહ ઊતરે દાન તે સાચું દાન નથી. પરિશ્રદને ખરાબ, દુઃખદાયી માનીને જ સાચા દાનવીર બની શકાય છે. આ તો એ અને વાહવાડ થાય લક્ષ્મીની. તે કામ ચાલે ? આરંભિંસાની પ્રવૃત્તિઓ) અને પરિશ્રદના પાપથી બચવા દાન દેવાનું છે. દાન આપીને લક્ષ્મી ઘટી તો સાચું બહુ મેસા હોય એટલે મોજશોખ કરવાનું મન દુકાન ધંધો વધારવાનું મન થાય. સાચમાં કલું છે

લંસાત્મલંમાત્મા, સ્તેષાં દેતુ પરિશ્રદઃ ।
તસ્માદુપાસકઃ કુર્યોદયમલયં પરિશ્રદમ્ ॥

આ શ્લોકમાં જેન કલું કે-સંસારનું મૂળ આ આરંભનું મૂળ પરિશ્રદ, માટે મોક્ષના સાધકે પરિશ્રદને મોક્ષ એ.

પરિવ્રજ પટે એટલે આરંભ પટે અને આરંભ પટે
સંસાર પટે. અને સંસાર પટે એટલે મોક્ષની નજીક

આમાર ઉપર પણ તમારો પ્રેમ આ દષ્ટિએ સહેલો
ન હોય આ સાધુઓએ તમારો પરિવ્રજ છોડી રીધો છે
પરિવ્રજથી તો વસ્તુઓનાં છૂવત પતન થયાં. આજે જે
અને પરદેશનાં આપણ પ્રાચીનસાર દેશોએ છે તેનું ધારણ
વિચલન પ્રભવ છે. આજે સમાજમાં જ્યાં ત્યાં શ્રીમંતોનો,
મનિઓનો ઘણો જ મરિયા કરવામાં આવે છે, પણ
ખચર છે કે આજના શ્રીમંતો અને ઉદ્યોગપતિઓ તો
કિયત નરકના મહેમાન બનવાના છે. તેથી તેઓનો આજે
જ મર્યાદા રહ્યો છે. આજના લોકો શ્રીમંત અને
મનિ કેરી રીતે બને છે તે તમે ચારી રીતે જાણો છો.
અને નીતિ, અથ અને અધિનાને બાહુ ઉપર મૂકીને
શ્રીમંતો અને ઉદ્યોગપતિઓની રાહ બોધને નરકના
ધાનીમાં બેસા છે. બધે ચોરા કિયત અહીં કસાઈના
ચોકડાની માફક મોજમજ કરી છે પછી તેઓના બૂંડા
સમજાશે.

નુઓને મરમલુ શેઠ કેવાના લોકમાં મરીને સાતમી નરકે
જ ને? સૂઝૂન ચકવર્તી મરીને સાતમી નરકે ગયો જ ને?
અધર્મ આચરી ધનવાન બાન્યા અને ધનવાન બનીને
અધર્મ છોડ્યો નહિ તેની પછી અધમગતિ થાય
નવાઈ શું?

પ્રવચન ૧૨

જો કાલના પ્રવચનમાં અપરિમલનો વિચાર થઈ ગયો છે. જે બધું તેનો જ વિશેષ વિચાર કરવાનો છે.

પરિમલ એ બાર છે. તેથી આત્મા સ્વયં મોટા મુખી બને છે. અક્રો નથી. જેમ કેઈ પર્વત ઉપર ચડ્યું હોય તે પાસે જ ન હોય તે જલદી ચડતો છે. જેમ જેમ મનુષ્ય પરિમલતા હારે ચોંટા કરતાં લાય તેમ તેમ ક્રિયાં ક્રિયાં આધ્યાત્મિક ક્રિયાં શરૂ કરતાં લાય છે. જાત્રી તે પારિમલતા પર્વત જેવડા મતા ઉપર ઈશ્વરને આત્મા અને પરમાત્માની વાંતા કરનારા તેથી આધ્યાત્મિકો ઘણા નીકળી પડ્યા છે. દેવામાં નિરંતર પેસા, પેસા ને પેસાને અજ્ઞાતપણે શાકુ રાખીને મુખે પરમાત્મા પરમાત્મા-ભગવાન ભગવાન-રામ રામ જોતનારા ઘણા જોવા મળે. ભગવાનનો આવેશ બહુ ભજનકારનો બહુ ન હોય. ભગવાનનો આવેશ બહુ તે ભજનકારને (પેસાને) ભગવાનની બક્ષિનો શત્રુ માને. ભગવાનની અખંડ બક્ષિમાં ભંગ પરાયનાર ભજનકારની માયા છે. આવેશ બહુ ભજનકાર માટે ભગવાનને ન લાગે, પણ ભગવાન જેવા થવા માટે લાગે. આતું નામ જ નિષ્કામબક્ષિ છે. બક્ષિના બદલામાં ભૌતિક કાંઈ જ ભાગવાતું કે દેશવાતું નહિ. બસ 'મને તે ભગવાન ખૂબ જ ગમે છે માટે બક્ષિ કરું છું.' ભગવાન ખાતર જ ભગવાનને ભજવાના, પેસા, પત્ની, પુત્ર કે પદ માટે નહિ. બક્ષિ એ બદલો નથી.

પેલો પાટોશી વાણિયો કહે છે કે તમે આવા ને આવા છો
 કેમ ? કેમ શું ? તે લાડવાનો સ્વાદ તો ખરેખર આપવા જેવો
 હોતો. જાણે અમૃતનો સ્વાદ જોઈ લો. અને તમને મારી વાત
 ઉપર વિશ્વાસ ન હોય તો તે લાડવાના ભૂકાને જરા છત્ર
 ઉપર મૂકી જુઓ એટલે ખબર પડે. જ્યાં મમ્મણના છત્ર
 વાણિયાએ શિંહકેશરીઆ લાડવાનો ભૂકો મોંમાં મૂક્યો એટલે
 મલકાયો અને મનમાં સંતાપ કરવા લાગ્યો કે હું કેવો મૂઝ
 કે આવા મળના ટેસ્ટકૂદ લાડવા સાધુને વહોરાવી દીધા
 અર્થાત્ કરીને મનમાં સંતાપ કરવાથી કરેલું પુણ્ય જ
 ખાય છે. આ વાણિયાનું ભવિષ્ય ઉજ્જવળ નહોતું તેથી સાધુ
 ઉત્તમકોટીનું અને ઉત્તમ ભાવથી આપેલું દાન તે પણ પા
 રેવાનું મન થાય છે. પેલો પાટોશી પણ પાત્રી મળ્યો કે
 તેથી પેલા વાણિયાને ચઢાવ્યો અને કહે શું વિચાર કરે છે
 ના, દોડ સાધુ પાછળ અને લઈ આવ લાડવા પાછા લાડવા
 પાત્રનું લક્ષ્મી કે શરમ શાની હોય ? તેથી લાલચથી પ્રેરતો
 આ મમ્મણશેડનો છવ વાણિયો સાધુની પાછળ દેડ્યો સાધુ
 પીત્તી. જનિયો નીચે જોઈને પોતાના ઉપાશ્રયે જતા હતા. તે
 આ વાણિયાએ રસ્તામાં જતા પેલા સાધુને જોયા એટલે જ
 બેઠાની એવી દૂરથી આ વાણિયો જૂમ મારે છે કે હું મહા
 ને મહાસજ્જ ! જરા ત્રિવા સંદર્ભે. આ વાણિયાની જૂમ સાંભળીને
 મહાસજ્જ કે મારે વધુ ખબર (જરૂર) નથી. મહાસજ્જ
 મહાસજ્જ એમ કે કદાચ આ વાણિયાને બીજા વખતે મહા
 સજ્જ મહાસજ્જ આવડે છે તેથી જૂમ પાત્રીને ત્રિવા સજ્જ
 મહાસજ્જ મહાસજ્જ નો આ વાણિયાના મનમાં મૂકે જ કદા

પણ મને મારા લાડવાની જરૂર છે. મહારાજે પણ અવર
 જોઈ લીધો કે હવે આ વાણિયો મને લાડવા પાછા લીધા વિ
 છોડશે નહિ અને લાડવા પાછા અપાય નહિ તેથી વાણિ
 સાથે મળેની વાતો કરતાં કરતાં મહારાજે ઝોળીમાંથી સાચ
 રહીને લાડવા કાઢીને ધૂળ લેગા કરી નાંખ્યા. ધૂળ લેગા થયે
 લાડવા જોઈને વાણિયાના મુખમાંથી એક તીણી ચીસ
 ગઈ કે હાય ! લાડવા ગયા અને હું તેનો સ્વાદ કયાં વિ
 રહી ગયો. જે મનુષ્યના મન ઉપર લોભ અને લાલચ ત્ર્ય
 સ્વાર થઈ ખેસી જાય છે ત્યારે તેના મનમાંથી વિવેક આ
 જાય છે. અને વિવેક ગયા પછી તે મનુષ્ય ન વિચારવા જે
 ઘણું ઘણું વિચારી નાંખે છે, ન જોલવા જેવું ઘણું ઘણું જો
 નાંખે છે અને ન કરવા જેવું ઘણું ઘણું કરી નાંખે છે. ૨
 અવિવેકના લોભ ન જનવું હોય તો કદીયે લોભ-લાલ
 પનારે પડતા નહિ. લોભ એ સર્વ દુર્ગુણોની આણ છે, ૩
 પાપોનું મૂળ છે. સર્વ સદ્ગુણોને સ્ત્રવણાવી નાંખનાર દાવા
 છે. ભગવાનની અને સદ્ગુરુની આજ્ઞાની અવગણના કરાવનાર
 દુષ્ટ લોભ છે. અરે ! સર્વ કુકર્મોનો પ્રેરક જ લોભ છે. ૪
 માનું ખૂન કરાવનાર પણ લોભ છે. સગા ભાઈ સાથે અ
 કરાવનાર પણ લોભ છે. જે જે જગતમાં દુઃખો છે, અશાં
 છે તેનું કારણ લોભ (પરિગ્રહની વૃત્તિ) સમાજજ્ઞે. સમગ્ર
 જ્ઞાન ખુલાવનાર પણ લોભ છે. આ લોભરૂપી મહાસાગરમાં
 સમગ્ર આત્મ વિશ્વ રૂબેરૂ છે. જે લોભથી ચલાયમાન ન થાય
 તે જ વિદ્વાન, તે જ પંડિત, તે જ જ્ઞાની, તે જ મહામાનવ, તે જ

નવાઈ શું ? આજે પણ પાના માનોલેનાં છવન પૂન
અચાર જની ગયાં છે તે આ પાળી પાનની પૂનના ડરથી, પૂન
પૂન કમાડવાના જન્મમાં નાચાંના પાનની પૂન કમાડી
મદામૂર્ખાઈ છે. કેવળ પાનની પૂન પાળે તો પાનનાં
જન્મ જગાડી નાખવાનો. માનવ છવન પૂન માટે નથી,
ધર્મ માટે છે તે વાત આજના માની મનુષ્યના મનમાં
મુશ્કેલ છે.

આ મમ્મણુ શેડે જિંદગીનર કાળી મજૂરી કરીને રત
જે જળદીયા જનાયા હતા. માત્ર એક જળદીયાનું શી
ખૂટતું હતું. તેથી ચોમાસાની બાંકર વરસાદની વરસતી વડી
નદીમાં ભયંકર પૂર આવ્યું હોય અને તે પૂરમાં લોકડાં મર
તણાઈ જતાં જોઈને આ મમ્મણુ પ્રાણનું ચાલસ કરીને
તે નદીના પૂરમાં ફેલી પડતો અને બાર જહેમતથી
તણાતાં લોકડાં કાઢીને તેને વેચીને પૈસા લેવા કરતો. છેવટે
આયુધ્યની દોરી તૂટે છે અને જ્યાં જ પૈસા મૂકીને હાથ
હાથ પૈસાની ધૂનમાં મરીને ચાતગી નરકે ગયો. જોલો પૈ
પરિશ્રદે અને પૈસાની ધૂને શું ઇનામ આપ્યું ? માટે પૈ
છોડો, પરિશ્રદે છોડો કરો, છવનની જરૂરિયાતોમાં મર્યાદા
કમાણીની પણ મર્યાદા જાંધો.

તમને જાગર છે ? ભગવાન મહાવીરનો ભક્ત પુણ
નામનો એક જૈન શ્રાવક હતો. ભગવાન મહાવીરનો ઉ
સાંભળીને પરિશ્રદના પાપથી ખૂબ જ ડરતો. તમે પરિશ્રદના પ
કરો છો ? ના, કદીયે કર લાગ્યો ખરો ? તમે પણ રોજ ભ
મહાવીરનો ઉપદેશ અમારા મોંઢેથી સાંભળો છો ને ? પરિશ્ર

અશાંતિની ખૂંભો કેમ છે? પૂજ્ય અને પવિત્ર પુરુષોની પૂજા પ્રત્યે ઉપેક્ષા અને અપૂજ્ય અને અપવિત્ર પુરુષોની પૂજા પ્રત્યે પ્રેમ એ જ દેશની અને સમાજની પડતીનું મૂક છે. પણ આજે દેશને આ મહત્ત્વની જાખત ઉપર વિચાર કરવાની કુરસદ છે?

પેલો પુણીયો જૈન શ્રાવક તો ખરેખરો ભગવાન મહાવીરનો ભક્ત હતો. તેથી ભગવાન મહાવીરનો ઉપદેશ જીવનમાં ઉતારવાનો નિર્ણય કરી લીધો. વેપાર-ધંધો બંધ કર્યો. માત્ર રૂની પુણીને રોજ વણીને જે આના કમાવાનું નક્કી કરી નાંખ્યું. આ પુણીયો વિચારે કે વધુ કમાઉં તો પછી મોજશોખ કરવાનું મન થાય ને? ‘સાદુ જીવન જીવવું’ અને ચોંટામાં ચોંટા પાપથી જીવન જીવવું આ જે પુણીયા શ્રાવકનાં જીવન સૂત્રો હતાં. તેથી કમાણી ઉપર જ પ્રથમ કાપ મૂકી દીધો. આજે તમે તમારી કમાણી ઉપર કાપ મૂકી દો તો ઇન્કમટેક્સ ચોરી કરવી પડે ખરી?

કમાણી ઉપર અને જીવનજરૂરિયાતો ઉપર કાપ મૂક્યો તો ધનમાં કાપ મૂકવો નહિ પડે.

આ પુણીયો રોજની માત્ર જે આનાની કમાણીમાં પાંચ રોજ એક સાવનિંદને ઘેર જોલાવીને પેટભરીને બકિત કર્યો. તેથી જંડાંતરે પતિ-પત્નીને ઉપવાસ કરવો પડતો. જે આનાનાં વધુનું જોજન થાય તેમ નહોતું તેથી કંપલીએ નક્કી કર્યું કે આ પુણીયો જોજન એકાંતરે ઉપવાસ કરીને પણ રોજ ને ને નહિ કે પાંચ રોજ જોજનની પતિ કરવી. એકો, સાવનિંદને એક રોજ પણ રોજ આજે તમે પણ રોજ એક સાવનિંદને

પ્રવચન ૧૩

યોગનું પ્રથમ અંગ યમ તેનો વિચાર ગયા પ્રવચનોમાં કર્યો. હવે યોગનું બીજું અંગ નિયમ તેનો વિચાર આજથી શરૂ કરીએ છીએ. પાંચ યમનું (વ્રતનું) પાલન પાંચ નિયમોના પાલન વિના બરાબર થતું નથી. યમની રક્ષા નિયમના પાલનથી થાય છે તેથી નિયમનો વિચાર કરવો ખાસ જરૂરી છે. વ્રત-નિયમોના પાલન વિના ધર્મ થઈ શકતો નથી. ધર્મ કરવો એટલે જ વ્રત-નિયમોનું પાલન કરવું. વ્રત-નિયમોના નિર્માણ પાલન વિનાનો ધર્મ નિષ્પ્રાણ છે. ધર્મમાંથી વ્રત-નિયમોને બાદ કરીએ તો ધર્મ જેવી કોઈ ચીજ રહેતી નથી. વ્રત-નિયમ એ ધર્મની આધારશિલા છે. વ્રત-નિયમના આધારે ધર્મ રહેતો છે. જો ધર્મના નીચેથી વ્રત-નિયમોને ખસેડી લેવામાં આવે તો ધર્મ ભોંયલેગો થઈ જાય. આજકાલ કેટલાક પાખંડી પંથો નીકળ્યા છે. તે પાખંડી પંથોમાં કોઈ વ્રત-નિયમોનું પાલન કરવાનું કહેવામાં આવતું નથી. વ્રત-નિયમોના પાલન વિના ઇન્દ્રિયોનો અને મનનો સંયમ આવવાનો કેવી રીતે? તે પંથોમાં ધર્મના નામે માત્ર લોગવિલાસોમાં રાચવાનું હોય છે. નામ ધર્મનું અને કામ લોગનું. માટે એવા પાખંડી પંથોથી સો ગાઉ દૂર જ રહેજો.

ધર્મ અને વિદ્યા, ધર્મ અને ભોગ. આ બે વસ્તુઓ કદીયે સાથે રહી શકતી નથી.

સાધકને મન જગજીવનું કંઈ કિંમત નથી હોતી. જ્યારે
 સચી તે મનશુદ્ધિ પતી હોય તો એવાં જગરનાં તો અનંતી
 ઠયાં છતાં જરાયે મનશુદ્ધિ ન થઈ. અધિષ્ઠા, સુત્ય, અસંત
 પ્રદ્યુમ્ન, અપરિવ્રજ, એ જ સાચી ગંગા છે. આ ગંગા
 વારંવાર મનને ધસીને નવરાવીશું ત્યારે જ મન ડોળાઈ
 માટે મનના યોગ માટે પૂરતું લક્ષ આપ્યા સિવાય સાધ
 શૂંકો જ નથી. સાધના માટે શુદ્ધિ જોઈએ. શુદ્ધિ હોય ત્યાં
 સાધના બિંબી રહે છે. જ્યાં જરાક અશુદ્ધિ દેખાઈ તો સાધ
 ભાગી જાય છે. યોગસાધના માટે મનના મેલ, વડંતા-આ
 વેર વિરોધ, ક્રોધ, લોભ, લાલચને ક્યાંક દૂર દૂર જુગલ
 મોટલી દેવા પડશે. સાધના માટે દિલ સાફ જોઈએ.
 દિલની સરળતા નથી ત્યાં સાધના દેવી? સાધકનું
 તો શુદ્ધ ચ્દટિક જેવું પારદર્શક અને પવિત્ર જોઈએ.
 બહારથી જુદો અને અંદરથી જુદો ન હોય.
 અને વર્તનમાં વિરોધાભાસ ન હોય.
 બાહ્ય અને વર્તનમાં એકતા હોય.

એક ચકલા-ચકલીનું જોરહું કામકીડા કરતું હતું તેના ઉપર પડી ગઈ. નજર પડ્યા પછી મનનું મશીન થઈ ગયું ચાલુ. એકવાર મનનું મશીન શરૂ થઈ ગયા પછી તેને સદ્-વિચારની એક માર્ગતાં ન આવડે તો જીવનમાં મોટું તોફાન ઊભું થાય છે. વિચારની શક્તિની તાકાત કેમ ન સમજતા. તેથી આ લક્ષ્મણા સાધ્વી પેલું ચકલાચકલીનું દશ્ય જોઈને વિચાર કરવા લાગી કે ભગવાને સાધુઓને આ મૈથુનક્રિયાની છૂટ કેમ ન આપી? પણ ભગવાન તો અવેદી છે તેથી તે વેદીના હુખને શું જાણે? આ વિચારણા ઉપલક્ષ્ય દષ્ટિથી જોતાં સામાન્ય લાગે પણ તે વિચારોનું પૃથક્કરણ કરીએ તો તે ભયંકર લાગે. ભગવાન તો સર્વજ્ઞ છે તેથી વિધના તમામ જીવોના શારીરિક અને માનસિક હુખો સાક્ષાત જાણે છે. પછી વેદીનું (મોહન ઉદયવાળાનું) હુખ કેમ ન જાણે? અને મૈથુનક્રિયાનું પાપ રાગ (આસક્તિ) વિના થતું નથી. અને તે ક્રિયામાં નવ લાખ જીવોની હિંસા થાય છે. તેથી ભગવાન તેની છૂટ કેમ આપે?

લક્ષ્મણા સાધ્વીને આવો ક્ષણભર વિચાર મનમાં આવી તો ગયો, પરંતુ તુરત જ પશ્ચાત્તાપ થયો કે ‘હાય? મેં બહુ મોટું વિચાર્યું’. લાવ ત્યારે ગુરુમહારાજ પાસે જઈને તે માનસિક પાપ પ્રગટ કરી પ્રાયશ્ચિત્ત કરું? એમ વિચારીને જ્યાં ગુરુમહારાજ પાસે જવા જાય છે તો સામેથી અપશુકન થાય છે. વળી બીજી વાર જવા જાય છે તો પણ અપશુકન થાય છે. ત્રીજી વાર પણ અપશુકન થયા છતાં તેની પરવા કર્યા વિના તે તો ગઈ ગુરુમહારાજ પાસે. હિંમત કરીને ગુરુમહારાજ પાસે તો આવી, પણ હવે પાપને પ્રગટ કરવાની હિંમત તૂટી

બારે કોડ હતા. મુળી પ્રમાણે જનને એમાં જનમાં રહેને
 રમતાં હતાં. એવામાં અર્ધને પૂર મળી રાજકુમારને પોતા
 મોંઝામાં લઈને ઉપડી ગયું. એમ જ પડવા રંગ સંજ્ઞાના રંગ
 જેવા લાગે છે. ક્યારે મુળને રાજ્ય પડી ગયું તેના કંઈ
 ચોક્કસ બરેસો નહિ. પન્ના અત્યારે બારેસો મુળને
 ક્યારે છેતરેને એકાનકાન નહિ જાય તેના કંઈ વિચાર
 નહિ. 'મને ધીજી મુળી કરશે' માન જવાને આનંદ
 બરી દેશે એવા પ્રમમાં મનુષ્ય ધીજી માયે સંજ્ઞાના બારે
 હોય છે. હવે અકાળે લગની બોરીમાં જ રાજકુમારના મુળ
 રાજકુમારીના હુણનો કોઈ પાર નથી. તેનાં માતા-પિતા
 રાજકુમારનાં માતા-પિતા અને બંને પક્ષના જાન્યોએ રહે છે.
 ઘડી પહેલાંનું આનંદમય વાતાવરણ અત્યારે શોકમય બની
 ગયું. નવોડા રાજકુમારીનો તાજો જ પંડરેસો ચૂડસો ફૂલો

માતા-પિતા પોતાની પુત્રીને ખૂબ આશ્વાસન આપે છે.
 સાધ્વીઓના પરિચયમાં રહેવાથી ધીમે ધીમે રાજકુમારીને
 શોક દૂર થાય છે અને વૈરાગ્યના રંગે તેનું મન રંગાતું બને
 છે. છેવટે ખૂબ જ સત્સંગ ગાઢ થવાથી રાજકુમારી પૂરા વૈરાગ્યના
 રંગે રંગાઈને સંસારત્યાગ કરીને ત્યાગી સાધ્વી બની જાય છે.
 સાધ્વી બનીને ખૂબ જ સારો શુરુવિનય, સેવા કરે છે, તપ
 સંયમ અને સ્વાધ્યાયમાં નિરંતર જોતપ્રોત રહે છે. જતા દિવસે
 સેંકડો સાધ્વીઓની આગેવાન સાધ્વી બને છે.

એક દિવસની વાત છે. આ આગેવાન લક્ષ્મણા નામની
 સાધ્વી પોતાના ઉપાશ્રયમાં બેઠાં છે. ત્યાં અચાનક તેમની નજર

માં ખૂબ જ પશ્ચાત્તાપ થયો અને મુનિના શરણે જઈને
 બની ગયો અને પ્રતિજ્ઞા કરી કે 'મારું' પાપ મને યદ આપે
 વાં મારું પાપ કોઈ યાદ કરાવે ત્યાં સુધી મારે આહાર-
 િનો સંકેતર ત્યાગ એવી ભીષ્મપ્રતિજ્ઞા કરીને ધ્યાનમાં
 રના દરવાજા આગળ બેસી રહેતો. લોકો આ સાધુને જોઈને
 ા પૂર્વજીવનનાં પાપો યાદ કરાવી કરાવીને ગાળો બોલે છે,
 ઈ કહે છે કે ધુતારો છે ધુતારો. કોઈ વળી તેને મારે છે. પણ
 દંડપ્રહારીમુનિ બધું જ સમતાભાવે સહન કરે છે. 'કમ્મે શરૂ
 ધમ્મે શરૂ ।' આનું નામ. આ દંડપ્રહારી વિચારે છે કે છવ,
 અત્યાર સુધી જગતના માનવીઓને ત્રાસ આપવામાં પાધું
 ળીને જોયું નથી તો હવે માણસો તરફથી આવતા ત્રાસો-
 ત્યાગાતો સમભાવે સહન કર. આમ કરતાં બાર મહિનામાં તો
 ા દંડપ્રહારી મહાત્મા બધા ક્રોધોના નાશ કરીને મોક્ષમાં
 હોંચી ગયા. મોટા પાપીઓ તરી ગયા અને દેખીતા
 નાના પાપીઓ ડૂબી ગયા. તેનું રહસ્ય આ છે કે મોટા
 પાપીઓએ પોતાનું એકે પાપ છુપાવ્યું નહિ અને તીવ્ર
 પશ્ચાત્તાપ સાથે તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત કર્યું. જ્યારે નાના પાપીઓએ
 પોતાનું નાનું પાપ છુપાવ્યું, મનનો મોટા મૂક્યો નહિ,
 અહંભાવમાં રાચતા રહ્યા તેથી માન મૂકીને પ્રાયશ્ચિત્ત અને
 પશ્ચાત્તાપ કર્યો નહિ. માટે ડૂબી ગયા. માટે જોડાં શરમ, માન,
 મથા મૂકીને નાનું કે મોટું પાપ કર્યું હોય તે સદ્ગુરુ આગળ
 સરજનાવે કહીને પ્રાયશ્ચિત્ત કરી લેવું.

મનમાંથી કામ, ક્રોધ, લોભ, માન, માયા, મોહ
 જશે એટલે મન સુધરશે અને મન સુધરશે એટલે

આ જગતના જડ ચેતન પદાર્થોને તું તારાં માનીશ નહિ.
 ૧ જે તારાં માનવાની ભૂલ કરી તો તે તારું તેલ કાઢી નાંખશે.
 ૨ આ સામે દેખાતા જગતને એક સ્વપ્નતુલ્ય માનીને
 તમસ્કા બની જા. તું અને તારું આ જગતમાં કાંઈ જ
 ૩ તું કોઈ જુદો જ અગમ અગોચર અવિનાશી સદા
 ૪ નંદ મૂર્તિ છે. અને તારું જે છે તે તારી પાસે જ છે. તારે
 ૫ જોઈએ છે તે પણ તારી પોતાની પાસે જ છે. પાસે હોવા
 ૬ તાં પાડોશી પાસે માંગવું તે તને શોભતું નથી. જે તારે
 ૭ જોઈએ છે તે તારી પાસે જ છે. છતાં તું ભ્રમવશ એમ
 ૮ માની બેઠો છે કે મારી પાસે તો કાંઈ જ નથી. તેથી
 ૯ પરવાર પારકા આગળ હાથ લાંબો કર્યા જ કરે છે. પારકાને
 ૧૦ હાથ પકડવો એટલે પેટ ચોળીને પીડા ઊભી કરવા બરાબર
 ૧૧ છે. જંગલમાં કસ્તૂરીઓ મૃગ યાય છે. તેની નાભીમાં જ
 ૧૨ કસ્તૂરી હોય છે છતાં તે કસ્તૂરીની સુવાસ લેવા બીજે ત્રીજે
 ૧૩ પ્રયત્ન કરે છે. તેમ પોતાના આત્માની અંદર જ સુખરૂપી
 ૧૪ કસ્તૂરીની સુવાસ રહેલી છે છતાં ભ્રમવશ આ જીવ બહારના
 ૧૫ જડ-પદાર્થોમાં સુખને શોધી રહ્યો છે. સુખ શોધતાં શોધતાં
 ૧૬ અનંત કાળ ગયો છતાં જડ-પદાર્થોએ સુખ દેખાડ્યું નહિ,
 ૧૭ પણ હુઆના દરિયામાં ડુબાડી દીધા છતાં મૂર્ખ જીવને એક
 ૧૮ એવો હવસ લાગ્યો છે કે ખસ હું તો જગતના જડ પદાર્થો-
 ૧૯ માંથી જ સુખ મેળવીને જાંપીશ. આવા કદાચહી જીવનું કલ્યાણ
 ૨૦ શી રીતે થાય ? જ્ઞાનીની વાત માનવા મનુષ્ય તૈયાર નથી.
 ૨૧ તેને પોતાની બુદ્ધિનું ખૂબ જ અભિમાન છે. ખસ, હું માનું છું
 ૨૨ તે જ બરાબર છે. લલે શાસ્ત્રી અને ધર્મશુરુઓ ગમે તે કહે.

સાચા ગુરુના અને શાસ્ત્રોના સતત સંગથી સંતોષ આવશે. ૫ આવશે એટલે સમજાશે કે હવે જીવનરૂપી ગગનમાં આત્મનો સૂર્ય જીગ્યો. સંતોષ આવશે એટલે આત્મચિંતા નો પૂરતો સમય મળવાનો. આત્મચિંતા જેમ જેમ વધશે તેમ જડ ચિંતા ઘટશે. માટે સંતોષ જેવો મનુષ્યનો ખીજો મિત્ર નથી. મનુષ્યને સંતોષરૂપી મિત્ર જ સુખી બનાવશે. મિત્રની મિત્રતા જે મૂઝી દેશે તે મનુષ્ય અવશ્ય હુખી તેમાં જરાયે શંકાને સ્થાન નથી. સંતોષ વિના જીવન સ્વસ્થ અને સ્વચ્છ નહિ બને. સંતોષ વિના સત્સમાગમથી ત રહેવાશે.

જરીબ પણ સંતોષી હોય તો સુખી અને શ્રીમંત પણ અસંતોષી હોય તો હુખી. સંતોષરૂપી લાકડીના ટેકા વગર નાના માર્ગ ઉપર ગરાબર ચાલી શકાશે નહિ. સંતોષ યોગસાધના શક્ય નથી. માટે યોગસાધનાનો અરેખરો હોય તો ભૌતિક સુખસંપત્તિનો પ્રેમ જતો કરીને યોગ-નામાં રોજ થોડી થોડી પણ પ્રગતિ કરતા રહેવું. સાધ્ય હું હોય અને સાધન સાચું અને શુદ્ધ મળી ગયા પછી નામાં સાધકે ક્યાંય રાખવી ન જોઈએ. સાધ્યને સિદ્ધ માટે તેની સાધના પાછળ દેના થવા સુધીની સાધકમ પરી હોવી જોઈએ. સાધના કરતાં સુસીધતો આવે તો તેન વા ક્યાં વિના આગળ ને આગળ વધતા રહેવું જોઈએ. ભૌતિક મનો અને સંપત્તિઓનો અસંતોષ દૂર કરી સંતોષને સાધી દિગતિને સૌ પામો.

—એ જ મંગલકામન

નરિ. હમુ તપ કરીએ જ નોપ લેા પાક કુપ્પ બે નાર પપામ
કરજો. પણ સાગર આડે કેપાત નરિ કરવા.

તપ ત્યાગની બાવના નકામતારા કમ્યાણુ મિત્રોનો આજે
તમારા સંસારમાં ફૂંકણ પડ્યો છે. તપ ત્યાગની બાવનાથી
પાડનારા અકલ્યાણુ મિત્રોનો જાણે પુકાળ દોષ એવું
લાગે. સદ્ગતિની સાધનામાં સાથ આપનારા. સાડકર
આપનારા કલ્યાણુ મિત્રો આજે નિરદા દેખાય છે. ત્યારે
દુર્ગતિની સાધનામાં દોસ્તી રાખનારા ઘણા મળે છે.
ભોગમાં કંપની (સાથ) આપનારા ઘણા. ત્યાગમાં કંપની
આપનારા વિરલા. જોડો, તમને કેવા માણસો મળે? ભોગમાં
સાથ આપનારા કે ત્યાગમાં?

સલામાંથી—સાહેબ, શું જવાબ આપવો તે સમજતું
નથી. તમને ખબર છે? સમાયણમાં વજ્રખાડું રાજકુમારનો
અધિકાર આવે છે. આ વજ્રખાડું રાજકુમાર રાજકુમારીને
પરણવા માટે બીજા પચીસ રાજકુમારો સાથે જાન લઈ ને જાય છે.
સસરા રાજાની રાજધાનીમાં પહોચીને રાજકુમારીને પરણીને રથમાં
બેસીને પોતાના નગર તરફ રાજકુમાર વજ્રખાડું આવી રહ્યો છે.
સુંદર શણગારેલા રથમાં બામુમાં સુંદર રૂપવંતી નવોઢા રાણી
બેઠી છે. રથ આ વજ્રખાડુંનો સાળો શ્યામસુંદર ચલાવી રહ્યો
છે. શુભવાન અને પુણ્યશાળી પુરુષની સેવા કરવાનું મન કોને
ન થાય? તેથી આ શ્યામસુંદર સાળો બહેન—બનેવીના રથનું
સારથી પછું કરી રહ્યો છે. રથ પૂરપાટ ગતિએ જંગલના માર્ગેથી
જઈ રહ્યો છે. રથને જોડેલા ઘોડા જાણે બિડત્રા ન હોય તેવી
ચેગીલી ગતિથી દોડી રહ્યા છે. પાછળ જાનમાં આવેલા

પરમજ્ઞાના રથા આવી રહ્યા છે. પીળા પોડેશ્વાર અંતરરક્ષકો
એ મોક્ષમાર્ગે પાછળ આવી રહ્યા છે. આ વચ્ચળાદુ
સ્થાનમારની રથ અંતરની મધ્યમાંથી પસાર થઈ રહી છે.
તે અંતર આ વચ્ચળાદુ રાજકુમારની નજર દૂર દૂર પર્વત
પર ગેમા ગેમા ધ્યાન કરતા એક મુનિમહાત્મા ઉપર પડી.
તેણે મુનિને તેણેને હાથ નેડી પ્રણામ કર્યા. અને તે મુનિનાં
મન-ચેતન કરવાની તીવ્ર ઇચ્છા જ્ઞાતાં રથ દાંડનાર સાળાને
રજકુમાર કહે છે કે રથમધ્યંદર ! જરા રથ ઊભો રાખો. કેમ ?
તે જામે મુનિ પર્વત ઉપર. ત્યાં એક મુનિ ધ્યાનમાં ઊભેલા
થય છે ને ? હા, તો આપણે તે મુનિમહાત્માનાં ઇર્થન કરવા
જઈ છે. સાચો બનેલીને કટાક્ષમાં કહે છે કે શું કંઈ તમને
કેમ્બ થયો છે કે આવા આનંદના અવસરે તમને મુનિનાં
ધ્યન કરવાનું સૂઝ્યું ? સંસારના રાગીને વૈરાગીના મનની
પ્રતિ ક્યાંથી સમજાય ? વચ્ચળાદુ સાળાને જવાબ આપે છે કે
સાચો જીવ તો જન્મથી વૈરાગી જ હોય.

આમ બોલીને વચ્ચળાદુ તો રથમાંથી ઊતરીને સ્ત્રીધા
પાલવા માંડ્યા પર્વત તરફ. તેની પાછળ તેની નવોદા પત્ની
મનોરમા પણ આવવા માંડી. પતિના પગલે પગલે આવે તે જ
કાંચી પત્ની. તેની પાછળ પચ્ચીર રાજકુમારો પણ પોતપોતાના
ધ્યનમાંથી ઊતરીને આવવા માંડ્યા. હવે કંઈ સાચો એકલો ઊભો
હો ? તેથી તે પણ સાચો બહિન બનેલી પાછળ. અને બધા
મહોંચ્યા પર્વત ઉપર મુનિ પાસે. મુનિને બધાએ વંદન કર્યા.
મુનિએ પણ ધ્યાન પાળ્યું. બાહકો પોતાની દુકાને આવે તો

જધાને ભગતી યુવાનીમાં વૈરાગ્ય પડી ગયો અને મેળવ
 જેવું મેળવી લીધું ? તેઓનો માનવજન્મ સફળ પડી ગયે
 ધન્ય મારા રાજકુમારને અને ધન્ય તેની પત્ની અને રાજ
 કુમારોને ? આમ જધાઓની હીક્ષાની રાજાએ ખૂબ જ અનુમોદન
 કરી. રાણીને જાણર પડી તો તેણે પણ ખૂબ અનુમોદન કરી
 પેલા પચ્ચીસ રાજકુમારોનાં માળાપોને જાણર પડી તો તેઓ
 પણ ખૂબ આનંદ થયો.

આજે કોઈ સાધુએ તમારા હીકરા-હીકરીને તમને પૂછ્ય
 વિના હીક્ષા આપી હીધી હોય તો તમે શું કરો ? સાહેબ
 હીક્ષામાંથી પાછા લાવીએ.

પાછા મહારાજને પણ ધમકાવી નાંખીએ.

હીક્ષા હીકરો તમને પૂછ્યા વગર લે તો ધમપછાડા કરો
 પણ તમને પૂછ્યા વગર કોઈની છોકરી સાથે સિવિલ મેરેજ
 કરી નાંખે તો ? તે લગ્ન તોડી નાંખો ખરા ? છોકરે તમને
 પૂછ્યા વિના મોટો વેપાર કર્યો. અને તે વેપારમાં પાંચ લાખ
 રૂપિયા કમાઈ પડ્યો. તો તમે તેની કમાણીને ઘરમાં રાખો કે
 ગામના તળાવમાં ફેંકી આવો ? સાહેબ, કોઈ ફેંકી ન આવે.

ત્યારે હીક્ષાની વાતમાં જ તમને વાંધો આવે છે ને ?

આ રાજા હીક્ષાનો દુશ્મન હોત તો ન કરવાનું કરી
 નાખ્યું હોત. પરંતુ હીક્ષાનો ભારે પ્રેમી હતો, તેથી હીક્ષાઓનો
 સમાચારે તેના જીવનમાં જળજળાટ મચાવી દીધો. અંતે રાજા-
 રાણીએ પણ હીક્ષા લઈને ક્યું આત્મકલ્યાણ.

પ્રસંગ પામીને ઉત્તમ જીવો પામી જાય છે અને તે જ
પામીને પામર જીવો હારી જાય છે. કયા પ્રસંગ પર
વિચાર કરવો તે પણ આવડવું જોઈએ.

બોલો, ત્યાગમાં વજ્રબાહુને તેની નવોઢા પત્નીએ રાજ-
નોએ સુંદર સાથ આપ્યો ? માટે કોઈને સાથ આપો તો
કામોમાં આપજો. પાપનાં કામોમાં નહિ.

પ્રાણાયામથી પાપી વિચારો જાય, પુણ્ય વિચારો આવે
ટકે. સારા વિચારો આવેલા જીવનના છેલ્લા શ્વાસ સુધી
જાય તો જોડો પાર થાય. સારા વિચારોને ટકાવવા જોઈએ
ય શાસ્ત્રશ્રવણ, તેના ઉપર મનન, ચિંતન અને નિરંતર
નવું શાસ્ત્ર અધ્યયન.

શાસ્ત્રના આલંબને ટકે શુભ વિચારો. માટે પ્રાણાયામ
મના યોગના ચોથા અંગને લાવવા અંતર્મુખ બનવા પૂરતો
હાસ કરી પરમપુનિત પંથને સૌ પામો.

—એ જ મંગલકામના

સુખ શોધે છે. કેઈ મજેનાં બેઠનમાં તો કેઈ બેઠનમાં સુખ શોધે છે. કેઈ મસામાં તો કેઈ મંડપોમાં સુખ શોધે છે. છતાં હમુનું તો આ સંસારમાં કેઈને સુખ મળ્યું નથી અને કદી મે મળવાનું નથી.

સુખ મેળવવા ટીલિંગ આત્મભૂમિમાં કરવું પડ્યો. જો સંસારની ભૂમિમાં સુખ મેળવવા ટીલિંગ કરું તો સુખના બદલે દુઃખ જ નીકળવાનું. જ્યાં વિષયભોજો તરફથી હવે મોં આત્મા તરફ ફેરવી નાંખો. વિષયો એ તમારા સુખનું સાધન નહીં પણ દુઃખનું સાધન છે એમ નહીં જાણો. વિષયત્યાગને અને સદ્ગુરુના મંગને સુખનું સાધન માનજો. ત્યાગથી કરો નહિ. હર રાજો ભોગરૂપી ભોરીંગનો. આજે તો માનવ હરે છે ત્યાગથી. ભોગની પાસે તો માનવી પ્રેમથી જાય છે. ભોગમાં મીઠાશ જ્યાં સુધી માનવને આવે છે ત્યાં સુધી ભક્તિમાં મીઠાશ નહીં આવવાની. ભોગ ભોજન અને ભક્તિને હુંમેશાં ખારમો અંદ્ર છે. ભોગભક્તિ કરનારો ભગવાનનો ભક્ત નથી. ભગવાન ગમે તેને ભોગ ન ગમે. ભોગ ભૂંડા લાગે તો જ ભગવાન ભલા લાગે.

ભોગનું આકર્ષણ માનવને અંતર્મુખ થવા દેતું નથી. અંતર્મુખ બનવા આત્માને પ્રુષ્ણ જ મહત્વ આપવું પડ્યો અને આત્માના ભલા માટે ભલાઈનાં કામ કરવાં પડ્યો. આત્માનું ભલું કરવા આ ભવ (જન્મ) મળ્યો છે. જે ઇન્દ્રિયો અને મન સંસારની માયા તરફ દોડી રહ્યાં છે તેને હવે આત્મા તરફ વાળવાની જરૂર છે.

લગાતર વિતાવતા તોફાની. ઘોડા જેવું મન વૈરાગ્ય અને
 ક્ષાધ્યાયથી વશમાં આવે તેવું છે. જીવનતા રથને પાંચ
 યોડેથી તોફાની ઘોડાઓ જોડેલા છે. મનરૂપી સારથી
 રૂપી ઘડ પીને રથ હાંકવા જોકે છે. આત્મારૂપી ચેઠ રથમાં
 છે. મનરૂપી ઘડીઓ ચારથી અને તોફાની ઇન્દ્રિયોરૂપી
 ઇન્દ્રિયો સંસ્કારના મંત્રથી માર્ગે જેમ તેમ પૂરપાટ દોડાવીને
 રથને અને રથમાં જોડેલા આત્માને ક્યાંક દુર્ગતિના ખાડામાં
 ધી રહ્યા છે.

ઇન્દ્રિયો અને મન તારે પણ ખરાં અને હુમાડે પણ
 ખરાં. ઇન્દ્રિયોને અને મનને પરમાત્માની અને સદ્ગુરુની સેવામાં
 સોંપી દેા ઇન્દ્રિયોનો નાશ નથી કરવાનો, પરંતુ તેનો સદુપયોગ
 કરવાનો છે. મનને જીતવાથી ઇન્દ્રિયો જીતાય છે. માટે મનને
 મારો. મનતા નચાવ્યા નાચો નહિ પરંતુ મનને વશ કરો.

મુઠ્ઠી નક્કીન ઇચ્છાઓને રોકો. ઇચ્છાઓના ઘાસ ન ખનો.
 સંસારમાં કોઈની ઇચ્છાઓ પૂરી થઈ નથી અને યવાની
 થી એક ઇચ્છાને પૂરી કરો એટલે બીજી ઇચ્છા લાગી જ
 મિત્રો. બીજી ઇચ્છાને પૂરી કરો એટલે ત્રીજી ઇચ્છા જન્મી
 જાય છે. આમ ઇચ્છાઓનું વિષયક અનાદિકાળથી ચાલ્યા
 કરે છે. ઇચ્છાઓના કારણે જ ઇશ્વર પાસે જઈ શકાતું
 નથી. ઇશ્વર પાસે પહોંચવામાં ઇચ્છાઓ અવરોધરૂપ
 બનીને ઊભી રહે છે. ઇશ્વર પાસે જલદી પહોંચવું હોય
 તો તમામ ઇચ્છાઓને મનમાંથી દેશવડો આપી દે.
 ઇચ્છા બનવા દેતી નથી. ઇચ્છા કરો તો

તમને શું થાય ? આનંદ ? અહોભાવ ? મારા લાગ્યનો
 પીતારો ચમક્યો ? આજે મારે સોનાનો સૂરજ ઊગ્યો ? સોનાનો
 વેધ વરસ્યો આવા આવા વિચારો તમને આવે ખરા ? કે આનાથી
 બેલટા વિચારો આવે ?

શું મારા એકલાનું ઘર જ આ લોકો જોઈ ગયા છે કે
 શું ? આપણે તો કેટલાને આપીએ ? આવા ને આવા ક્યાંથી
 પછી પડે છે ? કહી દેવા દો કે જોગ નથી. આપવાનું ઘરમાં
 નથી. ઘરમાં રસોઈ બનાવી જ નથી. જાઓ પછી આવજો.
 મથવા આવ્યા છે તો ટુકડો રોટલો કે રોટલી આપીને જલદી
 રવાના કરી દઉં ! કેટલાક તો ઘેર આવેલો લિખારીઓને
 માળો પણ આપે. તેઓનું અપમાન-તિરસ્કાર પણ કરે. શરમ નથી
 આવતી. કે આવા લકુખાજ શરીરે ભીખ માગવા નીકળ્યા છે ?
 જાઓ મજૂરી કરો. આવું બોલનારા માણસો અમે પણ જોયા
 છે. આ લોકો એમ સમજતા હશે કે અમારી અમીરી (શ્રીમંતાઈ)
 કાયમ ટકવાની છે. અમે કદી એ આવી લિખારી જેવી સ્થિતિમાં
 પડવાના નથી. પણ કર્મસત્તા એવી વિચિત્ર છે કે એક દાણમાં
 મહાસત્રાટને પણ રસ્તાનો રજગતો રંક બનાવી દે છે. કોઈની
 પણ શ્રીમંતાઈ કાયમ ટકી નથી. આજનો રાજ કાલે રંક અને
 આજનો રંક કાલે રાજ. આમ દરેકની પરિસ્થિતિ પલટાયા
 કરતી હોય છે. આ સંસારમાં કાયમનો નથી કોઈ રાજ કે રંક.

મોટો મુન્નરાજ તૈલંગણના રાજાની પુત્રીના પ્રેમમાં પડ્યો.
 રાજાની પુત્રીનું અપહરણ કરવા મુન્નરાજ દ્વારા તે રાજાની
 માથાનીમાં ખાનગી રીતે પહોંચ્યો. પરંતુ તે રાજાની પુત્રી

સતીએ આ મુંજરાજને છેવટે ઠગો દીધો અને તેણે તેના
પતે કહી દીધું કે મુંજરાજ મને ઉપાડી જવા આવ્યો છે.
અકીરા કહે છે કે 'સીઓનો' ખડું વિશ્વાસ કરવો નહિ,
પાત કામાંધ એવો આ મુંજરાજ સમજી ન શક્યો.
કેંગલુના રાજાને ખબર પડતાં જ પોતાના સૈનિકો દ્વારા
મુંજરાજને પકડાવીને જેલ ભેગો કરી દીધો. આટલાથી રાજા
સંતોષ ન પામતાં મુંજરાજને પગમાં બેડીઓ સાથે પોતાની
રાજધાનીમાં ઘેર ઘેર લિક્ષા મંગાવે છે. છેવટે ભૂંડા હાથે
મુંજરાજ મરે છે.

વર્તમાનમાં રશિયાના માંજી વડાપ્રધાન કુંશ્ચોવના શા હાથ
તે તમે જાણો છો. અમેરિકાના પ્રમુખ કેનેડીના શાસનકાળ
મિયાત રશિયામાં આ કુંશ્ચોવની વીરહાક વાગતી હતી. પણ
પીના છૂંકા ભાગમાં તે કુંશ્ચોવ સત્તા ઉપરથી ફેંકાઈ ગયો. આજે
નિયા તેને બૂટ્ટી પણ ગઈ. તેનાં દોઢા પણ રશિયામાંથી નવી
સરકારે અદશ્ય કરી દીધા. આવો છે વિચિત્ર સંસાર. સંસારમાં
ખુધું જ સરકતું—ખદલાતું—પલટાતું જ રહે છે. ખુધું
અસ્થિર. કોઈ વસ્તુ કે વ્યક્તિનું ઠેકાણું નહિ. ક્યારે કઈ વ
કે વ્યક્તિ ઠગો કે તેનું કંઈ જ કહેવાય નહિ. આત્મા
આત્માના ધર્મ સિવાય ખુધું જ અસ્થિર—અનિત્ય. માટે અનિત્ય
એવી સંપત્તિ દ્વારા દાનપુણ્ય કરી લેવા જેવું છે. અનિત્ય એવા
ધનથી નિત્ય એવો ધર્મ સાધી લેવા જેવો છે.

લિખારીઓ તો તમારા ઘેર આવીને તમને બોધપાઠ આપે
જે રાજાનું રાખજો, ને અમને તમે દાન નહીં આપો તો તમારાં

‘કયો ?’ હુનિયાના મનુષ્યો જૂલો તો કયાં જ કરવાના છે. પછી નાની જૂલ કરે તો કોઈ પછી મોટી જૂલ કરે. આમ નિયાની જૂલો જોયા કરીશું અને જ્યાં ત્યાં કહેતા કરીશું તો પપણું આત્મકર્યાણ શી રીતે થવાનું ?

આમ કરવામાં આપણને પણ થોડા લાભ અને ખીજાને થોડો લાભ થવાનો છે ? સલામાંથી કંઈ જ નહિ.

તમે ખીજી જીજી પ્રતિજ્ઞાઓ તો કરો છે. પરંતુ આ પ્રતિજ્ઞા કરવા જેવી છે કે મારે કોઈની જૂલ જોયા પછી કે કોઈની પછી કોઈની આગળ કહેવી નહિ.

બોલો, હો તૈયાર આ પ્રતિજ્ઞા કરવા ? સલામાંથી મહારાજ— હું કહીન પછી જાય તેવી પ્રતિજ્ઞા છે.

યોગની વાતો સાંભળીને જીવનમાંથી આવો ભયંકર દોષ ક્યાં કહીન પણ પ્રતિજ્ઞા ક્યાં સિવાય છૂટકો નથી.

ધમનું તેજ, તપનું તેજ ન વધવાનું કારણ આવા આવા વિકલ દોષો છે. દોષને કાઢવા ગંભીરતા શુણની ખૂબ જ જીવનમાં જરૂર છે. ગંભીરતા શુણના અભાવે જ ખીજાઓની જોડા જ્યાં ત્યાં કહેવાનું મન થાય છે.

એકવાર પણ ગંભીરતા શુમાવવાથી કેટલું બધું ભયંકર રિણુમ આવે છે. તેનું એક દષ્ટાંત આપું તે સાંભળો.

એક ગામમાં એક હતા શેઠ. તેમને એક સંસ્કારી છોકરો તો આ છોકરાનાં લગ્ન દરના એક ગામમાં કરેલાં. આ

કેટલાયે મનુષ્યોના માથા પેના હશે ! આ પેના ઓકસ વર્ગોસુખી પત્નીનું પાપ કોઈને પડે નહિ. માટે ઓકસ જુદે સરખાવાને કળી નાંખ્યું તે બપોર પરિવાર આવ્યું માટે ગંભીર બનવાની જાણ જરૂર છે. જેની તેની ગમે તે સારી જોટી વાતો કરનારા આ કુટુંબ ઉપરથી બાંધાવેલો જરા ?

માટે શુદ્ધતા કાઢી ગંભીર પેટના બની પેગના સામ સાધક બનો.

હવે પછી લાભરતિ, નીનતા વગેરે સાત દોષોનો વિનિ-
ક્રમશઃ કરતા રહીશું.

માંઘવારી તો દિનપ્રતિદિન વધતી જ જાય છે. આમ ચાલશે તો શી રીતે જીવનવ્યવહાર ચાલશે ?

ઘરમાં કરકસર કરવા કહીએ છીએ તો શ્રીમતી તારૂં છે. શું કરવું ? ઘરનાં માણસો મારું સાંભળતાં જ નથી. જેમ ફાવે તેમ સૌને ખર્ચાં કરવા છે. આપણે આટલાં ખર્ચાં વતરાં કરીએ છતાં ન મળે કોઈને કાંઈ કઢર.

આમ દરેક વાત વસ્તુમાં કચવાટ આ દીનતાવાળો મનુષ્ય કર્યા કરતો હોય છે.

હવે ચોથો દોષ છે મત્સર નામનો. મત્સર (ઈર્ષ્યા) એટલે પારકાના સુખમાં દુઃખી થવું. બીજાનું સુખ જોઈને હૈયામાં સળગી જવું. બીજાના સુખમાં જરાયે ખુશી નહિ. બીજાના સુખે સુખી થવું અને બીજાના દુઃખે દુઃખી થવું આ સદ્ગુણ છે. જ્યારે બીજાના સુખે દુઃખી થવું અને બીજાના દુઃખે સુખી થવું એ મહાન દુર્ગુણ છે. આજના જમાનામાં આવા મનુષ્યોની જમાત ખૂબ જ વધી ગઈ છે. કોઈની ચડતીમાં દુઝાવું અને કોઈની પડતીમાં આનંદ. આ સ્થિતિ આજે સર્વ-સામાન્ય બની ગયેલી દેખાશે. એક બાઈ બીજા બાઈની ઉન્નતિમાં રાજી નહિ. પતિ પત્નીની ઉન્નતિમાં રાજી નહિ અને પત્ની પતિની ઉન્નતિમાં રાજી નહિ. એકબીજા પ્રત્યે ઈર્ષ્યા અને અસુખા ચાલુ ને ચાલુ. ઈર્ષ્યાજી માનવી કોઈની પ્રશંસા સાંભળી રાજી થતો નથી. કોઈ પોતાના કરતાં બીજાની વધુ પ્રશંસા કરે તે પછુ તેનાથી સહન થતું નથી. ચીમનભાઈએ

પગલા કરવા નહીં પણ આ માંભળી મનનકાલ મતકાયા
નહિ, પણ મુરઝાયા.

ચંપા બહેન કરતાં સવિતા બહેન વધુ તપસ્વી હોં ! આ
માંભળી સવિતા બહેનનું મોંડું નરહર્ષ ગયું.

અરે ! મા બે દીકરામાંથી એક દીકરાની જરા વધુ પ્રશંસા
કરે છે તો બીજી લાઈ ચીલઈ પડે છે. આજના સમાજમાં ત્યાં
કુલો ત્યાં આ ઈર્ષ્યાનું અનિષ્ટ તરવ ખૂબ જ ફાલેલું દેખાયે.
કોઈ કોઈની ઉન્નતિમાં જાણે રાજ ન નહિ એવું દેખાય.
આજ ઈર્ષ્યાનું માણસોના જીવનમાં જરાયે શાંતિ ન હોય. પરંતુ
કુખ જોઈ રાજ થાય તેને જ શાંતિ હોય. આજે તો બે સગા
લાઈ એમાં પણ ઈર્ષ્યા લારે. એક લાઈ પાસે એક લાખ રૂપિયા
હોય અને બીજા લાઈ પાસે બે લાખ રૂપિયા હોય તો લાખ
રૂપિયાવાળો લાઈ એમ ઈચ્છે કે કાં મારા ચાર લાખ થાઓ
અથવા મારા લાઈના અધો લાખ થાઓ. પણ મારા કરતાં
પૈસામાં મારો લાઈ ચડિયાતો ન રહેવો જોઈએ.

કોઈ નીચી ખુરશી ઉપર બેઠેલો જાંચી ખુરશી ઉપર
બેઠેલાની ઈર્ષ્યા કરે છે. લખપતિ કરોડપતિની ઈર્ષ્યા કરે છે.
લાડુઆત મહાનમાલિકની ઈર્ષ્યા કરે છે. મજૂર મિલમાલિકની
ઈર્ષ્યા કરે છે. સામાન્ય વિદ્યાર્થી હોંશિયાર વિદ્યાર્થીની ઈર્ષ્યા
કરે છે. ચૂંટણીમાં એક ઉમેદવાર બીજા ઉમેદવારની ઈર્ષ્યા કરે છે.
એક રાષ્ટ્ર બીજા રાષ્ટ્રની ઈર્ષ્યા કરે છે. એક મિનિસ્ટર બીજા
મિનિસ્ટરની ઈર્ષ્યા કરે છે. એક અધિકારી બીજા અધિકારીની
ઈર્ષ્યા કરે છે.

તપસ્વી બીજા તપસ્વીની ક્રિયા કરે છે. એક પંડિત
જા પંડિતની ક્રિયાનુંકરે છે. એક વક્તા બીજા વક્તાની ક્રિયા
કરે છે. એક લેખક બીજા લેખકની ક્રિયા કરે છે. એક કવિ
બીજા કવિની ક્રિયા કરે છે. એક ઉદ્યોગપતિ બીજા ઉદ્યોગ-
પતિની ક્રિયા કરે છે. એક સામાજિક સંસ્થા બીજી સામાજિક
સંસ્થાની ક્રિયા કરે છે. એક કસ્ટોડર બીજા કસ્ટોડરની ક્રિયા
કરે છે. એક ખેડાડી બીજા ખેડાડીની ક્રિયા કરે છે. આમ
નવજાતિને યુગોણી આ ક્રિયાંગો વીડો ડોળી ડોળીને નિયત્વ
માવી રહ્યો છે.

ક્રિયાળુ મનુષ્ય ઈશ્વર પાસે પહોંચવા માટે લાયક
થી. બીજા મનુષ્યની ક્રિયા કરવાથી પોતાને મળતું કંઈ જ
ની પણ ક્રિયા કરીને મનુષ્ય પોતાનું પુણ્ય બાળી નાંખે છે.

બીજાનું સુખ જોઈને જે રાજી થાય તેનું પુણ્ય વધે
જે જે બીજાનું સુખ દેખી બળે તેનું પુણ્ય બળે.

માટે યોગના અધિકારી બનવા આ ક્રિયા
વનમાંથી કાઢવા ખાસ પ્રયત્ન કરવા જોવો છે.

પાંચમો દોષ છે લાય નામનો. શાસ્ત્રો કહે
ય નીપળે. લાય રાખવાથી લવ એટલે સંસાર
યે એટલે જન્મ-મરણ વધે. જન્મ-મરણ વધે
ગો, યાતનાઓ વધે. ચારાશી લાખ ચે
નું થાય.

લૌતિક વસ્તુઓ જવાનો લાય, મળેલી
ગવી શકું તો? મળેલી વસ્તુઓ લૂંટાઈ

બાપડી પરમાંથી સારી સારી ચીજો લઈને પોતાના પિયર ભેગી કરી દેશે તો ! આ છોકરો ભારી ગિલકત ઉઘાવી નાંખશે તો ! મોંઘવારી વધી જશે તો ! સરકાર નવા કર નાંખશે તો ! ખાપેલું નહીં પડે તો ! મહેમાનો વારંવાર આવતા રહેશે તો ! સુધુ-સાધ્યોનો રોજ મારે ત્યાં વહોરવા આવતા રહેશે તો ! વ્યાખ્યાનમાં જઈને કંઈ ટીપ કે ક્ષણો નીકળે ને તેમાં કંઈક લખાવવું પડે તો ! મહારાજ પાસે જઈને કંઈક બાધા (પ્રતિજ્ઞા) આપી દે તો ! પૂજા કરું ને અર્ચા થાય તો ! તપ કરું ને શરીર સુખાઈ જાય તો ! આવા આવા નકામા બયોએ આજની મનુષ્ય જાતનો બરડો લીધો છે. પાપનો લય, દુર્ગતિનો લય, ઈશ્વરનો લય જે ખરેખર રાખવા જેવો છે તેનો તો બંધો કોઈને લય જ નથી દેખાતો. જે વસ્તુઓ ભાગ્ય મુજબ મળવાની છે અને ટકવાની છે તેનો શો લય રાખવાનો હતો ?

દુનિયાની વસ્તુઓ તો ભાગ્ય મુજબ આવ-જા કર્યા કરવાની. જે વસ્તુ મનુષ્યના અધિકાર બહાર છે તેની શી ફિકર કરવી 'તી ?

પણ સંસારના પાગલ પ્રેમીને આવા હુદ્દ લયો સહા સતાવતા જ રહે છે. તેના હૈયામાં નિરંતર ક્ષકડાટ રહ્યા કરે છે. બહુ માયા મમતાવાળાને આવા હુદ્દ લયો બહુ હોય છે. કોઈને ખીભારીનો લય, કોઈને સારો નહિ થાઉં તો તેનો લય, કોઈને ઘડપણનો લય, કોઈને મૃત્યુનો લય, પણ પાપનો લય કયારે આવશે ?

પાને જે મનુષ્ય મૂઢી દે તેને મરણ મૂઢી દે છે. સરળતા
સિદ્ધિ ક્યાં છે ? સરળ આત્માની જ જીવનશુદ્ધિ થાય.
દંત તો અધ્યાત્મ માર્ગમાં એક મહાન આડ સમાન છે.

માટે મહાન બનવા માધારૂપી રાક્ષસીને સરળતારૂપી
જા વડે ભેદી નાંખો. માયા રાખીને કરેલી પ્રભુભક્તિ, તપ,
વ્રત નિષ્કળ જાય છે.

હવે સાતમો અજ્ઞાનતા નામનો દોષ તેનો થોડોક વિચાર
લઈએ. આ અજ્ઞાનતા એક પ્રકારની મુખર્ષતા જ કહેવાય.
મનુષ્ય યોતાના હિતાહિતનો, સારાસારનો વિવેક કરી
તો નથી, અજ્ઞાનતાના થોભે જ પાપો થાય છે. સઘળા થે પાપોનાં
હોય તો અજ્ઞાનતા છે. કોઈ પણ અજ્ઞાની જ કરે છે,
માન પણ અજ્ઞાની કરે છે. માયા પણ અજ્ઞાની કરે છે,
પણ અજ્ઞાની કરે છે, હિંસા, જૂઠું, ચોરી, મૈથુન પરિગ્રહ
તેનાં પાપો પણ અજ્ઞાની મનુષ્ય જ કરે છે. આ અજ્ઞાનને
જા આત્મજ્ઞાની, ત્યાગી સદ્ગુરુઓનું શરણ લેવું પડશે. માત્ર
તાં વાંચતાં કે ભાષણ આપતાં આવડવાથી જ્ઞાની બની
તું નથી. સાચું જ્ઞાન તો પાપોથી મનુષ્યને બચાવે. સાચું
તો મનુષ્યને ઇન્સાન બનાવે. સાચું જ્ઞાન તો મનુષ્યને
જ તરફ લઈ જાય. સાચું જ્ઞાન મનુષ્યને પરમાત્મા તરફ
જાય. સાચું જ્ઞાન તો મનુષ્યને સદ્ગુરુના ચરણના
જ બનાવે.

અજ્ઞાની મનુષ્યની પ્રવૃત્તિઓ પણ પરિણામના વિચાર
નાની અવિવેકભરી હોય છે. તેથી નિષ્કળ પ્રવૃત્તિઓ કરતો

રહે છે. અતત્ત્વનો આગ્રહ આ જીવને ચોટલો બધો હોય છે કે જે જે પ્રવૃત્તિઓ કરે છે તેમાં પરિણામે નિષ્ફળ જાય છે. દેખાવે સુંદર લાગતી, પણ પરિણામે અસુંદર પ્રવૃત્તિઓ જીવનને અધોગતિ તરફ લઈ જતી હોય છે.

જેનું પરિણામ ખરાબ તેની સારી દેખાતી પ્રવૃત્તિ પણ ખરાબ સમજવી. આ અજ્ઞાનીને તો સારાસારનો વિવેક જ નથી હોતો તેથી સારી પ્રવૃત્તિને ખરાબ માની છોડી દે છે. અને ખરાબ પ્રવૃત્તિને સારી માનીને આદરે છે પરિણામે જીવન સંઘામમાં પરાજય પામીને અધોગતિમાં આદ્યો જાય છે.

માટે આ સંસારરસિક (પ્રેમી) જીવના આ આઠ દુર્ગુણો જાણીને તેને જીવનમાંથી દૂર કરવા અથાગ પ્રયાસ કરવો પડશે. હવે પછી યોગની ચોથી ભૂમિકાની આગળની વાતો મશા કરતા રહીશું.

હતું. હો આ યોગની મૂળેના નેત્રી પદ્મનાભની મુદ્રા
 વિરૂદ્ધ દૂર પડી જાય છે. હો તેને મન અનિચ્છા
 જની જાય છે. હો તેને તેજ પદ્મનાભની અપમાન
 સંજ્ઞા નથી. તત્ત્વો પાસે જરૂરના પડે જાય જાય તે
 છાનમાં કેઈ અનેક અવસ્થા જાનક દેખાય છે. હો તે
 સાંસારના ભોજો તુલ્ય અને અભોજી બિંબ છે. યોગની ઉચ્ચ
 મરી પરચારે છે. યોગની વાત હો તેને સાવ વિરૂદ્ધ કહે છે
 યોગના યોગવદામાં હો તેને સરમ આવે છે. જેમ પુણ્ય
 ભગવદ્માં કરેલી ધૂળમાં રમવાની ક્રિયાઓ, માટીનાં
 બનાવવાની ક્રિયાઓ આ વગેરે સરમ ઉપજાવે છે તેમ તત્ત્વજ્ઞાન
 પુરુષને યોગક્રિયાઓ સરમજનક લાગે છે. પહેલાં અજ્ઞાન
 અવસ્થામાં કરેલી યોગક્રિયાઓ હવે જ્ઞાનદશામાં સરમ ઉપજાવે
 છે. યોગી તમને યોગક્રિયાઓ પ્રત્યે ગમે છે કે અમુગમે

સભામાંથી-મહારાજ, કંઈ સમજ ન પડતી નથી.

ક્યાંથી સમજ પડે? આવી વાતો ઉપર ક્યારે તમે
 એકચિત્તે વિચાર કર્યો? સભામાંથી-આવી વાતો કદીયે વિચાર
 ન નથી.

તો હવે આ બધું સાંભળી વિચાર કરજો.

લોગક્રિયાઓ ઉપર અમુગમે જાગરો ત્યારે યોગક્રિયાઓ
 ઉપર પ્રેમ આવશે. લોગક્રિયાઓમાં જેને મીઠાશ આવે છે
 તેને યોગક્રિયાઓમાં મીઠાશ નહિ આવવાની. લોગક્રિયાઓમાં
 જ્યાંસુધી રસ છે ત્યાં સુધી યોગક્રિયાઓમાં રસ નહિ આવવાનો.

બાળકને તેની બા તેને બીવરાવવા માટે ' બાવો ' આબ્યો-બાવો
આબ્યો. ચૂપ થઈ જા. નહિતર બાવો તને ઉપાડી જશે. આ
બાળક બાવાના નામથી જેવો બીવે છે તેવા તમે પાપના
નામથી બીવો છો ખરા ? પાપના સાચા ડર વગર યોગસાધના-
તપસાધનામાં ખાસ માત્ર ન હોય. પાપનો અત્યંત ડર જ
તમને પુણ્ય તરફ લઈ જશે. પાપ તરફ સહજ અણુગમો જ
તમને સહજ ધર્મ તરફ દોરી જશે. ભોગની ઇચ્છા જ મનુષ્યને
પાપ કરવાની ફરજ પાડે છે. ભોગેચ્છા નિવૃત્ત થયા વિના
સાચો વૈરાગ્ય આવવાનો નથી અને વૈરાગ્ય વિના વીતરાગ
બનાતું નથી. વીતરાગ બન્યા વિના મોક્ષે જઈ શકાતું નથી.
મોક્ષ સિવાય સાચું શાશ્વત સ્વાધીન સંપૂર્ણ સુખ
મળવાનું નથી. માટે વૈરાગ્ય માટે ભોગેચ્છાને છવનમાંથી
તગડી મૂકો. ભોગેચ્છા જ સત્યનું દર્શન થવા દેતી નથી. ભોગેચ્છા
ગયા પછી ભોગનો ત્યાગ સરળ બની જાય છે. ભોગેચ્છા વિનાના
ભોગો પછી જાણું છવનું બગાડી નહિ શકે. ભોગો પ્રત્યે
બદ્ધમાન તો ન જ બેઠકો. ભોગમાં સુખશુદ્ધિ-સારાપણની
શુદ્ધિ તો ન જ બેઠકો. ભોગ બોગવાની હોંશ તો ન જ
દેખી બેઠકો. હોંશ તો બેઠકો ત્યાગ કરવાની. ભોગની હોંશમાં
અનંત નામનો ચક્રવર્તી મરીને ગયો સાતમી નરકમાં. ભોગ
પાછળ જે પડ્યા તેના તો ભોગ લગ્યા ભોગ. ભોગ પાછળ
જે પડે તેની પાછળ દુઃખ અને દુર્ગતિ પડે છે. ત્યાગની
પાછળ પડે તેની પાછળ સુખ અને સદગતિ પડે છે.
વિત્તવર્તનો પાછળ માનવજીવનનો સમય ખરબચડ કરવા જેવો
નથી માનવજીવન ત્યાગ પાડે છે, ભોગ માટે નથી. માનવનો

નાદર્યા ત્યાગનો હોવો જોઈએ. લોગીઓની દયા તો મર્યા
પછી કસાઈના ત્યાં રહેલા બાકડા જેવી થવાની છે તે નક્કી
બાબુજી.

માટે જીવનમાં ઇન્દ્રિયોનો પ્રત્યાહાર કરો. ઇન્દ્રિયોને
વિષયો તરફ દોડતી અટકાવો. ઇન્દ્રિયોને વિષયોનો શિકાર
કરવાની જોડ બુલાવી દો.

બસ, ઇન્દ્રિયોને વશ કરી વિષયવાસનાનો નાશ કરી સૌ
નિર્વાણને પામો.

—જો જ મંગલકામના.

પ્રવચન ૨૫

શેદોદ્દેગ ક્ષેપોત્થાન આન્ત્યન્યમુદ્દરુગાસડગૈઃ ।
યુક્તાનિ હિ ચિત્તાનિ પ્રપञ्चतो वर्जयेन्मतिमान् ॥

આ શ્લોકમાં ચિત્તના આઠ દોષો બતાવેલા છે. યોગ ચિત્ત આ ચિત્તના આઠ દોષોથી મુક્ત હોવું જોઈએ. જે જેમ યોગનાં ઉપર ઉપરનાં પગથિયાં ઉપર માનવી ચઢતો જાય તેમ તેમ ચિત્તના એકેક દોષનો નાશ થતો જાય છે.

યોગસાધના માટે ચિત્ત એ પ્રધાન સાધન છે. ચિત્ત નિર્મળ અને વ્યવસ્થિત બનાવ્યા સિવાય યોગસાધના કર શક્ય નથી. રાગ, દ્વેષ અને મોહથી બગડેલા ચિત્તને અને વિષવાસનાના કારણે ચંચળ બનેલા ચિત્તને યોગ્યું અને સ્થિર બનાવ્યા સિવાય આત્માનો ભવસાગરથી ઉદ્ધાર શક્ય જ નહીં.

ચિત્તની નિર્મળતા અને સ્થિરતા ઉપર જ બધી યોગ સાધનાનો આધાર છે. અનાદિકાળથી વિગેયોના સંગે અને વિષમનુષ્યોના સંગથી ચિત્તમાં ઘણો જ કચરો ગુંદરની જેમ જાયો છે. તેને આત્મજ્ઞાનના પ્રકાશમાં જોઈને સાંયમ અને તપ ઉજોણાથી તેને ઉજોડીને બહાર ફેંકી દેવાનો છે.

અશુદ્ધ અને અસ્થિર ચિત્ત જ અશાન્તિનું મૂળ. ચિત્તનું શુદ્ધિકરણ કરવાનું કામ આ માનવજન્મમાં જ કરવાનું. ચિત્ત શુદ્ધનું તો બધું જ શુદ્ધનું સમજો. મન ઉપર કાળૂ આવે તો સમસ્ત સાંસાર ઉપર કાળૂ આવ્યો સમજો. મનના શુભામ

બનો, પણ મનના માલિક બનો. મનરૂપી મદારી આ જીવરૂપી માંકડાને વિપયોની લાલચ આપીને સંસારના ચોગાનમાં સંજા-
જોતું ડાકડું વગાડીને નચાવી રહ્યો છે. વિપયતું લાલચુ એવું
જીવરૂપી માંકડું નાચવામાં પણ આનંદ માને છે. મનના
નચાવ્યા બહુવાર નાચ્યા. હવે આવા કેતમ જન્મમાં આવા નાચ
ચોભે નહિ. તમે તમારી જાતને જરા ઓળખો, તમે તમારી
ચીજને ઓળખો. તમે કોણ? તમારી ચીજ કઈ? ક્યાં ફસાઈ
પડ્યા છો? કઈ ચીજને બાથમાં ઘાડી બેઠા છો તેવું જરાયે
તમને લાન છે ખરું?

સંસાર એટલે મોહરાજતું ઘર. મોહરાજત એટલે આપણો
ફેર શત્રુ. આ મોહરાજતના રાજ્યમાં આ જીવની જરાયે
સત્તામતી નથી. જ્યાંથી જલદી ભાગી છૂટવાનું છે ત્યાં આ
જીવ આરામથી બેઠો છે. બચના સ્થાનમાં નિર્ભય બેઠો છે. જે
પૈસા, પત્ની, પરિવાર લોગ અને લોજનો પોતાનાં નથી, પોતાના
મલ્લામાં નથી તેને અનાદિકાળથી બાથ લીડીને બેઠો છે. શત્રુ-
ઓને પરમમિત્રો માની અજ્ઞાન જીવ બેઠો છે. સાચા મિત્રોને
છોડી દીધા છે. મોહરૂપી મદિરાતું નિત્ય પાન કરાવે તેવા
મિત્રોના મોહમાં આ જીવ પડ્યો છે. મોહના નશામાં આ
જીવને વાસ્તવિક નથી પોતાના હિતાહિતતું લાન. લાન ભૂલીને
ભવનમાં આ આપણો જીવ અનંત અનંતકાળથી ભટકી
ભટકીને ડુબ ડુબી ધઈ રહ્યો છે.

નીજશુચના સંગીને વળી વિપયનો સંગ કેવો? ચક્રવર્તી
રાજા એક બિખારીનો સંગ કરે તો કેવો લાગે? તેમ ચિદા-

નંદન એવો આપણો આત્મા તેને વળી વિવેચના સંગ ચોમે
ખરા ? ચૈતન્યના પુંજને જડના સંગ ચોમે ખરા ? નિમનંડના
ભોગીને વિવેચના ભોગ ચોમે ખરા ?

પણ અનાદિકાળની મિત્રતા વાસના વચ્ચે મોહ, મમતા અને
માયાથી બરપુર મન એવું મૂઠ, જડ અને મટીન બની ગયું છે કે
મનને જડમાયામાં જ ગુણ દેખાય છે. તેમાં જ મોતાનું દિવ,
આનંદ અને સર્વસ્વ દેખાય છે. જ્યાં પ્રેમવાનું છે ત્યાં મૂઠ
મનને લાભ દેખાય છે.

આવા મૂઠ, મટીન અને સદા અસ્થિર મનને બનાવનારા
આઠ દોષો આ શ્લોકમાં બતાવેલા છે તેને મહા પ્રયત્ને
મનમાંથી દૂર કરવાના છે. તે દોષોનાં પહેલાં નામો જાણી લોઃ
(૧) ખેદ (૨) ઉદ્વેગ (૩) શ્વેપ (૪) ઉત્થાન (૫) પ્રાન્તિ
(૬) અન્યમુદ્ધ (૭) રોગ (૮) આસંગ.

તેમાં પહેલો ખેદ દોષ તેનો અંશેષમાં વિચાર કરી લઈએ.
આ ખેદ નામનો દોષ ધર્મની પ્રવૃત્તિ કરતાં હવને થકવી
નાંખે છે. એકવાર ઉપવાસ કર્યો અને જરા ઢીલાશ કે માથું
દુખ્યું એટલે મનને એમ થાય છે કે લાઈ, ઉપવાસ કરવાનું
આપણું કામ નહિ. હવેથી ઉપવાસ કરતાં વિચાર કરવો પડશે.
એકદમ ઉપવાસની પ્રતિજ્ઞા કરવી નહિ.

કોઈ એ પ્રભુનો આશ્ચય કર્યો અને ધારણા કરતાં જરા વધારે
ખર્ચ થયો એટલે વિચાર કરે કે હવેથી ફરીથી આવા આશ્ચય
કરતાં વિચાર કરીશ. વધુ ધનખર્ચ થઈ જવાના ભયે પુનઃ
પ્રભુસક્તિની પ્રવૃત્તિ રોકવાનું મન થાય છે.

સી કંઈ સદ્ગતિ તમને ન આપાલી સકે, જ્યાં સદ્ગુરુ
તમને સદ્ગતિના રસ્તે નાપાલીને સદ્ગતિ આપાલી સકે
સદ્ગુરુ સદ્ગુરુ આપે, જાનું જાન સદ્ગુરુ આપે, જ
સુધારે સદ્ગુરુ, પરલોક સુધારે સદ્ગુરુ, સદ્ગતિનો આ
હોય તો સદ્ગુરુનો હાથ પકડવો જ પડશે સી આ
શ્રીનો પકડવો હાથ છોડી દો તો બરાબર સદ્ગુરુને
હાથ પકડી શકાય. જે સદ્ગુરુનો હાથ પકડે તે કદી
દુર્ગતિના દુવામાં પડે નહિ. જેણે સદ્ગુરુનો હાથ પકડ્યો
તેણે શ્રીવત્સનો હાથ પકડ્યો સમજવો. આદીયાં શ્રીવત્સનો
અર્થ મોક્ષ સમજવાનો છે.

સદ્ગુરુશ્રી સ્ત્રીમર વિના ભવમાળર તરવો દુષ્કર છે
સદ્ગુરુ તો જીવનનોકાના કુશળ ગુકાની છે.

યોગની ત્રીજી ભૂમિકામાં આવેલા ભાગ્યશાળી મનુષ્યને
તત્ત્વ સાંભળવાની તીવ્ર તાલાવેલી જાગે છે. તેથી સદ્ગુરુની
શોધમાં નીકળી પડે છે.

હવે યોગની ચોથી ભૂમિકામાં તત્ત્વશ્રવણનો શુભ પ્રાપ્ત
થાય છે. તત્ત્વ શુશ્રૂષા એ તત્ત્વ શ્રવણની ભૂમિકા ખડી કરી દીધી.

હવે તો જેમ શીખમકતુના પ્રચંડ તાપમાંથી આલીને
આવેલા અત્યંત તરસ્યા સુસાદરને ઠંડા પાણીથી ભરેલી પરળ
મળે ને જેવો આનંદ થાય તેવો આનંદ તેને તત્ત્વજ્ઞાનરૂપી
શીતળ પાણી મળતાં થાય છે. તત્ત્વજ્ઞાનનાં શીતળ અને
મર્મજ નીર (પાણી) ધરાઈ ધરાઈને પીધા સિવાય

દાગિલશ લાભેલાઓને મોટા માનવાનું અને તેઓના મહિમા કરવાનું શુકી દે.

આટલું પ્રાસંગિક કહીને હવે આગળ મૂળ વિષય ઉપર આવીએ.

તત્ત્વશ્રવણ ‘એ યોગની યોગી બ્રૂમિકા છે. સદ્બાવ-પૂર્વકની તત્ત્વશ્રવણમાં તત્ત્વરતા આ બ્રૂમિકામાં હોય છે. ગમે તેવા મેક્ષા આશયથી તત્ત્વશ્રવણ થાય તેની કંઈ જ કિંમત નથી. સદાશયથી શુદ્ધ બનીને સદ્ગુરુ પાસે આવીને વિનય કરીને એકચિત્તે અહોભાવથી તત્ત્વશ્રવણ કરવાનું છે. તત્ત્વશ્રવણ તે તો અમૃત છે અમૃત. અમૃતનું પાન કરે તે અમર બન્યા વગર રહે જરા? તમે અમર બનવા તત્ત્વામૃતનું પ્રેમથી પાન કરજો હોં !

હવે યોગની પાંચમી બ્રૂમિકામાં ‘તત્ત્વગોધ’ નામનો શુષ્ક પ્રાપ્ત થાય છે. સદ્ગુરુ મુખે વિનય અને શુદ્ધિમાનથી તત્ત્વનું નિરંતર શ્રવણ કરવાથી ‘તત્ત્વજ્ઞાન’ પ્રગટ થાય છે.

સૂક્ષ્મ તત્ત્વોનું પણ જ્ઞાન તેને થાય છે. અહીંયાં આવેલા યોગીની શ્રદ્ધા ખૂબ જ સ્થિર હોય છે. રત્નના દીપ સમાન સ્થિર ગોધ (જ્ઞાન) હોય છે. તત્ત્વજ્ઞાન પ્રગટ થવાથી હવે ‘અહીં’ વિષયરમણતાને જાહેર. તત્ત્વરમણતા હોય છે. તેના વિચાર, વાણી અને વર્તન પ્રાયે તત્ત્વને અનુકૂલ હોય છે. હવે સંસારસાગરમાં આ જીવ સહેલગાહ કરતો નથી. પરંતુ કેમ તેનો પાર કરી મોક્ષ નગરમાં પહોંચી જાઉં એ વિચાર ઉપર આવી જાય છે. હવે આ જીવ મોહરાજને

આની કહીલસ કરાવે. પછી જાણના આદર 'કેડે' કેડે
અમુલ મળ્યા પછે જેર પીમનો આપતે તેમજ સખે 'કેડે'
ન-૧ નમના પછે ન-૨ પાનો કહીલસ કરાવનાર પછી
કેડેએ. જે સખે પછે 'કેડે' મું જોવે. કેડે પછે
કેડે મુજબ કેડે આપતે પછે વિદ્યુતે કહીલસ કરાવે. કેડે
તરના આદર અને પાદર પછે. આ પોતાની પાસે મુંમેર
આપે. તર તરના આદર અને પાદર અને કેડે.

યોગની આડમી નમિત્તમાં આને જોડે નેનું નામ
નામનો કેડે મુખ પાસે પાસે છે. જોડે આપે. મળતા
માવ તરનો આદર અને પાદર ન જોડે રહેવાં મળે. તર
જીવનમાં ઉપર છે. તરનાચારી પ્રાપ્તિ કરે છે. જેનું જોડે
તેનું જીવન અને છે. અમુલ મળે, અમુલ મળે પાસે અમુલ
પાસે નહિ. ત્યાં મુખી તેના જોડેના જોડે તે જોડે નહિ
એમ તર મળે, તર મળે ને જોડે, પરંતુ તર મુખ
જીવન ન જીવાય ત્યાં મુખી જિજ્ઞાસા-આત્માનંદના અનુભવ
ન થાય. માટે તરમાં પ્રવૃત્તિ પણ કરવી જોઈએ.

આ રીતે આપણે આજના પ્રવચનમાં તરનો અર્થ
જિજ્ઞાસા, શુશ્રૂષા, શ્રવણ, જોધ, નિમાંસા, પ્રતિપત્તિ અ
પ્રવૃત્તિનો વિચાર કર્યો.

સર્વમંગલ માંગલ્યં, સર્વ કલ્યાણ કારણં ।

પ્રધાનં સર્વ ધર્મણાં, જેનં જયતિ શાસનમ્ ॥

હવે પછી યોગની આગળની વાતો ક્રમશઃ વિચારતા રહીશું

મોતીબહેન વસંતલાલ	માલેગામ	ધુતપ્રેમી
મુરેખાબહેન રાજેન્દ્ર શાહ	"	"
રમણલાલ દામોદર મહેતા	"	"
ડો. વસંતલાલ દામોદર	"	"
" વી. ડી. મહેતા	"	"
" નવજીરામ શાહ	"	"
" રૂન	"	"
" નાણાવટી	"	"
" સતીશ	"	"
પ્રાપ્તલાલ પૂનમ શાહ	"	"
મહે	"	"
રમે	"	"
મહેતા	"	"

ચીમનલાલ કેશવલાલ	કંથરાવીવાળા	શ્રુતપ્રેમી
મહેતા જેઠાલાલ કેવળદાસ	હીંચવાળા	"
મહેતા પ્રમુદાસ હડીસિંગ	મુંબઈ	"
મહેતા કીલાચંદ ગ્રીકમલાલ	"	"
ચીમનલાલ ટોકરશી શાહ	"	"
મંજળદાસ ડાહ્યાલાલ	"	"
કેશવલાલ હીરાચંદ	"	"
અંબાલાલ ઈશ્વરલાલ	"	"
ચંદ્રકાન્ત જમનાદાસ શાહ	"	"
હડીસિંગ રતનચંદ શાહ	"	"
ગાકરચંદ શીવલાલ શાહ	"	"
સમિતરાવ વાડીલાલ શાહ	"	"
ગાળુલાલ અમુલલાલ શાહ	"	"
સીંગબાજી મન્નાલાલજી સુબાવાળા દાર	"	"
કા.ચંદ ગુપ્તીલાલ	દાર	"
રામજીભાઈ કાળાજીજીભાઈ	મુંબઈ	"
ચા. કે.લાલ નેત્રચંદ	મસાક	"
ચા.કે.કે.ચંદ પૂનમચંદ	મોડીગામ	"
ચા.કે.કે.ચંદ રા.જી	"	"
કુંડલાલ રૂપચંદ	"	"
અગિ રૂપચંદ રૂપચંદ	"	"
પૂનમલાલ રૂપચંદ	"	"
કુંડલાલચંદ મે.વી.લાલ સં.ઈ	"	"
કુંડલાલચંદ રૂપચંદ રૂપચંદ	"	"

ચીમનલાલ કેશવલાલ	કંથરાવીવાળા	શ્રુતપ્રેમી
મહેતા જોઠાલાલ કેવળદાસ	લીંચવાળા	”
મહેતા પ્રભુદાસ હડીસિંગ	મુંબઈ	”
મહેતા ટીલાચંદ ત્રીકમલાલ	”	”
ચીમનલાલ ટોકરશી શાહ	”	”
મંજળદાસ ડાહ્યાલાલ	”	”
કેશવલાલ હીરાચંદ	”	”
અંબાલાલ ઈશ્વરલાલ	”	”
ચંદ્રકાન્ત જમનાદાસ શાહ	”	”
હડીસિંગ રતનચંદ શાહ	”	”
સાકરચંદ શીવલાલ શાહ	”	”
રસિકલાલ વાડીલાલ શાહ	”	”
બાબુલાલ અમૃતલાલ શાહ	”	”
રીખબાઈ મન્નાલાલજી હુણાવાવાળા દાદર		”
વાલચંદ ચુનીલાલ	દાદર	”
રવજીભાઈ કલ્યાણજીભાઈ	મુંબઈ	”
શાહ કેશવલાલ વેલચંદ	મલાડ	”
શાહ કંકુચંદ પૂનમચંદ	માલેગામ	”
શાહ લાલજી રવજી	”	”
કુંવરલાલ રૂપચંદ	”	”
અનિલકુમાર હરખચંદ	”	”
પન્નાલાલ રતનચંદ	”	”
પુષ્પલતાબહેન ભોગીલાલ સંઘવી	”	”
કાંતાબહેન કાન્તિલાલ ઠંગોદકર	”	”

માતીબહેન વસંતલાલ	માલેગામ	શ્રુતપ્રેમી
મુરેખાબહેન રાજેન્દ્ર શાહ	"	"
રમણલાલ દામોદર મહેતા	"	"
ડો. વસંતલાલ દામોદર	"	"
" વી. ડી. મહેતા	"	"
" નવલરાય શાહ	"	"
" ગૈન	"	"
" નાણાવટી	"	"
" મતીશ	"	"
પોપટલાલ પૂનમચંદ શાહ	"	"
મહેતા જગદીશ શાંતિલાલ	"	"
મિયાભાઈ મુન્નાલાલ	"	"
મહેતા કેશરીચંદ (સોજતવાલા)	"	"
શાહ રતીલાલ વીરચંદ	"	"
પન્નાલાલ વિનોદકુમાર	માલેગામ	"
મુશીવકુમાર કુંવરલાલ શાહ	"	"
ડીગનદાસ બૂખણદાસ	"	"
દાદર આગાધના ભવન	દાદર	શ્રુતપ્રચારક